

Lördagen den 10 Maj 1873.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades protokollet för den 1 dennes.

Anmälades och bordlades Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 14, i anledning af dels Kongl. Maj:ts nådiga proposition om antagande af förslag till förordning om beskattning af hvitbetssockertillverkningen i riket, dels väckt motion angående bestämmelser i afseende å nämnda beskattning;

äfvensom Sammansatta Bevillnings- och Lag-Utskottets betänkande N:o 1. angående vissa delar af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om antagande af ett förslag till förordning om beskattning af hvitbetssockertillverkningen i riket.

Föredrogs Stats-Utskottets den 9 dennes bordlagda utlåtande N:o 93, i anledning af väckta motioner angående grundskatterna och indelningsverket.

Flere ledamöter begärde detta utlåtande ånyo på bordet; hvar-efter Herr Grefven och Talmannen hemställde, huruvida Kammaran, i enlighet med den vid hållet talmanssammanträde träffade öfverenskommelse, behagade besluta, att utlåtandet skulle företagas till afgörande nästa Thorsdag den 15 dennes.

Svarades Ja.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets nedannämnde, den 9 dennes bordlagda utlåtanden och memorialer:

N:o 94, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående lindring i roteringen för hemman i Offerdals socken af Jemtlands län;

N:o 95, i anledning af väckt motion om förtydligande af Kongl. kungörelsen den 30 December 1863, angående upphörande af grundrättas utgörande af såg- och mjölqvarnar m. m.;

N:o 96, i anledning af väckt motion om upphörande af hemman-talet såsom beskattnings- och delningsgrund m. m.;

N:o 97, i anledning af väckta motioner om lindring i rustningsbesväret;

N:o 98, i anledning af väckta motioner om förändrad reglering af skjutsväsendet;

N:o 99, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om punkten 1 c af Stats-Utskottets utlåtande N:o 7, angående regleringen af utgifterna under Riksstatens femte hufvudtitel; samt

N:o 100, i anledning af väckt förslag, att deputerade måtte utses för att öfvervara Deras Majestäter Konungens och Drottningens kröning i Norge.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Sammansatta Stats- och Banko-Utskottets den 9 dennes bordlagda utlåtande N:o 4, i anledning af väckt motion om slutbetalning af Riksgälds-kontorets återstående skuld till Riksbanken för lån till 1808 och 1809 årens krigskostnader.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Banko-Utskottets den 9 dennes bordlagda memorialer:

N:o 13, i anledning af återförvisning utaf punkten 18:o i Banko-Utskottets betänkande N:o 12; samt

N:o 14, rörande revision af räkenskaperna vid Riksbankens kontor i orterna för tiden intill 1873 års slut.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Lag-Utskottets den 9 dennes bordlagda memorial och utlåtanden:

N:o 39, med förslag till sammanjenkning af Kamrarnes skiljaktiga beslut vid behandling af Utskottets utlåtande N:o 17;

N:o 40, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition i fråga om åtgärder för afskaffande af de så kallade säljbara apotheksprivilegierna;

N:o 41, i anledning af väckt motion om närmare bestämning af de ärenden, hvilka enligt kommunallagarne äro att hänföra till kommunens gemensamma hushållningsangelägenheter;

N:o 42, i anledning af väckt motion om ändring i Kongl. förordningen angående grunderna och villkoren för hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 Augusti 1864;

N:o 43, i anledning af väckta förslag till ändringar i och tillägg till Strafflagen samt gällande bestämmelser om verkställighet af straffarbete och fängelse; samt

N:o 44, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition med förslag till förordning angående verkställighet, i vissa fall, af straff, ådömdt genom icke laga kraft egande utslag.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Särskilda Utskottets den 9 dennes bordlagda utlåtande N:o 2, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående inrättande af elementarskolor för qvinlig ungdom.

Föredrogs Andra Kammarens den 9 dennes bordlagda protokollsutdrag N:o 275, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 27, i anledning af Herrar S. A. Hedins och M. Huss' motioner rörande utländsk undersåtes rätt att i Sverige förvärfva och besitta fast egendom samt idka näring.

Herr Rydin: Jag får vördsamt anhålla, att detta protokollsutdrag från Andra Kammaren måtte remitteras till denna Kammares Tillfälliga Utskott N:o 3.

Denna hemställan bifölls, hvarefter ett protokollsutdrag rörande detta ärende justerades.

Fortsattes föredragningen af Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om förändrad anordning i vissa delar af rikets elementarläroverk samt enskilda motioner om dels åtgärders vidtagande för lärarebildningens befrämjande, dels utvidgning af elementarläroverk.

2:dra punkten.

Herr Widén: Redan i går, när jag hade ordet angående första punkten, yttrade jag, att der vore fråga om en allt för stor inskränkning i språkstudierna uti de nedre klasserna. Jag anmärkte, att det icke vore riktigt i pedagogiskt hänseende att undanskjuta dessa studier till de högre klasserna, enär ynglingen i de späda åren har lättare att inhemta de första insigterna i språk än vid en mera framskriden ålder. Jag vill äfven anmärka, att jag icke anser det behöfligt, att gossen under hela tre år sysselsätter sig allenast med ett främmande språk. Herr Departementschefen har visserligen till statsrådsprotokollet anfört, att detta skulle vara behöfligt derföre, att detta främmande språk skulle få tillräcklig tid att rotfästa sig. För min del tror jag, att på sådant sätt detta språk får allt för lång tid att rotfästa sig och kommer att slå allt för djupa rötter. Jag anser att två års läsning af ett främmande språk är tillräckligt för att ett nytt språk skali kunna inträda i undervisningen. Jag anmärkte också i går olägenheten af en sådan anordning i afseende på studiet af realämnena, och jag åberopade dervid hvad Utskottet gifvit vid handen i sitt betänkande angående första punkten. Utskottet har nemligen der framhållit, i strid mot hvad som förekommer uti yttrandet till statsrådsprotokollet, att tyskan borde bibehållas såsom undervisningsämne äfven i de högre klasserna, och att också de naturvetenskapliga studierna der måste fortsättas, men Utskottet har icke varit i tillfälle att utvisa något rum, hvarken för det ena eller andra af dessa ämnen. Detta kommer deraf, att man undanskjutit språkstudierna från de lägre klasserna och hopat dem på de öfre, der de nyssnämnda realämnena skulle läsas. Jag vill äfven påpeka en annan olägenhet af denna anordning med språkundervisningen, som gör, att densamma blir mindre gagnelig, än eljest skulle vara fallet. Genom språkundervisningens hopande på de högre klasserna uppstår ett forcerande af detta studium; språkläsningen kommer att rycka lärjungen helt och hållet till sig och draga honom från de andra ämnena, så att detta studium kommer att drivas på de andra ämnenas bekostnad. Detta är en erfarenhet, som man efter hvad jag fått mig meddeladt, redan har vid nya elementarskolan i Stockholm. Med allt detta forcerande åstadkommes dock ingen mognad, ty det är med själens föda som med kroppens, att det icke är gagneligt att taga in för mycket på en gång eller under för kort tid. Det är vidare samma förhållande med språket som med fröet, som nedlägges i marken. Det behöfver tid att gro och utveckla sig, och det växer, om det får sådan tid, till och med medan sädesmannen soffer. Det är följaktligen af stor vikt, icke allenast att språkundervisningen får tillräckligt antal timmar, utan äfven att dessa passande fördelas på de olika klasserna. Det är nemligen icke likgiltigt, huruvida man anslår till exempel 16 eller 20 timmar i veckan för ett språk uti blott tre klasser, eller om man fördelar samma antal timmar på fyra klasser. Denna anordning, som således undanskjuter språkstudierna till de högre klasserna och der forcerar dem, kan således icke blifva så gagnelig, som om samma studium rationellare fördelades på en längre tid.

Denna anordning medför ytterligare en annan olägenhet. Då

nemligen tyskan skall blifva det enda främmande språk, som under hela tre år läses i skolan, så har man att befara, att svenska språket icke skall befinna sig väl deraf. Man må betänka, att ynglingen vid dessa unga år har ett veckt öra, att han är såsom vaxet, hvilket böjer sig för hvarje påtryckning, och att, om han sålunda under hela tre år endast får undervisning i tyskan, det kan vara fara värdt, att hans språksinne kan korrumperas, och att de germanismer, som ännu finnas kvar i svenska språket, och hvilka man nu söker bortrensa, just genom skolan komma att få ett godt handtag till att stadna kvar, synnerligast hos de ynglingar, som sluta sin kurs i tredje klassen och derefter ingå i yrkesskolorna, utan att hafva fått någon motvigt mot den ensidiga läsningen af tyskan. Man bör kanske icke heller alldeles förbigå den fara, som derigenom hotar den svenska nationaliteten, hvilken, såsom hvarje annan, är fastvuxen vid modersmålet. Då modersmålet förfuskas, är man icke trygg för nationalitetens bestånd, derpå hafva vi många exempel i historien. Hvar finnes nu den frankiska eller den götiska nationaliteten? De hafva gått samma väg som deras ursprungliga språk. Jag vill särskildt fästa vikt dervid, att svenska folket är en liten nation, och att den studerande ungdomen är hänvisad till den tyska litteraturen såväl vid universiteten som skolorna, samt att vi äro omgifna af den stora tyska nationen, från hvars sida man icke saknar all anledning till fara, då den genom egendomsköp och inflyttningar allt mera tränger sig på oss. En stor nation löper naturligtvis ingen betydlig fara för att på sådant sätt blifva öfverflyglad, men med en liten nation, sådan som den svenska, är förhållandet omvänt, och jag tror därför, att man icke bör alldeles tillsluta ögonen för de farhågor, som jag här uttalat.

Jag vill derjemte tillägga att, om gossen uti skolans tre nedersta klasser skall uteslutande undervisas i tyska språket, så kan han möjligen uti sina studier framdrifvas längre, än hans naturliga utveckling medgifver. Det är en pedagogisk sanning, som ingen lär kunna bestrida, att man ej uti studierna får gå före anlagens naturliga utveckling, utan att de förra skola ansluta sig till de sednare såsom en väckande och lifgivande kraft. Sedan emellertid gossen i två år åtnjutit undervisningen i tyskan, så måste han deruti vara kommen så långt, att han skall börja att ingå uti ett mera omfattande litteraturstudium, och dertill anser jag honom vid 11 års ålder ännu icke vara mogen.

I följd af dessa mina betänkligheter, dem jag också i min reservation haft äran antyda, kan jag icke med min röst biträda den punkt, som nu föreligger, utan måste yrka afslag å densamma och hemställa om en sådan modifikation deruti, att undervisningen i språk allenast i skolans två nedersta klasser inskränkes till ett främmande språk, men att derefter ett nytt sådant inträder i tredje klassen.

Herr von Koch: Den nu föredragna punkten är, det måste jag bekänna, den mot hvilken jag hyser de allra största betänkligheterna. Den här förevarande frågan jemte den om hemlexorna är i min tanke allra viktigast samt den, af hvilken det beror, huruvida vi kunna

hoppas att genom uppfostran föda upp sunda sinnen i sunda kroppar, allvarliga arbetare i allmänna och enskilda värf, med ett ord en annan generation, än den man nu har stor anledning befara. nu hopfuskas eller hopfuchsas, såvida det ligger någon sanning uti hvad jag i går vågat citera. Jag tror tyvärr, att detta än icke blifvit i allo vederlagdt i afseende derå, att studenterna knappast orka läsa mera än 4 eller 5 timmar om dagen i medeltal, och förhåller det sig verkligen så, så är det fara värdt. att de, när de komma hit till embetsverken, tidningsläsningen undantagen, icke förmå arbeta mer än 2 eller 3 timmar om dagen.

Här är nu fråga om språkundervisningen, huru många språk, som skola läsas, och huru de skola läsas. Jag har vid föregående tillfällen yttrat den åsigten, att staten icke borde åtaga sig att i skolan, der språkundervisningen måste bedrivas på det mindre naturliga sättet, genom ögonen, i stället för genom öronen, inlära mer än ett språk, men att detta måtte inläras med besked. För öfrigt må det vara de med lyckligare anlag utrustade öppet lemnadt att gå så långt de kunna. Detta enda språk, som sålunda skulle läsas, önskar jag för min del måtte blifva valfritt. Man finge derigenom tillfälle, att gå äfven deras önsknings till mötes, som tro, att ingen rättfärdighet är uppfyllt, såvida man icke *börjar* med latinet, och äfven deras, som anse, att man bör börja med ett annat språk. Jag vet visserligen att, såvida en sådan valfrihet medgifves, svårigheter kunna uppstå vid uppgörandet af schemata, men jag hoppas, att äfven dessa skola kunna öfvervinnas af den man, i hvilkens händer ecklesiastikportföljen för närvarande är lagd, och som, jemte det han eger pedagogisk erfarenhet samt genomträngt sitt ämne på ett sätt, som jag tror, att numera ingen i denna Kammare kan förneka, dermed för enar snillets ljusblick och tankens allvar, samt visat sig vilja gå tidens kraf och nationens billiga önsknings till mötes. Genom att inskränka språkstudierna skulle man äfven kunna *toaga bort hembloxorna*, hvarigenom man bevarade den fysiska kraften hos barnen. Såsom jag förut nämnt har jag i 16 år tillhört styrelsen af en skola, uti hvilken *hembloxor icke förekommo*, och jag vet ingen enda lärjunge, som under hela denna tid utträdde från läroverket med försvagad helsa. Att kroppen är sund — jag upprepar det — är första villkoret för, att man skall kunna uträtta något, man må för öfrigt hafva hvilka gåfvor som helst.

I händelse man icke skulle kunna göra språkundervisningen valfri, så skulle jag åtminstone önska, att man icke toge tyskan till det första språket. Dermed vill jag dock ingalunda säga, att nu, sedan vi en gång hafva det så, jag skulle önska någon häftigt omstörtning; dertill är jag nemligen för gammal och har för öfvtigt aldrig varit någon vän af häftiga förändringar, utan heldre nöjt mig med "bit-for-bit-reforms" såsom engelsmännen säga. Hvarföre jag icke anser tyskan lämplig i regel här såsom första undervisningsspråk, är dels derföre, att ehuru jag icke i politiskt afseende delar den förste talarens farhågor, jag dock likasom han fruktar, att tyskan fortfarande skall komma att förderfva vårt modersmål, hvilket jag högt älskar. Jag fruktar att, om våra barn skola läsa tyska så

länge som här är föreslaget, hvilket jag i parentes sagdt i afseende på tiden icke har något emot, emedan jag anser, att det man läser bör man läsa med besked, så skola vi få ännu svårare att arbeta oss ifrån de tyskerier, som förderfvat två af våra systerspråk och till en del äfven vårt eget. Det första jag fick lära, när jag kom in i embetsverken, var att icke skrifva såsom tyskarne och sätta verberna så långt tillbaka, ty det är, såsom min gamle gynnare och vän Richert yttrade, odrägligt för nordiska öron. Äfven E. G. Geijer har sjelf sagt mig, att han *på gamla dagar* icke stod ut med tyskan, emedan den var så tråkig, och att han *då* sällan läst den, annat än när han måste göra lärda undersökningar. Jag har ock samma erfarenhet. Jag slår numera sällan upp en tysk bok, om jag icke behöfver göra det för någon efterforskning, utan vänder mig heldre till den engelska eller franska litteraturen. Jag har dock ännu ett annat skäl, hvarföre jag heldre vill, att man i skolan må lära ett af de sednare språken, och det är, att, när man icke börjar med latin, så är det en bestämd fördel att till det *första språkstudiet välja ett romaniskt* språk. Man får nemligen derigenom inhemta ett stort ordförråd, som kommer till gagn för dem, som sedermera vända sig till den lärda linien, när de börja att läsa latin.

Den af mig begärda valfriheten skulle åter medföra den stora fördelen, att skolorna icke blefve så inpressade i en enda form, som jag i går tog mig friheten kalla en prokrustessäng, och mot hvilken jag *sedermå* funnit, att i *nästa* betänkande en reservant i Särskilda Utskottet, Herr Adlersparre, äfven kraftigt protesterat. Jag tror ock, att många hysa samma åsigt i detta afseende, eller att skolorna, under behörig kontroll från statens sida, dock böra blifva något varierande i afseende på undervisningen, så att icke den svenska nationen måtte bli alltför mycket stöpt i samma form.

Utan att vilja tillmäta mig något slags vitsord, vill jag dock säga, att det synes mig, som om man till det första undervisningspråket helst borde välja engelskan. Jag säger icke detta derföre, att jag till följd af mina släktförbindelser i England är partisk för detta språk, utan derföre att jag hyser den öfvertygelsen, att *man bör börja med det lätta och icke med det svåra*. Engelskan är mycket lätt i allt annat än i afseende på prononciationen, denna deremot är så svår att, om man icke lär sig den i barndomen, så lär man den aldrig. Om nu lärjungen får läsa detta språk i tre år, så kan han säkert reda sig dermed, och reder sig då också öfverallt i hela världen utom möjligen i Frankrike. Tyskan deremot är ett språk, som för den, hvilken icke vill egna sig åt lärda studier, är temligen öfverflödigt, ty för det praktiska behöfvet är det mycket lätt för hvilken tilltagt svensk som helst att sjelf lära sig så mycket, att han kan läsa en tysk författare eller pladdra tyska till husbehof. Deremot är detta språk, näst danskan och norskan, till följd af dess stora likhet med svenskan för oss ett af de allra svårare att lära *ordentligt*, och det är *ett mycket stort ondt försöka lära något enda, än mer nästan alla bildade barn, någonting hvaruti största sannolikhet förefinnes* — att *det endast blir juskare*, afbryter på halfva vägen. Slutligen äro tyskarn

ett så språkkunnigt folk ända ned till gesällen och garçonen, att man reder sig ganska bra i Tyskland, äfven om man icke kan tala tyska.

Af dessa skäl skulle jag önska att, när en förändring uti ifrågasvarande fall skall vidtagas, Herr Departements-chefen måtte taga under öfvervägande, huruvida icke det språk, som ensamt skall läsas i skolans första klasser kunde göras valfritt, samt att, om så icke kan ske, dertill ej måtte bestämmas tyskan, utan antingen franskan eller engelskan, helst det sednare af den grund, att det är det af de europeiska språken, som för närvarande i världen mest talas, och hvaraf man i det praktiska lifvet har den största nyttan. Vidare vill jag förorda detta språk derföre, att dess litteratur väl ännu är lämpligast att sätta i händerna på ungdom.

Jag har endast velat yttra detta till protokollet och anhåller nu att få underrättelse om, huruvida den uppgift, som förekommer i tidningarne, att Andra Kammaren fattat sitt beslut i denna punkt, är sann, hvarefter jag vill framställa mitt yrkande.

Undertecknad tillkännagaf, att, enligt meddeladt intyg af Andra Kammarens Sekreterare, samma Kammare bifallit så väl den 2:dra punkten som ock de efterföljande punkterna till och med den 9:de.

Herr von Koch: Trogen den åsigt jag i allmänhet hyllar, att, när en reform går i den hufvudriktning jag önskar, jag icke för någon olika åsigt i afseende på detaljerna vill motsätta mig det hela, yrkar jag bifall till Utskottets betänkande.

Herr Rydin: Jag kan icke finna, att den diskussion, som blifvit förd öfver denna punkt, egentligen hör till densamma, ty denna punkt i statsrådsprotokollet innehåller blott, "att undervisningen i språk i skolans nedre klasser inskränkes", hvarpå Utskottet föreslagit, "att de i denna punkt föreslagna anordningarne må af Riksdagen lemnas utan anmärkning". Så vidt jag kan finna, äro inga särskilda anordningar i denna punkt föreslagna, utan det är endast sjelfva grundsatsen, att undervisningen i språk skall inskränkas, hvaröfver Riksdagen har att yttra sig. De anordningar, som sedermera finnas antydda i Departements-chefens yttrande till statsrådsprotokollet kunna vi icke befatta oss med, ty det är hvad Kongl. Maj:t gillat och framlagt för Riksdagen och icke hvad Departements-chefen kan anse lämpligt, som vi hafva att yttra oss öfver, och då Kongl. Maj:ts proposition icke kan tolkas annorlunda, än att han antagit den grundsats, som innehålles i den ifrågasvarande punkten, men icke något mera, så anser jag för min del, att Kammaren icke kan fatta något annat beslut, än att denna punkt lemnas utan anmärkning utan att Riksdagen yttrar sig öfver anordningarne. Jag vill ock fästa uppmärksamheten på det betänkliga uti, att Riksdagen antager dessa anordningar så, att den binder sig vid de förslag, som innehållas uti Departements-chefens diktamen till statsrådsprotokollet, och som icke tagit form af bestämdt formulerade punkter. Härigenom skulle nemligen det ansvar, som bör hvila på Departements-chefen, helt enkelt öfverflyttas på Riksdagen, och Departements-chefen skulle

sedermera vid de åtgärder, han kommer att vidtaga, kunna åberopa Riksdagens beslut och säga sig blott verkställa desamma. Efter den siste värde talarens yttrande är jag dock öfvertygad om, att Herr Departements-chefen sjelf vill taga på sig det ansvar, som de blifvande förändringarne innebära, och icke vill hvälfva det i en eller annan form på Riksdagen. Till följd af hvad jag nu yttrat anhåller jag, att Kammarens beslut måtte blifva, «att denna punkt må af Riksdagen lemnas utan anmärkning», i stället för Utskottets förslag, som lyder: «att de i denna punkt föreslagna anordningarne må af Riksdagen lemnas utan anmärkning».

Grefve Hamilton, Henning: Jag hade icke ämnat yttra mig öfver denna punkt, men jag anser mig tvungen att uppträda för att protestera mot den anklagelse emot den studerande ungdomen vid våra universiteter, som i dag åter förnyats af samme talare, hvilken framkastade den i går. Det har nemligen blifvit sagdt, att den studerande ungdomen i allmänhet icke skulle läsa mer än 4 eller 5 timmar om dagen. Jag kan naturligtvis icke kontrollera, huru många timmar hvarje student läser, men hvad jag deremot kan vitsorda är, att denna uppgift vid Upsala universitet väckt den största förtrytelse både bland lärarne och den studerande ungdomen. Jag har nyss besökt universitetet och hade då tillfälle att höra meningarna i denna fråga.

Bland ett antal af 1,600 studenter är det naturligt, att det skall finnas en och annan, som alldeles icke läser, eller som åtminstone icke läser under flera eller färre af veckans dagar, men att vare sig taga ett medium af allas lästid och sålunda låta dessas lättja ingå i beräkningen, eller att bedöma alla efter några få, är icke riktigt. Jag vet ganska väl, att den ärade talaren, mot hvilken jag nu riktar mig, icke sjelf uppfunnit det tal han angifvit, utan att han hemtat det ur en skrift, utgifven vid universitetet, men saken blir icke sannare derföre att den är tryckt. Det är alltså en uppgift, mot hvilken universitetet och jag å dess vägnar måste protestera. Vid min sista vistelse i Upsala frågade jag åtskilliga ynglingar om den tid, som de i medeltal dagligen ansågo sig egna åt sina studier, och jag fann, att deras uppgifter voro helt andra än de, som meddelas uti den ifrågavarande skriften. Jag vill visserligen medgifva, att författaren haft åtskilliga skäl för sin uppfattning, och att det funnits perioder, hvilka kanske icke ännu helt och hållet äro förbi, då öfveranstängning i skolorna verkligen egt rum. Det händer emellertid ofta, att män, när de med varmt nit för en i sjelfva verket god sak taga desamma om hand, gå till öfverdrift, och i detta fall tror jag verkligen att den i öfrigt högst utmärkte författaren gjort sig skyldig dertill, ty att öfveranstängning i skolan skulle göra de studerande vid universitetet oförmögne att arbeta mer än 4 å 5 timmar kan väl icke med fog påstås. Jag har frågat flera studerande om den tid de använda för sina studier, och är öfvertygad att många läsa 12 timmar och deröfver. Jag påstår icke, att detta är det vanligaste förhållandet bland studenterna, men att det inträffar hos ganska många, och att flertalet alldeles icke läser så litet som 4 timmar om dagen,

vågar jag med bestämdhet påstå. I alla händelser är det ej riktigt att på grund af en lös uppgift uppträda med en anklagelse mot hela den studerande ungdomen vid våra universiteter.

Hvad den nu föredragna punkten beträffar, så rör den, såsom förut är anmärkt, icke språkstudierna i allmänhet utan endast frågan, huruvida jemte modersmålet ett eller flera främmande språk bör läsas i skolans tre nedersta klasser. Min enskilda mening derom är, att ett nytt språk utan all olägenhet kan inträda redan i tredje klassen, och jag skulle äfven hafva önskat, att en anordning, hvarigenom detta kunnat ske, hade blifvit vidtagen. Detta är dock i alla händelser en fråga, öfver hvilken jag antager, att Kongl. Maj:t besluter, oberoende af hvad Riksdagen derom yttrar, och det torde således icke löna stor möda att vi nu dermed sysselsätta oss. Egentliga anledningen hvarföre jag skulle önska, att ett nytt språk inträdde i tredje klassen, är den, att tre års läsning af ett främmande språk, som börjar i första klassen, enligt min tanke kommer att medföra en tidsförlust. Lärjungen är nemligen icke i tredje klassen kommen till den mognad, att han med någon fördel kan börja att studera det främmande språkets litteratur, hvaremot han efter två års läsning bör hafva hunnit så långt, att han med afseende på sina insigter i sjelfva språket är färdig dertill. Det hade således i min tanke varit fördelaktigt, om man något mera fördelat språkundervisningen, än här skett. Då man såsom Departements-chefen synes afse, vill göra kursafslutning vid tredje klassen och sålunda vill åstadkomma något, som är omöjligt, så förledes man till sådana konsekvenser, som vi här finna, eller att man måste låta ett språk genomgå alla tre klasserna, ty det vore icke möjligt att göra en kursafslutning vid tredje klassen, om man der först började läsningen af ett nytt språk. Om man deremot ej vill, att de tre första klasserna skola vara annat än hvad de verkligen äro, eller grundläggande för de följande, så tror jag, att det är rätt att börja med ett nytt språk redan i tredje klassen. En helt annan fråga blir sedermera, huruvida man bör fortsätta och oupphörligt öka antalet språk genom hela skolan, eller huruvida man icke, såsom en reservant föreslagit, på ett sednare stadium kan göra något språk valfritt för att minska lärjungens arbete.

På grund af den åsigt jag hyser, kommer jag naturligtvis för min del, i likhet med hvad jag i går yttrade, att yrka det punkten måtte afslås, men i fall den, såsom jag förmodar, blir bifallen, så önskar jag, att detta måtte ske i den form, som Herr Rydin föreslagit, på det att icke Riksdagen måtte åtaga sig ett ansvar, som ej tillkommer densamma, och detta anser jag så mycket angelägnare, som jag i går hörde en talare från Elfsborgs län påstå, att den fråga, hvarom vi då talade, icke var annat än ett bifall till Riksdagens derom gjorda framställning, oaktadt Riksdagen om den frågan aldrig, åtminstone icke i sin sista skrifvelse, yttrat sig.

Herr Statsrådet Wennerberg: Beträffande den föredragna punkten har af den förste talaren blifvit anmärkt, att språkstudierna äro lättare i de spädare åren, än sednare samt att de derföre äro synner-

ligen passande för det första skolarbetet. Detta är sant, så till vida, som det *mekaniska* minnet då visar sig särdeles emottagligt; men allt hvad lärjungen under denna första tid sålunda inhemtar af språkkunskap måste, för att det af honom skall rätt kunna begagnas, åter vid mognare ålder inhemtas på ett mera logiskt sätt, eller med det *intelligentia* minnet. Derföre hafva ock flera framstående pedagoger funnit, att det arbete, som neulägges på språkundervisningen under den första skoltiden, i sjelfva verket måste göras om under en sednare. Då emellertid för en god undervisning äfven i de lägsta klasserna, språkstudiet icke får saknas, så bör man blott tillse, att icke mera deraf lägges på de spädnare årens krafter, än de kunna väl bära, och just derföre har det blifvit föreslaget, att endast ett språk skulle läsas under de tre första åren.

Samme talare anmärkte dock, att detta icke vore rätt, derföre att detta första språk då komme att slå alltför djupa rötter. För mig var detta ganska fägningsamt att höra, ty det är just det, som med denna anordning åsyftas. Jag vet visserligen hvad med denna anmärkning innerst menades, och skall komma dertill sedan, men vill nu först säga, att jag anser, det hans påstående helt enkelt innehåller en sanning. Ett språk *måste* hos lärjungen slå djupa rötter, då ett flitigt studium af detsamma icke sammanblandas med inlärandet af ett annat. Då man nu åsyftar att åt den stora del af den studerande ungdomen vid våra elementarläroverk, som endast genomgår de lägre klasserna och derpå går ut i lifvet, skaffa så goda och fasta grammatiska kunskaper som möjligt, torde det för hvar och en vara klart, att detta endast kan ske med fördel derigenom, att de under lärotiden få vända sin uppmärksamhet odelad på ett språk. Det är nemligen en allmänt erkänd sak, som således icke blott gäller i pedagogiskt afseende, att, om man rätt vill tillägna sig något, så måste man använda *hela* sin kraft derpå och icke splittra den åt flera håll. Den ärade talarens fruktan var dock väl egentligen den, att det främmande språket skulle slå så djupa rötter, att modersmålet derigenom skulle lida, och att genom vanvård af denna, ett folks mest oförytterliga egendom, nationalkänslan, skulle skadas eller till och med sättas på spel. Jag ber med afseende härfpå att få säga, att man troligen icke skyddar hvarken modersmålet eller nationaliteten med några dylika prohibitistiska åtgärder. Skyddet ligger endast uti den positiva kärleken till fosterlandet och modersmålet samt uti dess förmåga att bevara och utveckla sig sjelf. Modersmålet är också väl tillgodosedt i det nya förslaget, och det stora intresse, som på sednare tiden allt mer och mer visat sig för detsamma, är ock en borgen för att den ställning i läroplanen, hvilken det tyska språket skulle erhålla, ingalunda skall inverka menligt på det svenska. Det har för öfrigt funnits tider, då det tyska språket på ett ganska menligt sätt inverkade på vårt modersmål, utan att det svenska folkets nationalkänsla derunder visade sig slappad; andra åter, då motsatta förhållanden egde rum. Man kan vara obenägen att lyssna till andra tungomål än sitt eget och ändock hysa en ganska ringa fosterlandskärlek, liksom man å andra sidan kan hafva

vant

vant sig vid en viss likgiltighet för sitt eget folks språk och det oaktadt nära en varm kärlek till fäderneslandet. Der emellertid kärleken till modersmålet är fullt allvarlig och lifaktig, der skall helt visst kärleken till fosterlandet icke domna; och det är skolans pligt att vårda så den ena, som den andra. Hvad faran alltså för modersmålet beträffar, så torde den vara mindre än någonsin, då väl knappast någon tid funnits, i hvilken den allmänna uppmärksamheten på vårt språk varit mera stegrad än nu.

Hvad valet af begynnelsespråk beträffar, så är det tydligt att, då man icke af skäl, som jag här ej behöfver upprepa, kan lägga latinets till grund för den språkliga undervisningen, utan dertill nödgas använda ett modernt språk, så måste valet träffa antingen tyskan, franskan eller engelskan. Att engelskan icke är lämplig, derom äro alla skolmän ense, enär detta språk såsom formelt bildningsmedel icke är så dugligt, som något af de andra. Franskan åter har den olägenheten, att dess formlära är alltför främmande, likasom dess prononciation allt för svår, framför allt för massan af den ungdom, som från obildade hem inkommer uti våra läroverk. Om våra skolgossar, bland hvilka mängden starkt bryter på sin hembygds dialekt, och som sällan hört sitt eget modersmåls vokaler och konsonanter rent och vackert uttalade, genast från början skola sysselsätta sig med det franska språkets prononciation, så olika vårt språks, så torde den möda, läraren får nedlägga endast härpå, blifva så stor, att hela undervisningstiden deraf upptages och resultatet af det treåriga språkstudiet ändock blir högst otillfredsställande. Det återstår således intet annat än tyskan att använda som grundläggande språk,

Då man anmärker att, derigenom att latinets och grekiskans uppskjutas till de högre klasserna, den mognare ynglingen kommer att belastas med sådana formstudier, som borde vara undångjorda i de nedre klasserna, så synes man glömma, att detta är något som icke kan undvikas. Kommer icke redan nu franskan i femte klassen och grekiskan i den klass, der, enligt det nya förslaget, latinläsningen skulle börja, och äro väl dessa språks formläror lättare än latinets? När man är nödsakad att upptaga flera språk i läsordningen, så måste alltid, med iakttagande af tillbörligt afstånd dem emellan, något språk komma att inträda först i mellanklasserna.

Man har talat om den forcering, som skulle uppkomma i de högre klasserna, derigenom att blott ett språk meddelades i de tre första. Dervid vill jag då anmärka, att, om man sammanräknar de timmar, som, enligt nu gällande läseschema, äro egnade åt språkundervisningen i de högre klasserna, och jämför dem med timantalet för samma läroämnen enligt den läseordning, som jag tänkt mig såsom lämplig, så utgör hela skilnaden en timme. Men man undrar öfver att, då latinets och grekiskans erhållit färre lärotimmar än förut, fordringarne på lärjungens kunskaper i de klassiska språken likväl ställas lika stora som nu. Det är emellertid en af många pedagoger såsom sann erkänd sats, att ju sednare inom skolåldern undervisningen i ett språk börjar, efter det att ett föregående grundligt språkstudium egt rum, desto hastigare blifva framstegen i detsamma. Madvig säger någon-

städes. att samma resultat han erhöil efter *två* års läsning med lärjungarne, då latinet var det *första* språkstudiet, det fick han efter *ett* år, sedan ett *annat* språk förut varit läst under två år.

Hvad vidare valet af tyskan såsom begynnelsespråk beträffar, så anhåller jag, att såsom stöd för min åsigt om detta språks lämplighet i våra skolor få anföras en auktoritet, nemligen Hammerich, hvilken, sedan han kritiserat användandet af franskan och engelskan i de lägsta klasserna, säger: "Deremot är tyskan likasom skapat till analyseringsspråk för våra skolor, så främmande till sin form, att det väcker uppmärksamhet på grammatiken och kräfver hjälp af den, så grammatikaliskt utpräglat, att det framställer de språkliga grundförhållandena i all handgriplighet, så nära beslägtadt och dock så afvikande, att modersmålet på en gång gör detta främmande språk lätt begripligt och sjelf begripliggöres vid dess analytiska behandling "uden tidlig at miste sin Uskyldighed ved umiddelbare Berørelser".

Den våda man trott sig finna deri, att användandet af blott ett enda språk skulle åstadkomma först en allt för stor ledighet i de lägre klasserna och sedan öfveranstängning i de högre, tror jag mig redan uti mitt yttrande under gårdagen hafva undanröjt. Hvad för öfrigt den mycket betonade faran för nationaliteten beträffar, så har jag också sökt visa, huru dermed förhåller sig och vill blott tillägga, att norska folket, hvars ömtålighet om sin nationalitet icke torde vara mindre än vår, har tyskan såsom Järoämne i de lägsta klasserna af sina skolor, innan latinläsningen börjar.

Slutligen har en talare gjort det yrkande, att orden: "de i denna punkt föreslagna anordningarne" måtte utgå. Angående detta vill jag blott yttra, att antingen dessa ord stå qvar eller utgå, torde det på sjelfva saken föga inverka.

Herr von Koch: Jag ber om ursäkt för det jag ännu en gång upptager Kammarens tid, men jag föranledes dertill af ett yttrande utaf Grefve Hamilton, som, då han i egenskap af universitetens kansler meddelat en upplysning, för hvilken jag och säkerligen de flesta med mig är tacksam, och dervid Herr Grefven ansett sig pligtig taga den studerande ungdomen i försvar mot en beskyllning, som han ansett mig hafva framkastat, begagnat särdeles skarpa ordalag, i det han tror jag förklarar, att han funne det *oerhördt*, att man på grund af en utkommen skrift framkastade en anklagelse mot den studerande ungdomen. Jag tror, att, när en skrift lägges på vårt bord och denna skrift är utgifven af en universitetslärare, som tillika är föreståndare för en stor sjukvårdsanstalt, borde innehållet i denna skrift, hvilken väckt stor oro inom familjerna, kunna återopas, utan att man dertill skulle ådraga sig en skarp tillrättavising. Jag tror, att det icke kan vara obehörigt att citera en sådan skrift, men deremot tyckes det icke vara mycket grannlaga att förklara, det skriftens författare lider af monomani. Efter det yttrande, universitetens kansler afgifvit, bör man anse uppgiften vederlagd, men det har förvänat mig, att vederläggningen skett på sådant sätt, då den kommit från *en person, som vänligen yttrar sig human och utan personliga angrepp. Af sådana, då de komma från mindre humana och betydande person-*

ligheter, brukar jag, af aktning för Kammarens tid, icke taga någon notis.

För sakens skull bör jag nu *närmare* till protokollet angifva hvarifrån jag hemtat uppgiften och hänvisar derföre till sidan 24 i professor Kjellbergs skrift, der det heter: "I skolornas högsta klasser kan, såsom jag redan visat, arbetstiden för hvarje lärjunge i medeltal icke skattas lägre än till 9 å 10 timmar dagligen, deraf 4 å 5 timmar upptagas af det mera ansträngande hemarbetet. Hvilken motsvarighet härtill finna vi nu vid universitetet? Förnyade gånger har jag försökt uppgöra approximativ beräkning öfver den tid, som ungdomen vid våra universiteter i medeltal dagligen använder till intellektuellt arbete, men de svårigheter, som dervid hafva mött, äro mycket stora. Möjligen skulle ett någorlunda exact resultat kunna erhållas, om läkareföreningens samtliga medlemmar, äldre som yngre, ville förena sig om att insamla alla nödiga uppgifter härför. För att dock erhålla någon ledning för omdömet, har jag angående detta ämne ofta meddelat mig med äldre studenter och dervid kommit till den öfvertygelsen, att hvarje student i medeltal ej kan anses använda mer än 4 å 5 timmar om dagen till intellektuellt arbete, då både föreläsningar, kollegier och hemarbete sammanräknas. Förhållandet emellan arbetstiden i skolan och vid universitetet skulle sålunda enligt denna beräkning vara mycket enkelt och i korthet kunna uttryckas sålunda: skolgossen läser nu för tiden dubbelt så mycket som studenten."

Jag har nu anfört en auktoritet, i förhoppning att få en vederläggning. Ett försök dertill har skett, och detta så ampelt, att vi af universitetens kansler erfarit, att fyra personer, som studera på prestexamen (— de äro i allmänhet icke kända för att vara flitigast —) dagligen läsa 10—12 timmar. Läsa alla de andra så mycket, är ju allting väl bestäldt?

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf att anslag blifvit utfärdadt till sammanträdets fortsättning kl. 7 e. m.

Grefve Mörner, Carl Göran: Den punkt, som nu utgör föremål för öfverläggning, afhandlar frågan om språkundervisningen i skolans nedre klasser. Af de talare, som i ämnet yttrat sig, har icke någon motsatt sig förslaget i denna del, och äfven jag har icke något dervid att erinra. Jag vill dock nämna, att, då enligt förslaget tyska skulle bibehållas såsom det första lefvande språk vid undervisningen, är detta en anordning, hvars ändamålsenlighet jag aldrig kommer att godkänna, ehuru jag, då så redan är fallet i nu gällande skolordning, icke vill deri ifrågasätta någon förändring. Mig synes emellertid uppenbart, att det icke gerna kan vara lämpligt, att låta nybörjaren begynna sin språkundervisning med ett så svårt språk, som det tyska, med dess vidlyftiga grammatik. I 1856 års skolordning var franska språket påbjudet såsom det första främmande språk, och detta var, efter min uppfattning, vida lämpligare, helst franska språket med dess korta meningar, i språkligt hänseende måste utöfva fördelaktigare inverkan än det tunga tyska språket. Men vid efterföljande riksdag gjorde sig den åsigt gällande, att tyska språket skulle in-

träda i stället för det franska. Egentliga anledningen härtill var, efter min tanka, den, att Herrar skollärare voro någorlunda hemmastadda i tyska språket, men i allmänhet komplett okunniga i det franska, såsom jag under samspråk med dem nogsamt haft tillfälle komma under fund med. Det franska språket erbjuder i öfrigt jemväl den fördelen, att dess grammatika står vida närmare den latinska än fallet är med den tyska, der man har både artikel och substantiv att böja. — Jag vill endast härmed hafva uttalat en reservation, och vill ej påyrka, att man skulle frågå den nu gällande anordningen att återgå till 1856 års bestämmelse.

Jag har begärt ordet egentligen med anledning af den formulering, Särskilda Utskottet i denna punkt gifvit sin hemställan. När man läser Herr Departements-chefens yttrande till statsrådsprotokollet, finner man deri i denna del icke något förslag om "anordningar", och Utskottets yttrande om de "föreslagna anordningarne" är således en komplett omening. Denna kan undanrödjas genom borttagande af dessa ord, och beslutet skulle då komma att lyda sålunda: att punkten måtte af Riksdagen lemnas utan anmärkning. Då hade man också begagnat samma uttryck, som Utskottet sjelft funnit lämpligt använda i efterföljande punkt. Jag förenar mig därför i den af Herr Rydin gjorda framställning, att åt punkten måtte gifvas sistnämnda lydelse.

Grefve Ehrensward: Jag har redan förut haft tillfälle nämna, att jag för min del helst skulle önskat, att det Kongl. förslaget i denna punkt icke gått så långt som det gjort, utan att Kongl. Maj:t biträdt den af Andra Kammaren vid 1870 års riksdag omfattade mening, som dock icke vann Riksdagens bifall, att endast i de två första klasserna undervisningen skulle sammanhållas samt att i tredje klassen skulle inträda latin eller för dem, som icke läste detta ämne, ett nytt lefvande språk. Derigenom skulle man undvika, att barnen under tre år läste blott ett enda främmande språk; men då detta syntes mig vara en pedagogisk anordning, derom Riksdagen måhända icke med full sakkännedom kunde afgöra, har jag inom Utskottet ansett mig böra låta min åsigt vika för den uppfattning, som gjort sig gällande hos den, som närmast bär ansvaret; och på den grund har jag inom Utskottet accepterat punkten, hvilket jag äfven nu gör. Emellertid medgifver jag, att genom en eller annan händelse — om genom skrif- eller tryckfel under den brådska, som egt rum vid betänkandets expedierande, vill jag lemna osagdt, — i punkten inkommit ett par ord, som icke böra finnas der; och jag anhåller derfor om bifall till punkten med den af Herr Rydin föreslagna förändring.

Herr Berlin: Under öfverläggningen om denna punkt har ett ämne blifvit vidrört, som flera år varit föremål för allmän uppmärksamhet och förut i denna Kammare varit på tal — öfveranstängningen i våra elementarläroverk. Jag hade egentligen ämnat att yttra mig härom först under öfverläggningen om en sednare punkt, men af gif-

ven anledning anhåller jag att redan nu i största korthet få uttala min åsigt härom.

Den ifrågasatta och mångomtalade öfveransträngningen i skolorna har under flera år utgjort föremål äfven för min uppmärksamhet och jag har försökt att, så vidt statistiska och andra data gifva utväg dertill, utröna huru härmed förhåller sig. Jag tillstår mig icke hafva kunnat deraf öfvertyga mig, att någon sådan öfveransträngning finnes för handen, åtminstone icke såsom en allmännare och gifven följd af skolstadgans föreskrifter. Att bland de två- till fyrahundra ynglingar, som besöka ett läroverk, flere skola anträffas, hvilka äro kroppsligen eller andligen svaga är icke att mera undra öfver än att sådana anträffas bland lika många ynglingar utom skolan; och först då kan man gifva skolan skulden, när man kan visa att de svages antal är relativt större bland den skolbesökande ungdomen, hvilket ännu icke kunnat göras. Att några lärjungar vid hvarje läroverk till följd af särskilda omständigheter såsom klen helsa, svag eller trög fattningsgäfv, ja till och med ett större antal af dem, i följd af lärares ovisa nit eller oskicklighet, kunna blifva öfveransträngda, bör icke af någon förnekas; men att af enskilda fall och tillfälliga förhållanden draga en allmän slutsats och tillägga skolstadgan skulden vore utan tviivel felaktigt. Det synes ock som skulle man i många fall förväxla *öfveransträngning* med *ansträngning* och af den nyare tiden pretendera, att ynglingen utan ens den sednare skall nå sitt mål i skolan. För min del kan jag icke antaga att det nu uppväxande släktet är svagare till kropp och själ än de föregående eller andra nationers ungdom, eller att den ansträngning, ynglingar nu behöfva använda på sina skolstudier, skulle på dem hafva menligare inflytande än förr eller verka skadligare på deras kropps- och själsförmögenheter än den nu gör i afseende på andra länders ynglingar, utom i de fall, som numera torde förekomma oftare än förr, då uppfostran i hemmet vänjt dem att betrakta arbetet som en börda, men ledigheten såsom det mest önskvärda och nödiga.

Komiterade för skolstadgans revision, i hvilkas arbete jag deltagit, hafva äfven egnat särskild uppmärksamhet åt detta ämne och jag hänvisar till det af dem afgifna utlåtande, hvari utan någon meningsskiljaktighet påvisas, hurusom den kroppsliga svaghet eller den nedsättning i själskrafterna, som stundom anmärkts och skulle vara en följd af öfveransträngning i skolan, kan härröra och i många fall härrör från helt andra orsaker, som äro oberoende af skollagstiftningen.

Hvad särskildt angår det yttrande, som af en föregående talare blifvit citeradt ur en nyligen inom Kammaren utdelad brochyr, tillåter jag mig erinra, att författaren till denna brochyr är samma lärde och i sitt fack utmärkte man, hvilken genom en för några år sedan utgifven skrift i samma ämne först så att säga skrämde upp den svenska nationen med påståendet att det uppväxande släktet förstördes genom öfveransträngning i skolorna. Eluru han derved började så grundligt, att han utgick från nödvändigheten af hjerncellernas behöriga nutrition, kan man dock svårligen frigöra sig från

den farhågan, att författaren från några fall, hvilkas orsaker icke ens synas säkert gifna, dragit en allmän slutsats, och att han af den kännedom han möjligen egde om ett läroverk, såvida denna kännedom kan anses säker, grundat sitt omdöme om alla våra elementarläroverk.

I den nu utdelade brochyren framställer författaren åtskilliga nedslående bilder af de följder öfveranstängningen i skolorna skulle medföra. Några af dessa bilder äro hemtade från Upsala Universitet, i hvars närhet författaren är boende. En föregående talare har dervid erinrat att bland en samling af 15- till 16-hundra studenter alltid flere skola finnas, hvilka på grund af kroppslig svaghet eller bristande häg icke använda mer än 4 eller 5 timmar af dagen till studier; men att, om man deraf drager en allmän slutsats, denna blefve lika vilseledande för allmänheten som oräntvis mot fiertalet studenter, hvilka till sina studier använda större delen af dagens, kanske äfven några af nattens timmar. Jag anhåller att på grund af egen erfarenhet få instämma häruti. Vid våra universitet träffas äfven åtskilliga, kanske icke så få studenter, hvilka icke alls bry sig om studierna; men skola vi beskylla skolan äfven härför eller skola vi häraf draga den slutsats, att våra söner använda sin tid vid universitetet endast på nöjen och lättja? Äfven de tre fall af sinnessjukdom författaren observerat bland skolynglingar hafva af samme talare blifvit behörigen belysta; jag önskar blott tillägga, att jag skulle från min erfarenhet kunna anföra väl tio fall af sinnessjukdom bland ynglingar, som icke besökt elementarläroverket, kanske alls ingen skola, men att jag lika litet som någon annan deraf bör kunna draga den slutsats, att de, som icke gå i skola, äro mera utsatta för dylik sjukdom, än de som besöka skolan.

Slutligen torde det tillåtas mig yttra några ord angående nu föredragna punkt. Jag vill dervid icke inlåta mig på någon diskussion om det ena eller andra språkets företräde ur pedagogisk synpunkt såsom begynnelsespråk i skolan, emedan en sådan diskussion inom Kammaren svårligen kan leda till ändring i åsigtter härutinnan; jag ämnar blott säga några ord med afseende på vissa farhågor, som från skilda håll uttalats om de vådliga följder det tyska språket såsom begynnelsespråk skulle medföra. I detta afseende har man bland annat förespeglat att tyskan skulle menligt inverka på det svenska språket, ja till och med på den svenska nationaliteten. Om det tyska språket yttrat ett skadligt inflytande på det svenska derigenom, att ord och uttryck från det förra inkommit i det sednare i oegentlig eller oriktig betydelse, så få vi ej glömma att sådant skett just till följd af bristande bekantskap både med det främmande och det egna språket, och en sådan okunnighet skall förekommas genom en första och grundligare undervisning i båda. Man torde derefter kunna hoppas slüpa läsa, hurusom ofta och äfven af män, som anses lärda till och med i latin, tyska orden *steil* och *Willkühr* öfversättas det förra med *stel* och det senare med *vilkor*. Visserligen förekommer periodbyggnaden i tyskan ofta något lång och tung, men nödvändig är icke att den göres sådan, än mindre är det nödigt taga

derefter då man skrifver svenska. Exakt och följdriktigt uttrycker man sig emellertid på tyska. Man beklagar sig öfver germanismer i vårt språk och befarar införandet af än flera; men mine Herrar, jag frågar, om vi icke hafva en odräglig mängd franska ord och gallicismer deri, och om gallicismer äro bättre än germanismer? Svårt är ock att inse, huru det skulle blifva farligt för vår nationalitet, om vi i möjligaste mätto grundligt inhemtade ett språk, med hvars hemland vi haft och hafva så stor merkantil och litterär samfärdsel; ett språk, hvars alster för deras innehåll så flitigt och allmänt studeras i vårt land, och som genom sin bildbarhet och de derpå behandlade ämnens beskaffenhet snart skall uttränga hvarje annat språk såsom vetenskapens tungomål. Skulle vi hellre underkasta oss det franska språkets inflytande för den mer eller mindre tvetydiga äran att fortfarande kallas Nordens fransmän?

En anmärkning har blifvit framställd rörande punktens redaktion och i enlighet dermed en mindre förändring deri föreslagen, hvilken biträdts af Utskottets Ordförande. För min del har jag intet att deremot anföra.

Grefve Hamilton: En ledamot från Blekinge har ansett, att jag i mitt förra anförande yttrat mig emot honom personligen med skärpa, så att han icke kunde undgå att gifva en tillrättavisning. Om så skett, är jag deröfver ledsen, ty det har icke kunnat vara min afsigt att sära någon ledamot af Kammaren och visserligen icke honom. Men det må vara ursäktligt om jag, som älskar den studerande ungdomen och vet att den förtjenar vår aktning, icke kunnat med likgiltighet se, att den framhålles såsom tillbringande sin tid vid universitetet i lättja. Att den ledamot, som yttrade sig härom, dervid endast citerade en broschyr, var sannolikt förut för Kammarrens bekant, och jag behöfde således icke särskildt derpå fästa uppmärksamhet. Hufvudsakligen vill jag endast protestera mot detta yttrande, det må nu vara kommet från ena eller andra hållet, och hoppas jag, efter detta förklarande, att den ärade talaren må tro, att, om jag begått ett fel i att yttra mig med för stor värma, så har jag icke dermed afsett något för honom personligen sårande.

Friherre Sprengtporten: Jag hade icke haft för afsigt att deltaga i denna diskussion, men då frågan om det språk, som först borde inläras i våra skolor, kommit på tal, och anmärkningar framställdts emot förslaget, att tyska språket skulle bibehållas vid detta företräde, har jag, då jag föreställer mig, att i en så viktig fråga, som denna, min äsigt möjligen kunde blifva föremål för Herr Ekkesiastikministerns uppmärksamhet, ansett mig böra tillkännagifva, att jag hufvudsakligen instämmer i de anmärkningar, som af tvenne föregående talare blifvit framställda emot tyska språket såsom begynnelsespråk. Jag skulle önskat, att man kunde vidtaga den anordning, att valfrihet medgäfvos, så att de ynglingar, som hellre ville tillegna sig det franska, än det tyska språket, dertill kunde erhålla tillstånd. Jag föranledes till denna önskan särskildt deraf, att det engelska språket, såväl inom literaturen, som inom det praktiska lifvet, spelar en stor

rôle, och att studiet af detta språk betydligt underlättas, om ynglingen förut inhemtat franska språket.

Jag har icke något yrkande att framställa, utan har blott velat till protokollet angifva min åsigt.

Herr Carlsson: I den episod. som bildat ett afbrott i öfverläggningen, och dervid afhandlats den vid universiteten studerande ungdomens arbetstid och arbetslust, vill jag icke inblanda mig, men anser mig pligtig meddela, att, efter hvad jag kunnat inhemta, äro de uti den anförda broschyren framkastade beskyllningar orättvisa.

Med afseende å den föredragna punkten, har jag numera mycket litet att anföra, sedan Utskottets ordförande gifvit den upplysning, att här föreligger ett tryckfel, och att Utskottets hemställan skolat afse endast, att punkten må af Riksdagen lemnas utan anmärkning. Hade de sålunda uteslutna orden skolat kvarstå, så hade jag nödgats lifligt motsätta mig punktens antagande, hufvudsakligen därför, att jag anser Riksdagen icke böra godkänna ordningar, som gå i det enskilda. En sådan uppfattning gör sig också gällande i Danmark, der de stora grunddragen angående skolväsendet utgöra föremål för representationens öfverläggningar och beslut, men detaljerna regleras af Konungen. När nu skolväsendet är föremål för Riksdagens behandling, är det af ganska stor vikt, att derifrån undantaga de enskilda anordningarne, helt enkelt af det skäl, att det för dessas bedömande erfordras en mångsidig pröfning, som här icke kan ega rum. Hade det emellertid nu blifvit fråga om godkännande af "anordningarne" skulle jag måst återropa hvad jag i går härom yttrade, och dervid erinra, att tankarne kunna vara mycket delade derom, huruvida icke för mycket utrymme lemnas åt ett språk, när intet annat skulle meddelas under tre hela år. För min del är jag af denna åsigt, icke därför, att icke ett spåk läses bättre, om det ensamt utgör föremål för språkundervisningen under tre år, utan därför, att man måste jemföra de olika skedena på de olika undervisningsstadierna, så att det icke blir för stor lättnad på ett ställe och för stor tyngd på ett annat. Jag tror för öfrigt, att två år äro tillräckliga, på det ett språk skall kunna slå rot i ynglingens uppfattning, och att man icke kan obetingadt godkänna en anordning, hvarigenom franska språket skulle tillkomma först i femte klassen.

Jag nämner detta endast såsom bevis på den olika uppfattning, man kan hysa, och efter min åsigt skulle det blifva svårt för Riksdagen att pröfva, huru undervisningen för hvarje klass bör ordnas.

Att tyska språket bör vara det första, som förekommer i språkundervisningen, anser jag numera vara en erkänd sanning, och får jag dessutom nämna, att i Danmark, der latin inträder först vid ett sednare stadium, undervisning förut meddelats både i tyska och franska.

Efter den upplysning, som af Utskottets ordförande meddelats om den lydelse, punkten rätteligen skolat hafva, har jag icke något att anmärka emot densamma, utan anhåller att den måtte bifallas med iakttagande af dess rätta lydelse.

Herr von Koch: Jag afstår från mitt förut framställda yrkande och förenar mig med Herr Rydin.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande punkten, dels af *Herr Rydin*, att Utskottets hemställan skulle antagas med följande förändrade lydelse: "att denna punkt må af Riksdagen lemnas utan anmärkning"; och dels slutligen af *Herr Widén*, att Kammaren måtte fatta ett så lydande beslut: "att Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke undervisningen i språk kunde inskränkas till *ett* främmande språk i skolans tvenne nedersta klasser och derefter utvidgas till ännu ett främmande språk uti den 3:dje klassen".

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många Nej jemte några Ja, och sedermera proposition på punktens antagande med den af *Herr Rydin* föreslagna förändrade lydelse, då svaren utföllo med många Ja jemte några Nej; och förklarades Ja nu hafva varit öfvervägande.

3:dje punkten.

Bifölls.

4:de punkten.

Herr Rydin: Jag får anhålla, att äfven med afseende å denna punkt måtte vidtagas den förändring, att derur uteslutes hvad som nämnes om Herr Departements-chefens förslag, och att således beslutet måtte blifva, att punkten lemnas utan anmärkning.

Herr Carlson: Genom det beslut, Kammaren fattat i första punkten, har, efter mitt förmenande, denna punkt förfallit. Här föreslås, att den särskilda slutpröfning i naturalhistoria och tyska språket, som nu eger rum vid sjetten klassens slut, skulle upphöra. Då nu, enligt Kammarens beslut, undervisningen i naturalhistoria borde fortgå i de högre klasserna, men undervisningen i tyska språket afslutas i femte klassen, så kan väl icke rimligen någon slutpröfning, allraminst i tyska språket, ega rum i 6:te klassen.

Jag anhåller derföre, att punkten måtte läggas till handlingarne.

Grefve Ehrensvärd: För min del tror jag, att punkten kan stå kvar, oberoende af det beslut, Kammaren fattat derom, att undervisningen i naturalhistoria borde utsträckas till de högre klasserna och att undervisningen i tyska språket borde upphöra med femte klassen. Här är nemligen helt enkelt fråga derom, att bestämmelsen i gällande skolstadga om särskild slutpröfning i nämnda ämnen vid sjetten klassens

slut skulle upphöra; och då ett sådant beslut står i öfverensstämmelse med det, som Kammaren fattat vid första punkten, kan jag icke annat än yrka bifall.

Häri instämde *Herr von Koch*.

Herr Rydin: Jag vill blott fästa uppmärksamheten derpå, att Riksdagen icke har att öfverlägga om ett af Herr Departements-chefen till statsrådsprotokollet afgifvet yttrande, utan att föremålet för öfverläggning bör vara de af Kongl. Maj:t Riksdagen meddelade grunder. — Det enda formenliga är derföre, att beslutet fattas i enlighet med det af mig framställda förslag, ty eljest skulle förhållandet blifva, att Riksdagen godkänt Herr Departements-chefens yttrande till statsrådsprotokollet.

Jag vidblifver derföre mitt förut formulerade yrkande.

Herr Carlsson: Jag vill endast påpeka, att, då undervisningen i tyska språket slutar i fente klassen, kan man väl icke ifrågasätta, att en slutpröfning i detta ämne skulle ega rum i sjetten klassen, och då undervisningen i naturalhistoria skall fortgå *efter* sjetten klassen, kan väl icke slutpröfningen i detta ämne förekomma redan i sjetten klassen. Till följd af det i första punkten fattade beslut har således frågan om slutpröfning i dessa ämnen förfallit, men jag medgifver, att det ganska väl kan gå för sig, om man beslutar, att punkten lemnas utan anmärkning.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit det derunder gjorda yrkandet, att Utskottets förevarande hemställan skulle bifallas med följande förändrade lydelse: "att förevarande punkt måtte af Riksdagen lemnas utan anmärkning"; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till punkten oförändrad, hvarvid svarades Nej, samt sedermera proposition på densammas antagande med ofvannämnda förändrade lydelse, hvilken proposition med Ja besvarades.

5:te punkten.

Herr Rydin: Jemväl i afseende å den nu föredragna punkten måste jag föreslå, att Kammaren måtte fatta det beslut, att punkten lemnas utan anmärkning. — Jag anser nemligen, att det vore ganska betänkligt, om Riksdagen i detta hänseende skulle taga något slags initiativ, och jag vågar till och med ifrågasätta, om Riksdagen kan taga ett initiativ, då icke någon motion är väckt om aflåtande af en sådan skrivelse, som den här föreslagna. Här talas om "linierna A och B", men dessa omförmälas icke i någon af de grunder, som blifvit Riksdagen af Kongl. Maj:t meddelade, och då frågas, om man skall ur Herr Departements-chefens yttrande till statsrådsprotokollet framplocka vissa detaljer och hemställa, att Kongl. Maj:t ville taga dem i öfvervägande, under det man förbigår andra detaljer. Nu må väl "linierna A och B" höra till läsordningen, men denna läsordning

har icke blifvit Riksdagen meddelad, och då vet jag icke att Riksdagen har att deröfver yttra sig.

På grund häraf måste jag yrka, att Kammaren måtte besluta, att punkten lemnas utan anmärkning.

Herr Berlin: För min del anser jag betänkligt att rörande denna punkt instämma vare sig i Utskottets eller Herr Departementschefens förslag.

Sistnämnda förslag innehåller att såsom hufvudämnen borde betraktas, å den klassiska linien A., grekiska och latinska språken, å den reala linien, matematik jemte fysik och kemi, samt å den klassiska linien B., latin och matematik. På grund af hvad förut är anfördt om naturalhistoriens plats på den reala linien, kan jag icke sluta mig till detta förslag beträffande den reala liniens hufvudämnen. och med afseende å förslaget om hufvudämnena på linien B måste jag hysa betänklighet i så måtto, att jag icke kan finna, huru man skall kunna utsträcka undervisningen i matematik på linien B. längre än på linien A., utan att derigenom många förvecklingar i fråga om lärotimmarne skulle uppstå, och dessutom torde andra ämnen med samma rätt som matematik här kunna betraktas som hufvudämnen.

Med afseende åter å Utskottets förslag får jag erinra, att giltig anledning torde saknas att anse klassiska språk och historia såsom hufvudämnen på linierna A. och B., dels derföre, att historia icke bör vara mera hufvudämne på dessa linier än på den reala utan bör för alla linier hafva samma betydelse, dels ock derföre, att det är oegentligt att anse klassiska språk såsom hufvudämne på linien B., då på denna linie förekommer endast ett sådant språk, nemligen latin.

Jag kan således icke yrka bifall hvarken till Kongl. Maj:ts eller Uttkottets förslag.

Grefve Ehrensvärd: Fastän jag icke tyckes kunna påräkna understöd af Utskottets öfriga ledamöter, anser jag mig dock böra yrka bifall till Utskottets hemställan.

Den af representanten för Westerbottens län gjorda anmärkning, att Riksdagen icke skulle vara berättigad aflåta den föreslagna skrifvelsen, torde vara bemött genom en hänvisning till det beslut, Kammaren fattat med afseende å första punkten, om aflåtande af en skrifvelse till Kongl. Maj:t, änskönt motion icke blifvit väckt.

Med afseende å innehållet i denna skrifvelse har den representant på skånebanken, som yttrat sig, angifvit de betänkligheter, som hos Utskottet uppstått rörande Herr Departementschefens förslag, och jag får derföre åberopa hvad han härutinnan anför. Utskottet ansåg det icke vara lämpligt att på linierna A. och B. skulle läsas olika kurser i matematik, helst Utskottet icke kunde finna, huru detta skulle låta sig göra utan de största svårigheter för undervisningen, och Utskottet föreslog derföre att både på linien A. och linien B. klassiska språk och historia skulle blifva hufvudämnen. Såsom stöd härfor, ber jag att få anföra Utskottets yttrande härom, då det säger: "För den klassiska linien, som ju företrädesvis har till uppgift att

meddela så kallad humanistisk bildning, anser Utskottet historien, betraktad dels såsom bildningsmedel i allmänhet dels såsom grundläggande för andra ämnen, ega en särskild betydelse“.

Hvad beträffar den af representanten för Westerbottens län framställda anmärkning, att "linierna A. och B." icke skulle finnas omnämnda i Kongl. Maj:ts proposition, får jag erinra att så icke är fallet, utan att de särskildt omförmälas på sidan 9 i Kongl. Maj:ts proposition. Benämningen må således icke anses vara tagen ur luften.

För min del anser jag, att Utskottet haft goda skäl för sin hemställan och yrkar därför att densamma måtte bifallas. Helt annorlunda ställer sig saken, om Kammaren anser sig icke böra ingå i sådana detaljer, ty då bör man antaga Herr Rydins förslag. Men Riksdagen har fått sig statsrådsprotokollet tillståndt, emedan Kongl. Maj:t ville höra Riksdagens mening om de punkter, som deri afhandlas, och då synes mig, att Riksdagen icke bör undandraga sig att derom yttra sig. Utskottet har framlagt det förslag Utskottet i detta fall ansåg vara lämpligast, och anhåller jag, att detsamma måtte af Kam-maren godkännas.

Sedan ofvanintagne yttrande afgifvits, anmältes ankomsten af två H. M. Konungens Öfverste-kammarjunkare, hvilka företrädde samt å K. M:ts höga vägnar bjödo och kallade Herr Grefven och Talmannen och Kammarens ledamöter att nästa Måndag den 12 dennes kl. 11 infinna sig å Kongl. Slottet, för att derifrån följa H. M. till Storkyrkan, der deras Majestäter Konungens och Drottningens kröning samt H. M. Konungens hyllning kommer att försiggå.

Hr Grefven och Talmannen svarade, att Kammaren skulle hör-samma den nådiga kallelsen; hvarefter Hrr Öfverste-kammarjunkare afträdde.

Herr Carlson: Den femte punkten i Departementschefens dik-tamen till statsrådsprotokollet lyder sålunda: "undervisningen sam-manslutes kring hufvudämnen på hvarje linie". Denna grundsats är sund, dess genomförande är en hufvudsak för undervisningens fram-gång och densamma förtjenar att af Riksdagen helt och hållet god-kännas. Men dervid tror jag ock, att Riksdagen bör stanna. Ty man må säga hvad man vill; något förslag föreligger ej Riksdagen, der linierna A. och B. närmare till sin beskaffenhet och utveckling beskrivas, och sådant är en nödvändig förutsättning för detaljbe-stämmelser rörande grundsatsens tillämpning. För bedömandet, hvilka ämnen skola ingå som hufvudämnen på de serskilda linierna, fördras dessutom ovilkorligen kannedom om antalet timmar, under hvilka undervisningen i hvarje särskildt ämne skall meddelas, och man skulle nästan kunna säga, att bestämmelsen, hvilka ämnen skola vara huf-vudämnen, gör sig sjelf, när timantalet för ämnets läsning är gif-vet, men här föreligger ej någon dylik detaljerad läspan. Af dessa båda skäl anser jag Riksdagen ej böra eller kunna ingå i bedöman-det af frågans detaljer. Sådant skulle leda till ganska svåra pröf-ningar och undersökningar — för hvilka de nödiga förutsättningarne dessutom saknas. Deremot bör som sagdt grundsatsen godkännas,

och hemställer jag därför, att punkten, på sätt Herr Rydin föreslagit, måtte helt enkelt lemnas utan anmärkning.

Herr Rydin: När vi debatterade denna fråga inom Utskottet, yppade sig ganska stridiga åsikter om hvilka ämnen, som skulle hänföras till hufvudämnen och redan deraf kan antagas, att det skulle vara ännu svårare för en så talrik församling som Riksdagen att i det afseendet bestämma sig. Jag tror emellertid, att den diskussion, som i denna fråga inom Utskottet egde rum, hufvudsakligen afsåg *motiveringen* till Utskottets hemställan och att meningen egentligen ej var, att någon framställning beträffande det ena eller andra ämnets företrädare såsom hufvudämne skulle ingå i sjelfva hemställan. Jag har aldrig påstått, att icke linierna A och B finnas omtalade i Departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet, men en nödvändig förutsättning för bedömandet af förevarande fråga är kännedom om skolans läroplan och denna har ännu icke tagit form af så bestämd grundsats, att dess större eller mindre lämplighet öfverlemnats till Riksdagens pröfning, och därför anser jag, att Riksdagen icke, på samma gång den lemnar sitt bifall till sjelfva grundsatsen, som torde vara fullkomligt riktig, bör uttala en bestämd åsigt om huru densamma i detalj skall tillämpas. Vi hafva nu under diskussionen sett, huruledes Herr Berlin haft en olika mening i denna fråga med Utskottet, Kongl. Maj:t har åter en annan, och säkerligen skola mångfaldiga andra åsikter göra sig gällande. Då det torde för Riksdagen vara nära nog omöjligt att bedöma, hvilkendera meningen är den rätteste, synes mig lämpligast att gilla grundsatsen i dess helhet, men låta tillämpningen förblifva en anordning, hvarmed Riksdagen ej har att befatta sig.

Herr Statsrådet Wennerberg: Jag må blott fästa uppmärksamheten derpå, att det troligen vore lämpligast, om Riksdagen fattade ett sådant beslut i frågan, som den siste talaren tillstyrkt. Mig synes som inom Utskottet en missuppfattning skulle hafva gjort sig gällande i afseende å hvad som bör såsom hufvudämne betraktas, i ty att Utskottet, såsom sådant, velat införa ett, som egentligen icke kan såsom hufvudämne uppträda, nemligen historien. Enligt min uppfattning kan nemligen ett ämne icke betraktas såsom hufvudämne, så vida det ej ingår i läsordningen med ett synnerligen stort antal lärotimmar, och tillika utöfvar ett bestämmande inflytande på hela undervisningens riktning å den linie, dit det förläggas, såsom t. ex. klassiska språk, naturvetenskap eller matematik. Alla andra ämnen äro af beskaffenhet att ingå med ett ungefärligen lika timantal på hvilken linie som helst, och bilda icke, på samma sätt som de nyssnämnda, en basis för undervisningen. Jag kan på grund häraf ej inse, att historia mera än t. ex. kristendom, modersmål och andra högviktiga ämnen kan betraktas såsom ett *hufvudämne*. Detta må vara nämndt såsom en upplysning, — till det afseende Kammarerna derpå vill fästa — om hvad man allmänligen på det pedagogiska området förstår med uttrycket hufvudämne.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande punkten och dels af Herr *Rydin*, att Kammararen, med afslag å Utskottets hemställan, måtte besluta, att den ifrågavarande punkten skulle af Riksdagen lemnas utan anmärkning; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många Nej jemte några Ja, och sedermera proposition på Herr Rydins ofvanberörde yrkande, då svaren utföllo med många Ja jemte några Nej; och förklarades Ja nu hafva varit öfvervägande.

6:te punkten.

Bifölls.

7:de punkten.

Herr Montgomery Cederhielm: Då jag är den enda af Särskilda Utskottets ledamöter, som ej besvärat Riksdagen med någon reservation mot förevarande betänkande, och då jag förut ej yttrat mig i ämnet, torde jag få anhålla om Kammararens öfverseende, då jag säger några ord, för att angifva min ställning till Läroverksfrågan, i hvilken jag naturligtvis måste erkänna mig sakna någon på erfarenhet grundad kännedom. Orsaken, hvarföre jag ej finnes antecknad såsom reserwant, är att jag i *hufvudsak* helt och hållet gillar det Kongl. förslaget, och att *alla väsendtliga delar* i nämnda förslag äfven *blifvit af Utskottet godkända*. Vid sådant förhållande har jag ansett mig skyldig att *i de mindre väsendtliga punkter*, der jag haft en afvikande mening, underordna min egen åsigt. Jag har i allmänhet i sistberörda punkter instämt med majoriteten i Utskottet, och jag har äfven förenat mig i dess beslut i 15:de punkten, som svarar mot den 17:de i Kongl. propositionen, der den största och viktigaste afvikelsen egt rum från den Kongl. propositionen. Men då vid den nu föredragna 7:de punkten Utskottet framställt ett förslag, som innefattar en vigtig förändring i sjelfva undervisningsplanen, har jag trott mig inför Kammararen böra tillkännagifva, att jag i detta fall icke delar Utskottets tanke. Jag anser nemligen Riksdagen ej böra befatta sig med sådana rena detaljfrågor angående undervisningsplan och sätt, som att framställa en önskan, att fordringarne i maturitetsexamen måtte på det sätt ändras, att det skriftliga öfversättningsprovet från svenska till latin hädanefter måtte utbytas mot en öfversättning från latin till svenska. Det synes mig, att denna fråga, såsom beroende på pedagogisk specialkännedom, ej är af beskaffenhet att på något sätt lämpligen af Riksdagen böra upptagas och göras till föremål för en underdånig framställning; och motsätter jag mig således det förslag Utskottet i denna punkt afgifvit.

För min del var jag i början af Utskottets öfverläggningar mycket för att, på sätt Grefve Henning Hamilton i går föreslagit, Utskottet ej skulle yttra sig öfver de första 16 punkterna i Kongl. Maj:ts förslag annat än så, att de skulle läggas till handlingarne,

emedan jag ansåg, att Riksdagen ej bör befatta sig med sådana specialiteter i frågor der den, — med den största aktning för dess kunskaper och kännedom, — ej kan vara fullt kompetent att yttra sig, men ansåg mig emellertid ej böra motsätta mig utskottsmajoritetens olika mening. För att i afseende å den förevarande punkten angifva min subjektiva uppfattning, kan jag ej förneka, att det hittills brukliga sättet att, såsom prof på kunskaper i latin, uppsätta ett scriptum, innefattande en öfversättning från svenska till latin, synes mig lämpligare än hvad Utskottet föreslagit. Då jag ej kan begära, att vid mitt omdöme i denna fråga kan fästas någon särdeles vigt, och då jag är förvissad att Kammaren i afseende på densamma skall erhålla fullständig utredning af någon af de utmärkta skolmän, hvaraf flere finnas inom Kammaren, får jag referera mig till Kongl. Maj:ts proposition och till hvad förut i detta hänseende varit föreskrifvet, då jag nu anhåller om proposition å det yrkandet, att Riksdagen utan vidare måtte lemna det i 7:de punkten af Departements-chefens diktamen till statsrådsprotokollet framställda förslaget utan anmärkning.

Herr von Stockenström: Då i går afton beslut fattades öfver 1:sta punkten i detta betänkande, lade jag mitt ja för bifall till densamma och ansåg mig derigenom hafva lemnat min röst för antagandet af hufvudgrunderna uti betänkandet, hvilket i de flesta delar öfverensstämmer med Kongl. Maj:ts proposition. Men jag har gjort detta under förutsättning, att ett och annat af de förslag, som Utskottet framställt, skulle undergå förändring, samt under förhoppning att den nya organisationen, när den kommer till stånd, skall utföras med den kraft och omsorg, att den verkligen kommer att lända vårt lands undervisningsväsende till frömma. Ibland de punkter, som jag anser böra undergå förändring, är den nu föredragna sjunde, i hvilken Utskottet föreslagit, att vid maturitets-examen det hittills öfliga öfversättningsprovet från svenska till latin måtte utbytas mot en öfversättning från latin till svenska. Jag befarar högeligen att, om detta förslag skulle vinna godkännande, latinska språkets studium derigenom skulle förlora nästan hela sin betydelse. Jag tror, att så skulle bli förhållandet derföre, att man säkerligen ej skulle komma att använda samma omsorg hädanefter som hittills vid de latinska skriföfningar, som i skolan förekomma, enär lärarne icke vidare hade att rikta sin omtanke på vinnandet af ett godt resultat beträffande öfversättningsprovet från svenska till latin i den slutpröfning, af hvilken de önskade att både de sjelfva och deras lärjungar skulle hafva heder. Men det tyckes vara Utskottets mening, att någon vigt icke bör fästas vid en sådan öfversättning, och Utskottet har icke blundat för det tillbakasättande af latinstudiet, som genom förändringen skulle blifva en följd, hvilket synes deraf, att Utskottet säger, att "genom en förändring af det skriftliga provet för afgangsexamen i det af Utskottet angäina syftet, blefve en förändring i metoden för latinundervisningen en gifven följd. De latinska skriföfningarne på skolstadiet kunde blifva hvad de borde vara, nemligen endast medel att inskräpa grammatikens allmänna lagar"; och på ett

annat ställe yttrar Utskottet. "En riktig uppfattning af de latinske författarnes tanke-innehåll torde nu böra anses utgöra ändamålet med latinets studium, åtminstone då det är fråga om elementarläroverkets kurser". Enligt min tanke kan ej detta vara hufvudändamålet med latinstudiet, då man har särskilda latinskolor eller, rättare sagt, en särskild latinlinie inom skolan, utan meningen måtte väl vara att införa i undervisningen ett ämne, som skall med all fullständighet och penetration studeras, för att derigenom tankeförmågan hos ynglingen måtte utvecklas. Latinet har nu blifvit för båda linierna A och B satt såsom ett hufvudämne. Dermed att det antagits såsom sådant, måste väl menas, att detta ämne skall läsas med all möjlig grundlighet och så att lärjungen derigenom måtte lära sig att först vid sina studier och sedan vid sina arbeten i lifvet gå till botten med det han har för händer. Detta tror jag vara ett ändamål, som man ej kommer att vinna, om man underkänner betydelsen af språkets skrifvande. Jag kan ej föreställa mig, att man annat än undantagsvis kan förvärfva fullkomlig skicklighet i något språk, om man ej lär sig både att läsa och skrifva detsamma. Nu säger Utskottet, att det är tankeinnehållet, man egentligen skall fästa sig vid, då man läser latin. För min del tror jag, att, då man har så goda öfversättningar från de klassiska auktorerna som vi nu mera ega, man kan från dessa källor hemta hvad som erfordras, om det endast gäller att få reda på tankeinnehållet, och för öfrigt må det kuona sättas i fråga i afseende å innehållet i en del klassiska auktorers verk, om detta är af den djupa beskaffenhet, att egentligen för dess skull de döda språken böra studeras. Jag hänvisar i detta fall till de allmänt lästa historiska författarne Cornelius, Cæsar och Livius.

Formen torde härvidlag vara det betydelsefullaste. Utom det att en öfversättning från latin till svenska är en mycket lättare sak att verkställa än en öfversättning från svenska till latin, torde den förstnämnda arten af öfversättning egentligen ega sin betydelse såsom ett bevis på den kannedom man eger i modersmålet, ej på den man besitter i latinet. Och följderna af förändringen skulle kunna blifva, att man vid afgången från läroverket ej behöfde aflägga prof på förmåga att skriftligen öfversätta till något främmande språk. Om jag tänker mig organisationen af linien B, skulle sådant å densamma kunna inträffa. Det är visserligen stadgadt, att en öfversättning till franska skall ega rum, men derjemte är föreskrifvet, att detta prof för den, som icke läst grekiska, kan få utbytas mot lösningen af ett par matematiska problem. På linien A och reala linien skall göras öfversättningar utan dispens; på linien A till fransyska, och på reala linien till antingen engelska eller tyska, men om dessa scripta förekommer det stadgande, att de endast borde få den för examensundergående underordnade betydelse, som enligt nu gällande afgångsstadga tillkommer fjerde stilprofvet. Scripta borde således fullgöras, men det skulle ej vara så noga med sättet, hvarpå de fullgjordes, och jag hemställer, huruvida det kan vara lämpligt, att en yngling får bli student, utan att visa sig kunna öfversätta sitt modersmål på främmande språk? Om de latinska skrifprofven skulle komma att bibehållas

bibehållas vid universiteten till alla möjliga examina, utom till bergsexamen, torde man lätt kunna tänka sig, hvilken svårighet det skulle blifva för en studerande, när han, temligen oförberedd, kom till Akademien, att der inhemta de kunskaper i latinskrifning, som af honom erfordrades. Afsigten med den föreslagna förändringen är att införa en lättnad i profvet. En sådan lättnad är ju redan lemnad genom den föreskrift, som man velat meddela, att examinanden hädanefter skulle få begagna grammatiken vid skrifningen. Denna lättnad anser jag ej vara obetydlig, ty det är stor skillnad att kunna de grammatiska reglorna utantill eller hafva så mycket reda på dem, att de kunna återfinnas i läroboken, i hvilket fall examinanden endast behöfver komma ihåg hvar de stå och slå upp dem. För öfrigt, om man ytterligare vill bereda en lättnad i skrifningen, kan det ske derigenom, att dessa översättningsprof blifva af lättare beskaffenhet än hittills, och vid sådant förhållande tror jag, att andra förändringar ej behöfva ske än dessa, för att vinna det åsyftade målet.

Jag föreställer mig, att man i denna Kammare skall vilja uppehålla latinstudiet och att Kammaren haft detta mål för ögonen, då den antagit det förslag, som blifvit framställt från Regeringen; och hoppas jag därför, att Kammaren nu måtte afslå detta Utskottets förslag och lemna 7:de punkten i Kongl. Maj:ts proposition utan anmärkning, hvarom jag tillåter mig att anhålla om proposition.

Grefve Mörner, Oscar: Då den korta tid, som varit mig förunnad att genomläsa detta betänkande och söka sätta mig in i det ämne, som detsamma afhandlar, icke tillåtit mig att företaga en pröfning deraf med den noggrannhet, som jag skulle önska, har jag hittills afhållit mig från allt deltagande i debatten, beklagande blott, att de mest omfattande frågor nästan alltid vid hvarje riksdags slut förekomma och då under förhållanden, som icke medgifva ett varsamt framåtgående, utan nödga till en skadlig brådska. Den speciela fråga, som i denna punkt afhandlas, angår dock ett ämne, som för mig icke är så fullt främmande, att jag icke tror, att jag derom må ega fog yttra några ord. Först och främst ber jag att få upptaga hvad en talare bakom mig yttrat, att han ansåg, att Kammaren icke borde ingå till Kongl. Maj:t med någon skrifvelse alls i denna fråga och taga något slags initiativ eller göra någon hemställan utan endast förklara, att den och den punkten af Riksdagen lemnas utan anmärkning. För min del skulle jag anse detta vara ganska riktigt; men sedan Riksdagen antagit den första punkten och den ärade talaren sjelf, hvarken i Utskottet eller sedermera i Kammaren, gjort något yrkande i sådant afseende vid nämnda punkt, kan jag icke förstå hvad hans anmärkning skall tjena till vid detta tillfälle, då den, enligt min åsigt, kommer aldeles för sent.

Om jag således antager, att Kammaren skall göra hemställan till Kongl. Maj:t angående sjelfva läseplanen, och denna sak anser jag ganska vigtig, finner jag, att frågan här egentligen är den, huruvida man i maturitets-examen skall bibehålla det gamla översättningsprofvet från svenska till latin eller utbyta detsamma mot en

öfversättning från latin till svenska. Hvad en öfversättning från latin till svenska skulle tjena till, kan jag för min del icke begripa; skall det vara i språkligt hänseende man häraf väntar något gagn, så får jag erinra, att de, som taga examen, skola uppsätta en afhandling på svenska, hvarigenom man har tillfalle att pröfva deras förmåga att behandla svenska språket. Det återstår då för mig att se till, huruvida det vore lämpligt att bibehålla öfversättningsprovet från svenska till latin? Men då svarar jag bestämdt nej. En talare yttrade, att man måste studera latin grundligt för att få vanan att i allmänhet penetrera en sak i grund. Jag anser för min del icke detta. Latinet må hafva sin nytta genom sin formlära och att uppöfva omdömesförmågan; men jag vill fråga den ärade talaren, hvad har han lärt sig på att studera alla de oändliga finesser som nu äro i formläran inlagde, eller hvad dessa gagna till annat än att belasta minnet med en mängd onödiga utanlexor, som hvarken uppöfva förståndet eller göra honom i någon mån mera lämplig för de värf han här i lifvet, så framt han ej skall blifva philolog, har att fylla. Om latinets studium skall bibehållas, en sak hvarom jag icke är fullt öfvertygad, måste man göra så, att det ligger en rimlig grund för detta studium, och det vore, att man skulle kunna förstå latin, ty detta kan vid många tillfällen i lifvet hafva sitt värde. Man måste derföre underkasta sig en kurs i grammatiken, men icke bör den göras vidlyftigare, än som behöfs och man icke nödgas inlära en hel hop saker, som icke tjena till någon ting. En talare yttrade, att, om latinet togs bort, skulle man kunna taga studentexamen utan något öfversättningsprof till främmande språk. Jag tror icke det vore någon otycka i det. Både den ärade talaren och jag hafva tagit fullständig studentexamen och på den tiden funnos icke några sådana skriftliga prof. Jag fick sedermera aflägga skrifprof i latin för examen, men alla mina studier i Upsala, och jag har aflagt många examina både mindre och större, hafva icke sammanlagda gjort mig så mycket obehag som latinskrifvandet. Hvad nytta har jag haft deraf? Jag fick väl ett försvarligt betyg i examen; men kunde jag två år derefter skriva latin? Nej! Det erkänner jag, den konsten försvann, om jag också ännu i denna stund kan temligen obehindradt läsa åtminstone lättare latinske författare, så är jag visst icke mäktig af att någorlunda felfritt skriva latin. Någon nytta häraf har jag icke haft, utan minnet af en förlorad tid och förbittring öfver en anordning, som tvang mig att uppoffra möda och arbete på något så gagnslöst och fruktlöst. Man säger, att man genom skrifning af latin skulle lära sig att behandla svenska språket. Detta är en ren osanning. Då jag först kom ut på ting och sedan i Hofrätten fick jag ett begrepp om att skriva svenska, men sannerligen hade latin-skrifningen icke lärt mig det. Att läsa latin är en helt annan sak, ty dermed kan man uppöfva sin tankekraft och i detta afseende kan latinska språkets formlära och syntax vara af stor nytta. Hvad sjelfva de latinska författarne beträffar, kunde åtskilligt vara att säga derom; men så mycket är säkert, att icke höjer det begreppet om människovärdet att göra bekanskap med åtskilliga af de män,

hvilka såsom hjeltar framställas i Cornelius Nepos. Men detta hör icke hit.

Jag ber Herrarne öfvertänka, hvad nytta har man haft af latin-skrifningen? Jag tror, att de fleste hafva haft mera skada än nytta deraf. Jag skulle önska, att Herrarne måtte fatta ett så beskaffadt beslut, att vi förklara latinskrifningen helt och hållet kunna upphöra såsom prof i maturitetsexamen, och jag tager mig friheten föreslå, att Riksdagen måtte lemna denna punkt utan annan anmärkning, än den, att Riksdagen anser, att öfversättningsprovet från svenska till latin bör upphöra såsom fordran i maturitetsexamen.

Herr Berlin. Genom den inskränkning i fordringarne för maturitetsexamen, hvarom 7:de punkten handlar, och som hufvudsakligen angår förändring af den skriftliga slutpröfningen, förväntar sig Herr Departements-chefen "från lärarens sida, utförligare behandling af, och från lärjungens, ostördare sysselsättning med sjelfva innehållet af det lästa, hvars formela sida jemte s. k. locutioner, fraser och dylikt nu merendels upptager största delen af lärotimmarne i språk". Om tidens upptagande genom locutioner, fraser och dylikt måste förekomma vid undervisningen i andra språk, torde det aldramest förekomma vid undervisning i det latinska språket, och dervid upptaga så stor tid, hufvudsakligen med afseende på ändamålet att kunna verkställa det slutliga öfversättningsprovet från svenska till latin; och detta med den påföljd att förmågan att inhemta innehållet af det lästa dervid icke kan behörigen tillgodoses. Det kan visserligen synas djert af mig att uppträda med ett beständt påstående i detta fall, då så många personer, hvilkas lärdom och erfarenhet icke kan bestridas, äro af en annan åsigt; men jag kan återopa auktoriteter äfven för min åsigt äfvensom någon personlig erfarenhet deraf att genom de öfningar, som nu i skolan bedrifvas, just med afseende på slutpröfningen medelst öfversättning från svenska till latin, utan att likväl derigenom någon afsevärd färdighet häruti uppnås, verkligen en skada tillfogas latinstudiet, sådant jag uppfattat dess ändamål.

Man har invändt mot ett öfversättningsprof från latin till svenska, i stället för tvärtom, både att det skulle vara för *svårt* och äfven för *lätt*. För min del tror jag, att det är ingalunda lätt och att det kan blifva för *svårt*, om icke det latinska stycke, som skall öfversättas, med omsorg väljes; ty ett sådant öfversättningsprof skall naturligtvis icke blott bevisa, att man uppfattat styckets innehåll, utan äfven förmår återgifva detta i skaplig form på modersmålet. När sålunda Utskottet föreslagit öfversättningsprof från latin till svenska, har det verkligen icke afsett att bereda någon lättnad vid profvets afläggande, men att framkalla en annan behandling af latin i sjelfva skolan, en behandling som mera afser förmågan att upptatta språkets form och det lästas innehåll, än att lära sig fraser och locutioner, som förvaras till dess att de kunna vid lägligt tillfälle begagnas vid slutpröfningen, men sedermera icke komma ynglingen till godo.

En ärad talare har yttrat, att ingen kunde anses ega kännedom om ett språk eller kunna ett språk, utan att kunna skriva detsamma,

men han hänvisade dervid för studiet af de latinska författarne till öfversättningar, hvilket skulle förutsätta, att man kunde skriva språket utan att läsa det; och tyvärr fruktar jag, att många, som göra ett dragligt öfversättningsprof, hafva svårt att reda sig på egen hand vid tydning af till och med lättare latinska författare.

Det har äfven blifvit anmärkt, att härigenom svårigheter skulle beredas de studerande, då de vid universitetet nödgas aflägga dylika öfversättningsprof. Jag hoppas dock för min del, att, i fall denna öfversättning från latin till svenska införes i maturitetsexamen, och en derefter lämpad undervisningsmetod i skolorna, äfven vid universitetet för sådana examina, som icke speciellt hafva afseende på de klassiska språken, latinskrifningen antingen borttages eller förändras på sätt, som nu är föreslaget i afseende på maturitetsexamen.

Jag anhåller om bifall till Utskottets betänkande i denna punkt.

Herr Widén. Mot föreliggande punkt af Utskottets förslag, att öfversättningsprovet från svenska till latin skulle utbytas mot en öfversättning från latin till svenska, hafva anmärkningar här blifvit gjorda. Hvad som kan sägas till försvar för denna förändring förekommer i Utskottets betänkande och har jemväl af den siste talaren blifvit framhållet. För min del måste jag erkänna, att denna anordning är en mycket svag punkt i pedagogiskt afseende; men det oakadt har jag i Utskottet måst biträda densamma. Skälet dertill är, att förut hade i Utskottet ett beslut blifvit fattadt angående andra punkten, att blott ett främmande språk skulle förekomma i de tre nedersta klasserna, hvilket åter föranledde, att latinet nödvändigt skulle undanskjutas, så att detsammas läsning började först i den fjärde klassen, hvarigenom åstadkoms en tidsminskning af tjugo timmar efter den nu gällande läsordningen. Då jag sålunda på detta sätt blifvit bunden af nämnda beslut att inskränka tiden för latinets studerande, fann jag mig tvungen att se mig om efter någon åtgärd, hvarigenom kurserna i latinläsningen kunde förminska, för att icke öfveransträngning just i och genom detta ämne skulle åstadkommas. Vill man fasthålla stilprovet så som hittills varit öfligt från svenska till latin, har man att tänka på, att härför två saker erfordras; den ena att man skall hafva läst litteraturen i ämnet, men dessutom att man skall egna sin uppmärksamhet åt locutioner, ty detta är nödvändigt derföre, att man icke genom blotta grammatikaliska regler kan komma till den ståndpunkt att uttrycka sig eller skriva en latinsk stil. Jag måste genomgå litteraturen för att få gehör för detta språk. Således kan man icke, om man har detta mål för sig, komma att egentligen göra någon minskning i den kurs i litteraturen, som hittills varit använd. Dessutom erfordras en dryg tid för att lärjungarna skola komma att inlära latinska locutioner, äfvensom att fästa i minnet de rättelser, som läraren gör vid skriföfningarne, på det att de må ega de nödvändiga förberedelserna för att kunna skriva ett latinskt skriptum någorlunda skapligt. På detta sätt skulle enligt min åsigt, om man bibehåller det skrifprof, som hittills egt rum, minska tiden, öfveransträngning icke kunna undvikas. Den åtgärd, som är föreslagen af Utskottet för att förekomma denna öfveran-

strängning är, att översättningsprovet i maturitetsexamen från svenska till latin skulle utbytas mot en översättning från latin till svenska. Derigenom förfaller nödvändigheten att inlära latinska locutioner och lärjungarne besparas den tid, som erfordras för inhemtande af de rättelser, som vid stilöfningarne nu komma i fråga; hvarigenom å andra sidan lärjungarne hinna att inhemta kursen i litteraturen på kortare tid än hittills.

Detta är min ståndpunkt i frågan, men jag medgifver att denna anordning är svag i pedagogiskt afseende och icke medför samma verkan som den hittills öfliga. Den är svagare än den man har i Norge; ty der har man behållit stilprovet från norska till latin vid afgång från Middel-skolen och endast vid afgång från gymnasium är förhållandet omvänt. Man kan visserligen invända att lärarne i alla fall icke skola kunna undgå att förelägga lärjungarne under studiekursen någon öfning att översätta från svenska till latin; ty under det man inlär grammatiken, blir det tydligen nödvändigt att tillika framställa locutioner och fraser för lärjungarne äfvensom förelägga dem ifråga varande stilöfningar till någon del. Men till erforderlig grundlighet torde dock läraren svårligen vara i stånd att uppdrifva dessa öfningar, sedan hans bemödanden i detta fall icke längre stödjas af motsvarande fordringar i utgångsexamen.

Emellertid har jag härmed endast velat redogöra för min ställning till frågan och får tillägga, att, sedan Riksdagen fattat ett sådant beslut angående andra punkten, som den gjort, der den icke bundit sig vid den anordning, som Herr Departements-chefen föreslagit i denna punkt, att det skulle blott vara ett språk i de tre nedre klasserna, så att man kan tänka sig, att en annan anordning af Kongl. Maj:t blir verkställd, anser jag, att Riksdagen äfven i denna punkt kan hafva det fullt öppet för sig att frångå Utskottets förslag och helt och hållet ansluta sig till hvad Kongl. Maj:t föreslagit.

Herr Dahm: Jag vill börja med att förklara, att jag anser denna punkt med det af Utskottet gjorda tillägg vara den viktigaste af alla de punkter, öfver hvilka Riksdagen nu skall fatta beslut, och jag anser den på samma gång vara den nyttigaste, ty om den bliver lag, kommer den att djupast ingripa i skolväsendet. Det var en tid, och icke så länge sedan, då romarspråket var vetenskapens språk och då man ej kunde inhemta någon bildning utan kännedom i latin. Det var en tid då latintalandet var särdeles nödvändigt, emedan latinet var det enda gemensamma tungomål verlden egde, och det var klart, att alla då lärde sig det. Men det kom snart en tid då det blef obefvärligt och då latintalandet endast stod kvar vid disputationer, och jag vill påminna om hvilket åflöje denna lärdomens humbug under sista tiden af sin tillvaro uppväckte. De hafva obeklagade i det närmaste gått ur tiden och bildningen har ingenting derpå förlorat, men något liknande dem står kvar i latinskrifvandet. Man kan säga, att detta står nu mera kvar endast såsom prof på kännedom om latinet. Något annat kan det också icke vara, ty det finnes väl knapt någon nu levande människa, som verkligen behöft att skriva något på latin, då han varit mäktig något af de mest begagnade moderna europeiska språken. Latinskrifvandet är således minst sagdt en onödig

qvarlefa från forntiden. En aktad talare på östgotabänken omtalade, huruledes han sträfvat med latinskrifvandet, och jag tror, att hans historia är mångens, och att den skulle kunna vidare kompletteras på ett sätt, som visade att det icke gått så lyckligt för alla som för honom, utan att mången derigenom blifvit förbittrad, icke allenast för att deras tid användts på ett onyttigt sätt, utan också mot all klassisk lärdom. Detta beklagar jag på det högsta, ty jag värderar den klassiska lärdomen högt, icke allenast för hvad den gjort, utan också för hvad jag hoppas den kommer att göra. Obestriddigt är, att den gamla litteraturens innehåll ingått i den nuvarande vetenskapens och således på visst sätt kan betraktas såsom förbrukad, men detta förbrukade är af andlig natur och den klassiska litteraturens innehåll kan således icke förbrukas, huru många gånger den än brukas. Således vill jag icke yrka på någon annan inskränkning af de klassiska studierna, än att man af dem må kasta bort hvad som verkligen är liksom disputerandet på latin *ror*, en öfning till flärd, och det är latinskrifvandet. Jag vill dock icke härmed hafva sagt att all latin-skrifning skall borttagas ur skolan. Jag skulle då yttra mig mot den erfarenhet, jag såsom en gammal skolman vunnit, att den är behöflig för inlärande af grammatiken och derigenom användbar för bibringande af formel bildning; men ett är att bruka det till uppöfning af den formela förmågan, och ett annat att sätta det såsom själfva det mål, hvartill all latinundervisning skall sträfva. Herr Departementschefen har antydt, att lärotimmarne i latinska språket äro för mycket upptagna af lokutioner, fraser och dylikt. Detta är sannt och en förändring bör vidtagas. Utskottet har trots, att en förändring bäst kan vinnas derigenom, att öfversättningsprofvat från svenska till latin i maturitetsexamen utbytes mot en öfversättning från latin till svenska. Det är visserligen sannt, att detta skulle medföra förargelse för mången student vid akademierna, så länge latinska skrifprof det fordras, men jag är öfvertygad, att det allmänna svenska sunda förståndet komma att i detta fall utöfva så starkt tryck, att dessa prof såsom preliminärprof för embetsexamina snart komma att förklaras onödiga, hvilket jag också för min ringa del anser dem vara. Det är tillräckligt, att en student förstår en latinsk auktor och kan inhemta de sanningar, som finnas nedskrifna på det gamla romarspråket. Det är icke nödvändigt, att vi fortfarande äro romareväldets undersåter, utan vi måste afskudda oss oket, och det sker bäst derigenom, att vi följa den anvisning, en af våra hädforsknare gifvit, eller att de gamla språken måste maka åt sig. Utskottets förslag skulle blifva första steget i en sådan riktning, ty hvad man hittills gjort har endast ländt till en utvidgning af arbetet med latinet, både extensiv och intensiv, och ej en undanmakning af detsamma. Jag anhåller, att Herrarna ville lyssna till Utskottets motiver och antaga dess förslag i denna punkt.

Herr von Koch: Diskussionen har framskridit så långt, att en hvar bör yttra sig i korthet och jag vill göra det. Jag anmälde mig med anledning af Herr von Stockenströms yttrande, att, då han röstade för bifall till Utskottets förslag i första punkten, gjorde han det under

den förutsättning, att denna punkt icke skulle bifallas. När jag biföll första punkten, gjorde jag det åter under förutsättning, att äfven denna punkt skulle bifallas och i hopp att Kongl. Maj:t skulle jästa nådigt afseende vid det af Utskottet gjorda tillägg. I annat fall hade jag voterat mot hela förslaget.

Under återopande af Herrar Berlins och Dahms utmärkta anföranden får jag på det kraftigaste yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Hallenborg: Jag skulle visserligen icke hafva yttrat mig i en fråga, som blifvit af andra talare så grundligt diskuterad, om jag icke just i afseende å denna punkt kunde återropa en erfarenhet hemtad från den tid då jag var lärjunge vid ett läroverk der de döda språken företrädesvis studerades och jag ber derföre att vid detta tillfälle få uttala några åsikter rörande skolundervisningen.

Hvad latinets vidkommer, har en föregående talare ifrån calmar-bänken uttalat ett omdöme, hvaruti jag uti vissa afseenden instämmer. I fordnade tider var det icke möjligt att inhemta vidsträckta kunskaper, så framt man icke egde en grundlig kännedom om detta språk och tillfölje deraf en kännedom om latinets, ett mål, hvarefter alla sträfvade, för att sedermera genom detta såsom medel komma i tillfälle att förvärfva kännedom om den mängd ämnen, hvarom afhandlingarne voro på samma språk affattade.

Tiderna hafva emellertid förändrat sig. Hvarje land har sin litteratur och de lefvande språken äro numera nödvändigare än latinets, hvilket icke längre behöfver studeras af andra än dem, som känna lust att egna sig åt studiet af detta språk ur rent filologiskt intresse. Det kan sålunda icke vara rätt att i skolorna använda så mycken tid åt läsningen af detta ämne, att tiden till inhemtande af kunskaper i andra ämnen derigenom inskränkes och ynglingarne för den skuld qvarhållas i skolan längre än som är nödvändigt.

Då jag uttalat detta omdöme om studiet af latin, följer icke deraf att jag har emot detta språk den ringaste obenägenhet, ty jag inser mycket väl det myckna goda som deraf vunnits, och jag kan derföre icke instämma med en ärad talare från östgötabänken, som, i sin ifver att utdöma latinets, förmenade att det rent af vore skadligt att läsa Cornelius Nepos på grund deraf att ynglingarne derigenom finge lära känna så många dåliga karakterer och såsom stöd för detta sitt förmenande anförde han Cimons och Dians karakteristiker. Jag får med anledning häraf fästa den ärade talarens uppmärksamhet derpå, att samme auktor jemväl lemna en skildring af Aristides, en karakter så ren och ädel, att det för en yngling måste vara i hög grad uppbyggligt att derom erhålla kännedom, på samma gång det kan vara lärorikt att erfara, huruledes en ädel mans fosterlandskänsla icke försvagas, äfven om han af sitt land bemötes med otacksamhet. Skulle man icke läsa en författare derföre att han skildrar dåliga karakterer, då borde icke allenast Cornelius Nepos utan ock studium af historia utdömas.

Hvarföre jag anser att studiet af latin bör uppskjutas och inskränkas är endast derföre att det borttager för mycken tid, som bättre för det praktiska lifvet kan användas. I afseende å skoltiden

tror jag att man icke kan lägga nog vikt uppå att den så mycket som möjligt förkortas. Meningen med skolgången är, enligt min åsigt, icke att en yngling skall ur skolan komma fullbildad, utan att han der skall komma i tillfälle att erfaras om han verkligen har håg och fallenhet för studier och, om så är förhållandet, få den underbyggnad att han sedermera kan arbeta på egen hand vid universitetet. Finner han sig deremot icke hafva anlag för vetenskapliga studier, bör han kasta sig in på en annan bana och detta i så god tid att hans ungdom icke hinner att i skolan förspillas. Men det finnes en annan anledning, hvarföre jag sätter så stort värde på att vistandet i skolan förkortas, nemligen min farhåga icke så mycket för den så ofta omtalade öfveranstängningen, som för det inflytande som skoltvånget utöfvar på ynglingarnes karaktärsbildning. Att hafva fordringar så stora, att en yngling måste stadna vid läroverket intill dess han uppnått tjugo år och mången gång derutöfver och på samma gång fordra att han skall vara underkastad samma ordningsreglor som lärjungarne i den lägsta klassen är i hög grad vådligt. Är en sådan tjugoåring af naturen blyg uppkommer genom detta tvång ganska lätt en försagdhet, som följer honom under hela hans lif; är han till sin natur liflig eller möjligtvis har han anlag för trotsighet, underkastar han sig icke ett sådant tvång, utan söker att ständigt illudera skolstadgan. Har han anlag för slughet, uppmuntras han till inställsamhet för att vinna lärares bevägenhet, men blir också ganska lätt för framtiden en krypare, afskydd af sina kamrater. Ställer man emellertid undervisningen så, att en lärjunge kan vid 17—18 års ålder lemna läroverket, då är han ännu en pojke, som under hela skoltiden kunnat hållas såsom sådan och någon fara är ej att hans karaktärsutveckling lidit skada genom skoltvånget.

Medan jag har ordet, kan jag icke underlåta att fästa uppmärksamheten på hvad Grefve Ehrensvärd i sin reservation föreslagit rörande valfrihet vid läsningen af franska eller engelska språken. Då reservanten är här närvarande är han också i tillfälle att själf yrka bifall till sin framställning, som jag finner särdeles behjertansvärd, ehuru jag icke tillåter mig att derpå göra proposition.

Jag förenar mig med dem, som yrkat bifall till hvad Utskottet i förevarande punkt föreslagit.

Herr Rydin: Denna punkt har här framhållits såsom den viktigaste i hela Utskottets förslag. För min del finner jag den ganska oskyldig och i och för sig af föga eller ingen vikt för undervisningen. Frågan gäller egentligen endast, huruvida man skall beröfva regeringen, som utöfvar inseende öfver skolväsendet, den rättighet, som den nu eger att på bästa sätt kontrollera, huru undervisningen vid de särskildta läroverken bedrifves. Det prof, som i maturitets-examen afläggas i latinskrifning, är hufvudsakligen en kontroll öfver lärarne, huru latinstudiet skötes, och den föreskrift, afgangsglementet innehåller, att lärarne skola rätta de latinska skrifprofven tjenar till att gifva en ledning vid bedömandet huruledes de uppfyllt sitt kall. Föreskriften om latinskrifningen i afgangsexamen har således en kontrollerande betydelse och frågan är då, om vi här kunna

åtgöra hvad som är en lämplig kontroll i afseende på de ämnen, som i skolan studeras. Skola vi, sedan vi erkänt att latinet bör och skall läsas, gifva föreskrifter, hvilka beröfva den, som skall öfvervaka undervisningen, den rätt och makt han bör ega att utöfva en verklig kontroll huru detta språks studium bedrifvits? En sådan kontroll eger ju rum i afseende å de moderna språken, och något skäl för att borttaga den för latinet synes mig icke förefinnas. Härtill kommer, att den såsom nyttig erkända method vid främmande språks inhemtande, skriftliga öfversättningar från modersmålet till det främmande språket, är nödvändigare vid latinet, som är ett jemförelsevis svårare språk. Hvad angår Utskottets förslag att utbyta öfversättningsproffet från svenska till latin mot ett öfversättningsprof från latin till svenska, så tror jag för min del, att det föreslagna profvet kan se ganska oskyldigt ut, men dock vara mycket svårare än det nuvarande. Går man närmare i dessa frågor, skall man finna, att det är omöjligt för oss att bestämma, att latinskrifningen icke skall kvarstå såsom en kontroll.

Man har anfört, att personer kunna läsa ett språk, utan att kunna skriva det. Det må så vara, men jag trotsar, att någon kan blifva fullt förtrogen med ett språks litteratur, utan att känna dess grammatikaliska lagar, och utan förmåga att äfven skriva språket. Men skulle någon kunna fråga, hvarför finnas då icke skriföfningar i alla språk? Jo, därför, att när man vunnit färdighet i att skriva ett språk, är det lättare att, när så behöfves, skaffa sig färdighet i att skriva ett annat.

Såsom skäl för latinskrifningens borttagande har framdragits att latinstudiet inskränkts. Så är likväl icke fallet, ty samma fordringar som förut kvarstå. Vidare har det vanliga skälet mot latinet begagnats, eller att detta språk numera icke talas eller skrives. Detta är sannt, men latinskrifningen har icke till ändamål att bibringa skicklighet i att tala latin eller att författa på detta språk, utan helt enkelt att lära ynglingen att reda sig med en latinsk auctor. Man kan icke förstå ett språks litteratur, utan att sätta sig in i dess skiftningar i afseende på egendomliga uttryckssätt och former, och detta kan endast ske genom skriföfningar. Det är således en omöjlighet att stryka bort öfning i latinskrifning i skolan, om man vill att ynglingarne der skola inhemta någon verklig kunskap i latinet. Att ropet mot latinskrifning är mycket öfverdrifvet, kan jag försäkra. Man talar om dess stora fordringar på virtuositet. För den som ej närmare tager reda på saken, kan dessa rop göra verkan. Men om man jemför fordringarne i afgangsexamen med det kunskapsmått, som bibringas af en skicklig lärare, skall man finna huru obefogadt klandret till stor del är. Om jag för herrarne skulle framlägga latinska stilar, som äro skrifna i 3:de klassen af Upsala katedralhistoria, och i hvilka hvilka lärjungarne förstätt mycket väl att undvika svårigheterna, så skulle man, om man blickar tillbaka på sin egen undervisning, anse äfven dessa stilar allt för svåra till och med i afgangsexamen. Om således öfning i latinskrifning måste finnas, så bör äfven regeringen ega rättighet att utöfva kontroll, huru latinet studeras, och den enklaste formen för kontroll öfver både elever och lärare är det latinska öfver-

sättningsprofvat i maturitetsexamen. Huru långt färdigheten i latinskrifvandet skall drifvas beror på den, som gifver ut de latinska profskripta. men jag tror, att dessa hittills i allmänhet icke varit särdeles svåra.

Man har talat om att latinstudiet skulle vara en pinohistoria för skolynglingarne, men det kan hvilket ämne som helst blifva för den, som derfor saknar anlag. Den, som ej eger fallenhet för studier, bör öfvergifva den vetenskapliga banan och egna sig åt något annat kall. Genom ihärdigt arbete kunna svårigheter öfvervinnas och målet hinnas. och jag frågar den ärade talaren på Östgotabänken, som omtalade huru han i sin ungdom sträfvade med latinets, om icke dessa sträfvanden stärkte hans viljekraft. Karakteren vinner på att besegra obehag, och icke bör man därför att den ene eller andre finner ett skolämne svårt. taga bort den kontroll, som vederbörande anse nyttigt. Vill man afgöra frågor med hänsyn till hvad den enskilde kan finna obehagligt, så blifver det ganska svårt att få någon fråga afgjord.

Här har af en talare blifvit sagdt. att det svenska sunda förståndet fördömer författandet på latin, men, med all respekt för detta sunda förstånd, hvar skall man finna det och hvem är dess exponent? Hvarför fördömer det ej äfven författarskap på andra språk?

En annan talare har satt denna fråga i samband med frågan om skoltiden. Jag får dock fästa uppmärksamheten på, att studiernas grundlighet är hufvudsaken och att den icke får gifva vika för något. Om man under en kort skoltid skulle få läsa latin huru man behagade, hvad nytta skulle latinets läsande då medföra? Samma talare berörde äfven frågan om skoltidens förhållande till karaktersutvecklingen. På denna fråga, en af de viktigaste pedagogiska frågorna, vill jag nu ej närmare inlåta mig.

Till följd af hvad jag nu yttrat, och då jag icke kan finna annat än att latinskrifningen endast och allenast är en kontroll öfver huru latinstudiet bedrifves och huru lärarne sköta sina åligganden, anser jag betänkligt att i detta hänseende ingripa i en så speciel fråga, hvilken tillhör den förvaltande myndigheten, och yrkar därför att Kammaren, med afslag å Utskottets förslag, måtte besluta att punkten lemnas utan anmärkning.

Häri instämde *Herr Nordström*.

Herr Carlson: I valet mellan Utskottets sätt att ordna afgangspröfningen och Kongl. Maj:ts sätt att ordna samma ärende måste jag obetingadt sluta mig till det senare. Min öfvertygelse är att detta senare utgår båda från en vida fullständigare kännedom om huru det tillgår i skolorna och äfven från ett vida säkrare omdöme om hvad för skolornas väl behöfves. Utskottet har åberopat, att det skulle utbildat sig en virtuositet i latinskrifning, som ej numera skulle behöfvas, men jag tager mig då friheten att upplysa om hvad afgangstadgan härom föreskrifver; der talas ingalunda om någon virtuositet utan det heter blott: "Af lärjunge, som läst klassiska språk, fordras i den skriftliga examen följande arbeten nemligen: — — — b) en

öfversättning från svenska till latinska språket“. Hvad är det man vill vinna genom pröfningen? Jo, öfversättningen skall vittna om säker bekantskap med språkets allmänna lagar“. Hvarföre? jo, emedan man utan en sådan ej kan förstå språket. Skrifningen är icke något ändamål i och för sig sjelf, utan är ett säkert medel att uppnå insigt i språket. Utskottet säger också att uppfattningen af de antika auktorernas tankeinnehåll numera anses som hufvudsak: detta är riktigt, men huru skall man väl kunna uppfatta tankeinnehållet, om man ej förstår språket. — Derföre är denna metod nödvändig här liksom vid alla andra språk, och jag är öfvertygad, om att den talare, som hade godheten att förtälja oss åtskilligt från sin egen ungdom och som slutade med att säga, att han nu läser latin och äfven förstår det, ej skulle kunna göra det, om han ej en gång hade skrivit latin, fastän det då kanske var litet arbetsamt. Så vidt jag kunnat finna, drifves latinskrifningen i allmänhet uti skolorna ingafunda till någon virtuositet, utan man skrifver latin helt enkelt derför, att det är det enda medlet att klart och säkert fatta det latinska språket; det är alldeles samma förhållande med alla andra språk. Utskottet påstår att lokutioner och inlärande af fraser skulle upptaga alldeles för mycken tid. Det är väl möjligt, men detta fel, om det är ett fel, afhjelpes väl ej genom att borttaga latinskrifningen: skrifningen är en sak, lokution och framsägning är ett muntligt praktiskt sätt att lära sig språket; det är alldeles samma förhållande som med geometrin, hvilken man lär sig genom lösandet af problem. Hvad beträffar Utskottets anmärkning mot det sätt, hvarpå latinundervisningen numera bedrifves i skolorna, äfvensom den förändring härutinnan Utskottet skulle vilja åstadkomma, så visar väl betänkandet, att Utskottet haft en god mening, men det torde vara svårt för ett Utskott att inlåta sig på de olika undervisningsmetoderna, och jag vågar påstå, att Utskottet misstagit sig. — Derutinnan har Utskottet obestriddigen rätt, att studiet bör gå ut på att lära känna innehållet af de latinska författarne, och derpå tror jag också, att Sveriges lärarekorps arbetar, men en förändring af skrifprovet skulle ej hafva någon inverkan i detta afseende, ty det blir lika möjligt för en lärare, som företrädesvis har håg för grammatikaliska finesser, att äfven utan skrifning hufvudsakligen pådrifva det rent filologiska studiet, istället för att bibringa lärjungarne kännedom om den klassiska samfundsandan, de gånles lefnadssätt o. m. d., som borde vara hufvudändamålet. Det af Utskottet föreslagna medlet verkar således ej i den afsedda syftningen, men afskaffar deremot ett medel, som man nu har och jemväl behöfves i och för inskärpande af språket. — För öfrigt ber jag att få instämma med de talare, som yrkat att punkten skulle lemnas utan anmärkning, och anser jag mig i korthet hafva angifvit den synpunkt, hvarur saken enligt min öfvertygelse bör ses.

Grefve Mörner Carl Göran: Lika med flera, föregående talare är äfven jag af den åsigt att denna punkt är af högst väsentlig och framstående betydelse. De två talare, som yttrat sig näst före mig, hafva haft en annan mening och förklarar densamma vara dels oskyldig dels obetydligt och dels icke verkande någon förändring, men jag

har ej af deras argumentation kunnat blifva öfvertygad. Den siste talaren ansåg att den nu gällande föreskriften om afgangsexamen vore nödvändig, emedan skolans väl kräfde densamma, men för mig står det uppväxande släktets väl högre än skolans väl, och jag tror att man måste se till att undervisningen i skolan beredes för lifvet och ej för skolans ändamål. Densamme talaren ansåg jemväl att ej någon virtuositet med latinskrifningen bedrefs; jag ber dervid att endast få åberopa den näst föregående talarens yttrande om till hvilken höjd af ovanlig färdighet i latinskrifning lärjungarne i Upsala katedralskola hunnit redan i tredje klassen. Om i Upsala den nu gällande skollagen varit efter ordalydelsen tillämpad, vågar jag påstå att ett sådant resultat varit omöjligt. Huru det nu kommit till att så ändock skett, det torde någon af föregående talare bättre än jag kunna förklara. Talaren näst före den siste förmenade att den latinska skrifningen blott hade en kontrollerande betydelse; i så fall får jag säga, att det vore bra illa bestäldt, om icke den nödiga kontrollen skulle kunna utöfvas på annat sätt och så att denna icke blir hufvudsak och det uppväxande släktets fördel i afseende å en ändamålsenlig undervisning sättes i andra rummet. Det anfördes vidare såsom skäl för latinskrifvandets bibehållande, d. v. s. öfversättning från svenska till latin, att en sådan öfversättning egde rum vid inlärande af de moderna språken, och det frågades om orsaken härtill. Den orsaken tycker jag är alldeles påtaglig för hvar och en, den ligger deruti att dessa språk äro levande, man behöfver dem för det dagliga lifvet. Samme ärade talare ansåg äfven att latinskrifningen borde bibehållas dertför att den hos åtskilliga lärjungar verkade obehag och obehag skulle stärka karakterer. Är det ändamålet med skolan att samla så mycket obehag som möjligt för att stärka karakteren, så bör man kunna hitta på åtskilliga sätt; detta argument förefaller mig så besynnerligt, att jag knappast kan tro, att det var allvarligt menadt. Det antydde jemväl att borttagandet af latinskrifvandets eller dess förvandling till att icke vara obligatoriskt, ej skulle hindra en lärare, som vore särdeles intresserad af det filologiska studiet, att framhålla det och nödga lärjungarne att sysselsätta sig med en mängd språkfinesser, som just anförts såsom följd af skrifningarne. Det vore väl dock besynnerligt, om ej en öfverdrift i detta hänseende skulle kunna rättas af de skolinspektörer, eforer och rektorer, som ega utöfva inseende öfver skolan. För min del är jag dessutom öfvertygad att, derest öfverdrift i denna riktning ändock skulle göra sig gällande, kommer en starkare makt än de förutnämnda att åstadkomma rättelse, nemligen alla de föräldrar, som ej kunna tåla att deras barn underkastas en onödig plåga, för att hafva den förmånen att åtnjuta obehag. Jag anhåller om bifall till punkten.

Grefve Hamilton, Henning: Den nu föredragna punkten innehåller helt enkelt, att fordringarne i afgangsexamen inskränkas; i önskan derom såsom en allmän sats instämmer jag fullkomligt. Skolan bör, så vidt möjligt är, egna sig till undervisningens bedrivande i största omfång och på bästa möjliga sätt, men ej göra examen till hufvudsak, ty detta är icke blott icke gagneligt utan rent af skadligt.

Om en öfveranstängning vid slutet af skoltiden eger rum, härrör detta icke af undervisningen och dess beskaffenhet, utan deraf att lärjungarne söka att i afgangspröfvet, äfven om det öfverstiger deras krafter, ådagalägga så stor skicklighet som möjligt, hvarföre de under den sista tiden använda all från skolan ledig tid för att kunna lysa i examen. Man skulle sålunda kunna verkställa en fullkomligt god pröfning utan att behöfva utsträcka den så långt som för närvarande är förhållandet; detta tyckes vara uppenbart, då en framställning derom finnes uti Departements-chefens anförande till statsrådsprotokollet, och kan jag ej annat än instämma deruti. Hvad deremot beträffar den af Utskottet föreslagna lindring i afgangsexamen, så förefaller den mig ej fullt lämplig. Utskottet föreslår att översättningspröfvet från svenska till latin skulle utbytas mot ett dylikt prof från latin till svenska, men en öfersättning från latin till svenska då lärjungen har rätt att begagna både ordbok och grammatika, vittnar ej om hans insigter i latinska språket. Den vittnar ej heller om hans insigter i svenska språket, utan det är snarare möjligt att den kommer att förvilla föreställningen om hans förmåga att uttrycka sig på svenska, ty det ligger en stor svårighet i att väl översätta till svenska från de förträffligaste bland de klassiska auktorerna. Den föreslagna förändringen blir således i ena fallet utan betydelse, i det andra förvillar den blott omdömet. Jag kan sålunda ej bifalla hvad Utskottet här föreslagit, ehuru jag godkänner den äsigt Utskottet framställt i punkten. En talare har fäst uppmärksamheten derå, att latinskrifningen vore en detalj, som Riksdagen ej borde befatta sig med. Jag tror detta vara riktigt. Låtom oss ej inblanda oss i hvarje detalj af undervisningsplanen, af skolans inre hushållning, utan låtom oss endast uttala oss öfver de större grunddragen. Af detta skal vill jag godkänna punkten sådan den är föreslagen i Kongl. Maj:ts proposition och föreslår derföre att Riksdagen endast måtte lemna de i 7:de punkten framställda förslagen utan anmärkning.

Grefve Ehrensvärd: Utan att alldeles vilja medgifva, att denna punkt, såsom en talare yttrat, är den allra viktigaste i det föreliggande förslaget, tror jag ej, att man å andra sidan är berättigad att förtaga den all betydelse. Den innehåller ett godkännande från Riksdagens sida af att en förändring göres i afgangsexamen. Utskottet har trott det vara nödvändigt, att fordringarne i denna examen något inskränktes, och jag är glad att Utskottet i den delen funnit understöd från flere talare, sednast af den, som sist hade ordet. Då Herr Departements-chefen emellertid ej framställt sin sats så naken till Kongl. Maj:ts bepröfvande, att han ej låtit den åtföljas af en motivering, och då dessa motiver äfven kommit till Riksdagen, så var det väl nödvändigt för Utskottet att äfven ingå i ett granskande bedömande af dessa. Då Utskottet det gjort, har Utskottet trott sig finna, att en sådan inskränkning i fordringarne vid afgangsen ej kunde vinnas i den mån Utskottet ansåg nödigt eller att icke någon yngling med vanliga anlag behöfde kvarstanna längre än 9 år och således kunde gå ut vid 18 års ålder, om icke fordringarne så-

dana de äro framställda i Kongl. Maj:ts proposition blefve minskade eller ställda på annat sätt. Det har då förekommit, att enligt Kongl. Maj:ts proposition fordras i afgångsexamen ett översättningsprof från svenska till latin: detta har Utskottet så mycket mera ansett böra förändras till en översättning från latin till svenska som, efter hvad det framgår af den Kongl. propositionen, mindre tid framdeles skall tillmätas latinet än som hittills skett. Utskottet har trots, att latinskrifvandet, såsom det hittills bedrifvits, lätt kunde leda till ett sträfvande efter virtuositet, som vore rent af skadlig för studiet af sjelfva språket. Utskottet, som ansett, att studiet lätt kunde blifva blott ett inlärande af fraser och lokutioner, har därför här fått emotaga förebräelser, men jag ber dervid att få erinra derom, att Utskottet icke tagit dessa uttryck från sig sjelf utan ur den Kongl. propositionen; det heter nemligen der: genom en sådan förändring af den skriftliga slutpröfningen skulle icke blott denna blifva betydligt mindre ansträngande, utan äfven de täta och ej sällan på den egentliga undervisningen menligt inverkan förberedelserna till de många slutliga stilprofven minskas och lemna rum för en, från lärarens sida, utförligare behandling af och, från lärjungens, ostördare samsättning med sjelfva innehållet af det lästa, hvars formela sida jemte s. k. lokutioner, fraser och dylikt nu merendels upptager största delen af lärotimmarne i språk. Den missriktning, som Herr Departementschefen sålunda sjelf har fäst at Kongl. Maj:ts uppmärksamhet uppå, trodde Utskottet säkrast skulle kunna undvikas och förebyggas derigenom, att vid det slutliga afgångsprofvet icke fordrades någon översättning från svenska till latin utan endast från latin till svenska. Man ansåg inom Utskottet, att genom ett sådant översättningsprof bättre bevis skulle kunna vinnas, att ynglingen verkligen tillägnat sig hvad han läst, att han förstår det och att han på ett kommande stadium af sitt bildningsökande bör kunna uppfatta de författare, som sättas i hans hand. Nu kan det lätt hända att den yngling, som är ganska slängd — för att begagna ett vulgärt uttryck — i att skriva en latinsk stil, ändå har svårt att reda sig om han får att översätta en författare, som han icke förut läst. Här har under diskussionen fällts yttranden, som gifvit mig anledning tro, att Utskottets framställning missförståts i någon mån derhän, att Utskottet skulle hafva velat uttala den åsigt, att all latinskrifning borde upphöra; detta har ingalunda varit Utskottets mening. Utskottet har ganska väl insett, och flere skolmän inom Utskottet hafva jemväl upplyst derom, att för att lära sig ett språk, vare sig dödt eller levande, så är det nödvändigt att man kan skriva språket, att man kan tillämpa de grammatikaliska reglerna. Utskottet har därför icke föreslagit, att latinskrifningen i skolan skulle upphöra, utan endast hemställt, att ynglingen i den slutliga mogenhetspröfningen icke ytterligare betungas med ett latinskt stilprof såsom examensprof. Hvad angår den kontroll, som man sagt skulle ligga i detta översättningsprof, så kan jag ej inse, hvarför denna kontroll skall sökas just här. Skolan öfvervakas i främsta rummet af rektorn, vidare af eforus och af skolinspektören; dessa böra väl tillse om undervisningen i främmande språk bedrifves utan tillämpning af grammatikaliska regler;

det är der kontrollen väl skall läggas. derutöfver behöfves ingen, och minst lämpligt torde det vara att så anordna den, att dess bristfällighet först då komme att inses, då i det slutliga mogenhetsprovet ynglingarne blefve underkända. Icke heller i det hänseendet få de utgöra ett experimentalfält. Jag ber att få instämma med de talare, som yrkat bifall till punkten sådan som Utskottet formulerat densamma.

Jag har ett par ord att tillägga, ehuru jag inser, att de kanske ej kunna föranleda till något Riksdagens beslut; jag har i en reservation tagit mig friheten att fästa Riksdagens uppmärksamhet uppå önskligheten af att någon valfrihet lemnades åt lärjungarne med afseende å studiet af främmande lefvande språk. Då, som vi veta, studiet af modersmålet numera bedrifves på ett mera grundligt sätt, fördrar modersmålet, och det med skäl, lika mycket tid, som hvarje annat lefvande språk, och då flera sådana samtidigt måste läsas, blir ynglingen, efter hvad mig synes, mer än skäligt betungad med dem. På två af skolans linier har han fem språk att studera, och det har synts mig väl mycket. Jag tror, att de klagomål på öfveranstängning i skolan, som i viss mån väl äro befogade, till en stor del kunna tillskrifvas den mängd af språkstudier, som ynglingen måste drifva gemensamt och tätt på hvarandra. De kunna ej vara annat än betungande och kunna ej för alla ynglingar, som besöka skolan, vara nödvändiga att inhemta. Jag skulle derföre vilja hemställa, huruvida icke Kammaren skulle vilja förena sig om min reservation, för hvilken jag ej funnit någon lämpligare plats att fästa den vid än just denna punkt, der det handlar om mogenhetspröfningen, i hvilken alla språk förekomma. Jag hemställer således: att Riksdagen, i sammanhang med behandlingen af 7:de punkten i Utskottets utlåtande, ville besluta att i underdånighet anhålla, det Kongl. Maj:t, vid upprättandet af den förväntade nya skolstadgan, täcktes taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke valfrihet kunde medgifvas lärjunge i läsningen af ett af de främmande språken, fransyska eller engelska.

Jag nödgas inskränka mig till dessa båda språk, fransyska eller engelska, derföre att, enligt Kongl. Maj:ts förslag, tyskan är det grundläggande språket, och då är det klart, att någon dispens derifrån ej kan komma i fråga. Jag vet väl, att man i allmänhet, och särskildt bland Herrar skolmän, är mycket emot dispenser från ämnen, som läras i skolan, och att man anser derigenom vållas mycket obehag och svårigheter i skolan; men jag tror att, såsom en talare på andra sidan redan sagt, skolan är till för lärjungarne och icke lärjungarne för skolan, och, då det dessutom, enligt min åsigt, tillkommer ynglingens målsman och icke skolan att bereda honom selsättning på de tider han vore ledig, kan jag ej inse, att bifall till min reservation skulle i någon mån verka störande på skolan. Jag tillåter mig således, helst då uppmärksamheten redan förut blifvit fästad på denna reservation, att, till den kraft och verkan det kan hafva, hemställa om bifall till densamma, men skall icke fullfölja detta yrkande, så vida jag finner, att understöd för detsamma icke nu kan påräknas.

Herr Almqvist: En ärad talare har erinrat, att den fråga, som nu behandlas, tillhör de detaljer, hvarmed Kammararen icke borde taga befattning. Jag erkänner riktigheten af hans anmärkning, men å andra sidan anser jag, att denna fråga, kanske ej till följd af sin natur, men till följd af det sätt, hvarpå latinstudiet blifvit bedrifvet i våra skolor, är af den vigt, att Riksdagen ej bör underlåta att begagna det tillfälle, som Kongl. Maj:t lemnat densamma att uttala sina åsikter i ämnet. En annan talare har sagt, hvilket ock är mycket riktigt, att latinskrifningen är nödvändig för att rätt kunna inhemta det latinska språket. Detta har också Utskottet insett och har därför med sitt förslag alldeles icke afsett att lägga hinder för de latinska skriföfningarna i skolan, utan endast att vidtaga en förändring uti det slutprof, som nu erfordras. Den plats, som detta skrifprof i mogenhetsexamen intagit, är så bestämmande, att en yngling, huru skicklig han än må vara, som icke kan skriva latin, ej eger tillträde till denna examen. Detta har till följd, att ynglingen, som uti sina studier måste sträfvat att vinna de kunskaper, som för studentexamen erfordras, måste uppbjuda all sin förmåga för att inlära och i minnet bevara sådana locutioner och fraser som nu mera fordras för att åstadkomma ett nöjaktigt skrifprof. Jag erkänner fullkomligt, att det latinska skriptum icke behöfde taga så stora krafter i anspråk, men det har gått derhän, att man på detta prof lägger den ofantliga vigt, att dess fullgörande verkligen för lärjungen medför stora svårigheter. Exempelvis känner jag, att en lärjunge var nära att blifva improberad därför, att han skref sådan latin som Livius, hvilket sade läraren, icke dugde därför, att Livius hade många barbarismer. När hela undervisningens vigt lägges på detta skrifprof, så måste väl det vara en skyldighet för folkets ombud att påvisa, att denna sak nu kommit på en punkt, der den innefattar ett missbruk. Det är nemligen från detta latinska skrifprof, från de minneslexor, det arbete det ålägger, från den mängd af fraser, som barnet till följd deraf måste bevara i minnet, som vi hafva att härleda den tyngd på undervisningen, hvarigenom öfveranstängning uppstår. Jag tror nemligen icke, att orsaken dertill så mycket kan tillskrivas quantiteten af det arbete ynglingen har sig ålagdt, utan beskaffenheten deraf, ty när han öfverlastas med arbete, som är honom öfvermåktigt, då sjunka krafterna ned, han blir orolig och känner sig sjuk. Jag vill nämna, att jag i denna dag hört en regementschef yttra, att enligt hans erfarenhet nästan ingen af den studerande ungdomen kunde approberas vid bevaringsmönstringarna, ty de voro nästan alla sjuka. Då detta är ett faktum, och då det likaledes är säkert att, såsom undervisningen nu bedrifves, det latinska skrifprofvet tynger på hela undervisningen och gifver densamma sin prägel, så måste vi begära en ändring uti detsamma. Jag kan visserligen icke bestämma, huru denna borde ske, men då Utskottet icke funnit någon annan utväg än att borttaga detta prof, hvilket väl icke kan ega den betydelse, att man därför bör sätta på spel ynglingens krafter, så har äfven jag förenat mig uti att tillstyrka den föreslagna förändringen. Undervisningens mål är icke att bibringa en viss quantitet examenslärod om utan att

utveckla

utveckla ynglingen till man. Richelieu sade redan, att undervisningens ändamål icke vore att bilda lärda personer, utan att bibringa ynglingar sådan undervisning att de kunde arbeta på egen hand och blifva dugliga män. Det är naturligt, att den, som hufvudsakligen hemtar sitt vetande från latinläsningen, måste drifva den satsen, att man utan den icke kan åstadkomma något dugligt eller bibringa de kunskaper, som för de akademiska studierna äro nödvändiga, men, att dömma af de prof vi nyligen sett från en universitetslärare, kan detta mål icke vara mycket att eftersträfvä. Jag instämmer med den siste värde talaren deruti, att jag anser, att valfrihet borde få ega rum mellan de moderna språken i skrifprofvet för afgangsexamen och får slutligen tillägga att, då Utskottet gjort framställning derom, att skrifprofvet på latin från svenska skulle utbytas mot ett på svenska från latin, så var det icke derföre, att Utskottet ville motarbeta latinstudiet. utan för att befria lärjungen från den minnets belastning med en mängd glosor, hvilka icke ens innefatta bevis på kunskap i latinets och kändedom af den literaturen.

Jag anhåller om bifall till Utskottets framställning, såvida icke Grefve Ehrensvärds modifikation deraf vinner framgång.

Herr Statsrådet Wennerberg: Det förundrar mig icke, att mycket olika åsichter rörande rätta sättet att ordna latinskrifningen i afgangsexamen sökt göra sig gällande. Jag erkänner, att man å ömse sidor framdragit skäl, som måste respekteras, och tror, att detta kommer helt enkelt deraf, att ett skrifningsprof, antingen det består af en öfversättning från latin till svenska, eller af en öfversättning från svenska till latin, alltid blifver ett prof af stor vigt och lemnar ett synnerligen godt tillfälle för bedömande af de insigter, som en yngling i afgangsexamen innehar såväl i latinets som modersmålet. Det är också icke ovanligt, att finna en sådan anordning införd vid vissa läroverk i utlandet, att båda stilproffen fordras. Ett dylikt dubbelt prof skulle dock förmodligen icke hos oss hafva vunnit stora sympatier, just då man varit som mest angelägen att undanrödja anledningarna till öfveranstängning, och då onekligen trycket från sjelfva afgangsexamen är så betydande, att det verkar långt ned i klasserna.

Det vore onekligen i praktiskt hänseende af större vigt att ega förmågan att på sitt eget språk väl återgifva en klassisk författare, än tvärtom. Gällde det således endast det framtida gagnet, så skulle jag otvifvelaktigt hafva ställt mig på Utskottets sida, men det är också af vigt, att en yngling, som vill gå den lärda vägen, från sitt eget mål förmår att på ett klassiskt språk återgifva sina eller andras tankar. För att visa detta, nödgas jag först framställa och söka besvara en fråga, som ofta blifvit gjord: hvarföre läser man latin? Det är ju ett dött språk, och hafva vi icke redan på alla de moderna språken de bästa öfversättningar af de latinska auktorernas arbeten? Om jag nu vill lära känna innehållet af Cæsars, Livius eller Ciceros skrifter, hvarföre läser jag icke då de öfversättningar, som på ett erkänt förträffligt sätt återgifva detta innehåll? Jo derföre, att för skolan detta icke är hufvudsaken, att dess syfte icke är att främst få

yeta *hvad* de gamle författarne i sina verk framlagt, utan *huru* de gjort det. Den vill vända lärjungens uppmärksamhet på den harmoniska samklangens mellan tankarnes form och innehåll, hvilken hos de gamla gjort sig så gällande, att deras bästa författare för alla efterföljande tider häruti blifvit ansedda såsom mönster. I konsten att enkelt, klart och bestämdt återgifva en tanke torde den klassiska tidens romare ännu icke vara öfverträffade och redan detta är ett kraftigt skäl för bibehållandet af latinets i skolorna. Jag studerar den klassiska författaren lika mycket för att förstå *honom*, som den *sak*, han framställer, och sjelfva *språket* blir derföre af lika stor vikt för mig, som *ämnet*. Men — såsom det redan förut blifvit anmärkt — för att rätt förstå språket, måste man skriva det. Detta är skälet, hvarföre latinskrifning alltid funnits i alla latinskolor, och hvarföre man icke heller nu kan skilja den från undervisningen i detta språk. Upphörde man alldeles att skriva latin i skolan, så funnes blott ringa skäl att vidare der bibehålla latinets såsom hufvudämne.

Latinskrifningen kan dock bedrivas på många olika sätt, och stilprovet i afgangsexamen är med densamma icke ovilkorligen förbunden. Detta stilprof fanns icke fordom och är mera af vikt för kontrollen än för saken. I det föreliggande förslaget har afgangsexamen, så mycket som möjligt, blifvit gjord lättare genom att icke i densamma affordra ynglingen andra skriftliga prof än de, som för hans blifvande kall böra anses ega det största värde. För dem, som läsa latin och således lägga detta språk till grund för sin bildning, är det naturligtvis af vikt att ådagalägga en viss grad af färdighet i dess behandling, liksom det ock för dem, som skola bedöma denna färdighet, är af vikt att få något tillförlitligt prof på densamma; och för båda dessa ändamål lämpar sig det latinska stilprovet synnerligen väl.

Jag nekar icke till, utan biträder tvärtom den åsigten, att det för bedömandet af lärjungens förmåga att behandla modersmålet skulle vara i hög grad önskligt att i afgangsexamen funnes ett öfversättningsprof från latin till svenska. Då emellertid båda stilprofven, öfversättningen *till* latin och *ifrån* latin, af giltiga skäl icke torde böra införas, måste jag gifva företrädet åt det förra. Man tror i allmänhet detta prof innebära en större svårighet för lärjungen än det sednare. Jag kan icke dela denna förmodan. Jag har försökt att sätta mig in i denna sak och efter samtal med flera lärare i latin, har jag kommit till den öfvertygelsen, att ett öfversättningsprof *ifrån* latinets troligen skulle förefalla svårare än det nuvarande stilprovet dels derför att ynglingen studerat språket efter en metod, genom hvilken han redan från början satt sig in i vanan att från svenska öfversätta till latin, dels ock derföre att, om han jemte lexikon får medföra sin grammatika, han i dessa skall finna en hjälp, som de icke skulle kunna i samma grad lemna honom vid en öfversättning till modersmålet. Men härtill kommer ett annat och viktigare skäl. Vi vilja ju icke sätta afgangsexamen på en punkt, som är lägre än den, på hvilken den för närvarande står. Denna examen har med skäl vunnit anseende som en examen rigorosum just genom den starka kontroll och genom de allvarliga fordringar som i densamma iakttagas? Man bör

derföre se till att måttet af den svårighet, som vid hvarje profålåges ynglingen att besegra, bibehålles; och således borde detta mått bestämmas äfven vid det af Utskottet föreslagna öfversättningsprofvet. Man kan alltså icke låta ynglingarna öfversätta något, som i svårighet icke öfverstiger hvad de redan förmått i skolans nedre klasser, utan måste, med afseende på de auctorer, som läsas i den högsta klassen bestämma profvet. Jag fruktar då att, om ett dylikt svårare prof ålades examinanderna, det lätt skulle kunna hända, som det nu understundom inträffar vid lösningen af de matematiska uppgifterna, att de svagare icke förmådde ens att åstadkomma *något*, hvilket deremot högst sällan torde hafva förekommit, då fråga varit om en öfversättning från svenska till latin. Ehuru jag erkänner vigten och betydelsen af de skäl, som blifvit anförda för Utskottets förslag i detta hänseende, kan jag således icke frångå att finna en fullt tillräcklig grund för den åsigten, att det skulle medföra många och betänkliga olägenheter, om den af Utskottet åsyftade förändringen af Kammaren gillades och af Kongl. Maj:t godkändes.

Jag anhåller slutligen att få nämna ett par ord med anledning af den reservation, åsyftande valfrihet i språkstudier, som af Grefve Ehrensvärd blifvit fogad till denna punkt. I anförandet till statsrådsprotokollet har jag redan yttrat mig angående valfria ämnen i allmänhet och har nu föga att tillägga. Valfria ämnen åstadkomma oftast så mycket trassel och oreda inom ett läroverk, att, om man kan undvika dem, det är för undervisningen en verklig vinst att så sker. De fördelar man genom en sådan anordning vill förskaffa ynglingen, och hvilka må vara fullkomligt berättigade vid den enskilda undervisningen, uppväga dessutom icke den förlust han merendels gör derigenom, att han i sina unga år uraktlåter att lära elementerna af ett språk, hvilket han förr eller sednare kan finna för sig behöfligt, och som han då med saknad finner försummadt.

Grefve Posse: Redan i går nämnde jag, att sjunde punkten var en af dem i Utskottets förslag, som jag gillade, och jag kan icke heller fatta konsekvensen uti att nu afslå denna punkt på de i Kongl. Maj:ts proposition angifna grunder. Såvidt jag kunnat uppfatta saken, så har Utskottets betänkande gått igenom, isynnerhet i Andra Kammaren och måhända äfven i denna, till följd deraf, att man ansåg, att latinstudiet hade blifvit undanskjutet och undervisningen införd på en praktisk väg. Om vi nu skulle tillintetgöra verkan af detta beslut genom att tvinga ynglingarna att skriva latin i afgångsexamen, så vore det, eiter allt hvad jag kan förstå, detsamma som, att gifva med ena handen och taga åter med den andra och att komma in i ett system af hvarken hackadt eller mietet, hvilket af alla systemer är det sämsta. Jag tror således, att de af eder, mina Herrar, som verkligen afse de båda ändamålen, att dels latinstudiet må blifva mindre än det hittills varit, och att dels öfveransträngningen i skolan må minskas, måste vara angelägna om att just i denna punkt strängt hålla på Utskottets förslag. Herr Statsrådet Wennerberg har visserligen sagt, att det skulle vara lika lätt att öfversätta från svenska till latin som tvärtom, och att således det

föreslagna profvet icke skulle vara lättare än det nuvarande. Detta förutsätter dock, att den muntliga öfversättningen från latin till svenska, som nu fordras i afgangsexamen, sker så illa, att man knappt kan kalla den för en öfversättning. Då i alla händelser den muntliga öfversättningen fortfarande kommer att stå kvar, skall af-sigten med den skriftliga endast vara uttronandet af lärjungens för-måga att sätta sina tankar på papperet, och det är ju denna för-måga, som är af vigt att få pröfvad. Heur Statsrådet sade visser-ligen, att icke skriva latin är detsamma som att icke lära latin. Jag frågar då, huruvida ieka samma sats är tillämplig äfven på grekiskan. I detta språk ifrågasättes icke något skrifprof, och dock finnes personer här i landet, som äro mycket skickliga deri. Herr Statsrådet har ytterligare sagt något, som vederlägger hans eget påstående. Han yttrade nemligen att de gamla språken ega sin största vigt såsom undervisningsämnen till följd af den enkelhet och klarhet, hvarmed tankarne af dem uttryckas. Vid sådant förhållande är det väl af stor vigt för oss att kunna till vårt eget språk för-flytta denna förmåga af enkelhet och klarhet i tanken och att så-ledes öfversätta det klara och rediga latinska uttrycket på en klar och redig svenska. Det är detta, som jag anser vara af ganska stor vigt, men icke förenadt med den öfveranstängning, som förorsakas af öfversättningen från svenska till latin. För öfrigt hafva vi alla, mina Herrar, från vår ungdom hört omtalas professorer, som voro mycket skickliga uti att skriva latin, men icke kunde skriva sven-ska, hvilket tyckes bevisa, att förmågan i förra fallet icke alltid med-för förmåga äfven i det sednare; och konsten att skriva svenska är icke så synnerligt stor hos våra unga män, att den icke väl behöfver uppodlas, derpå se vi dagligen exempel. Jag anser således att, om vi godkänt riktningen i Utskottets förslag i allmänhet, och nu åter afslå denna punkt och bifalla Kongl. Maj:ts proposition, så hafva vi begått en inkonsequens, till hvilken åtminstone jag icke vill göra mig skyldig, och på denna grund röstar jag för bifall till Utskottets be-tänkande.

Grefve Mörner, Oscar: Efter min innersta öfvertygelse, grundad på all den erfarenhet jag kunnat inhemta, har jag förfäktat den åsigten, att latinskrifningen i skolan borde komma att upphöra. En så fast öfvertygelse, som jag har i detta fall, kan man icke lätt öfvergifva, och det är derföre naturligt, att man deråt söker bereda framgång. Detta är äfven orsaken, hvarföre jag icke kan iakttaga tystnad efter det anförande, som vi här hört från Herr Statsrådet och chefen för Ecklesiastik-departementet, utan anser mig nödsakad att i någon mån belysa detsamma. Jag skall göra det så kort jag kan och endast vidröra det viktigaste, i synnerhet som Herr Stats-rådet sjelf icke ansett nödigt att åhöra hvad som mot hans yttrande kunde invändas.

Han framställde först den frågan: hvarföre läser man latin? Enligt hvad jag tror mig veta, är orsaken dertill den, att latinet efter det romerska väldets fall var det universella språket, de bil-dades tungomål i hela världen och det sätt, hvarpå personer af olika

nationer kunde göra sig förstådda af hvarandra. Derföre läste man då latin. Detta förhållande fortfor långt in i nyare tider, och nu, sedan det upphört, läsa vi latin mest af gammal vana och derföre, att man anser det såsom en så kallad tankegymnastik. Några läsa det för öfrigt af kärlek till dess litteratur, men för detta ändamål ansåg Herr Statsrådet det klassiska studiet icke nödvändigt till följd deraf, att så förträffliga öfversättningar finnas utgifna på alla språk. Enligt Herr Statsrådets åsigt läser man deremot latin för det klara och rediga sätt, hvarpå detta språk återgifver tankarne. Detta förstår jag dock icke. Är öfversättningen mästerlig, så måste den väl återgifva tankarne lika klart och redigt som originalet, ty gör den det icke, så kan jag för min del icke inse annat, än att det är en dålig eller åtminstone svag öfversättning. Emellertid har Herr Statsrådet yttrat, att dessa öfversättningar äro mästerliga, och då jag böjer mig för hans åsigt, så är det alltså gifvet, att man verkligen icke, i konsekvens med hans mening, läser latin för detta af honom uppgifna hufvudändamål, eller för att finna de klara och rediga tankarne, hvilka måtte vara lika väl uttryckta i öfversättningen.

Herr Statsrådet yttrade vidare, att man skrifver latin för att förstå latin. Detta fattar jag icke heller, emedan nog kan jag väl förstå latin, utan att derföre kunna skriva det. Vi hafva frejdade män, som mycket väl förstå grekiska, men som aldrig skrivit en rad af detta språk. Således synes det mig klart, att skrifningen icke heller behöves för att lära sig förstå latin.

Vidare är det sagdt, att det föreslagna profvet, att öfversätta från latin till svenska, skulle blifva värre än att öfversätta från svenska till latin. Det sades mycket riktigt, att afgangsexamen vunnit ett visst anseende derigenom, att i densamma äro uppställda temligen stränga och höga fordringar. Om nu detta utbyte af skrifprof, som Utskottet föreslagit, skulle ske, så kan man väl icke sätta i fråga annat, än att för det nya samma mått af svårighet skall fordras som för det gamla. En värd talare har här behagat upplysa, att för det nuvarande latinska skrifprofvet icke fordras annat än en allmän kunskap i latinet och ingen insigt uti alla de finesser, hvarpå detta språk är så rikt, och vid sådant förhållande kan man väl ej heller i det nya skrifprofvet fordra mer än en allmän kunskap i latinet och svenskan, och då kunna väl ej heller svårigheterna blifva större än förut. För öfrigt må jag säga, att jag ej kan inse, att det skulle vara någon så stor svårighet uti att öfversätta från latin till svenska; åtminstone skulle jag under min skoltid hafva gjort det med den största lätthet. Att öfversätta från svenska till latin deremot är något helt annat; att inlära det har kostat mig årtal, utan att jag kan säga, att jag deraf haft den ringaste nytta.

För öfrigt vill jag icke dölja, att jag fortfarande anser äfven denna öfversättning från latin till svenska onödig, ty, för att sätta examinatorerne i tillfälle att bedömma lärjungens kunskaper i svenska språket, måste han aflägga ett särskildt prof på sin förmåga att behandla modersmålet, och hans skicklighet att öfversätta från latin till svenska kan läraren pröfva muntligen derigenom, att han får öf-

versätta från en bok, och detta måtte väl vara värre, än då han har lexikon och grammatika med sig, så vida man icke gör det skriftliga öfversättningsprovet dess svårare, såsom till exempel förelägger ynglingen filosofiska afhandlingar att tolka, men detta är ett missbruk, hvilket jag hoppas, att Herr Departementschefen icke skall tillåta.

Jag har ansett mig skyldig att yttra detta för att bemöta det anförande som nyss här hölls, och hvilket var allt för viktigt, både i afseende på innehållet och i afseende på den personlighet, som framförde det, för att jag skulle kunna förbigå detsamma. Jag lägger nu saken under eder pröfning, mina Herrar, men jag ber eder komma ihåg, att våra barns framtid i icke ringa mån beror af det beslut, J nu fattar. Här gäller nemligen att afgöra, huruvida de fortfarande skola tryckas ned under ett studietväng, som kan afskaffas, eller huruvida man bör bereda dem tillfälle att inhemta kunskaper, som verkligen kunna gagna dem och göra dem till nyttiga medlemmar i samhället.

Grefve af Ugglas: Jag tillät mig redan vid första punkten att yttra, att jag icke ansåg hela denna fråga så utredd och mogen, att jag trodde hvarken mig eller flertalet öfriga representanter vara färdig att deröfver fatta beslut. Det har likväl synts mig, som om åtskilliga af Kammarrens ledamöter ogillat denna åsigt, att dömma af de beslut, som redan blifvit fattade. Men om också grunden till dessa beslut skulle hafva varit ett slags auktoritetstro, så hemställer jag likväl, huruvida: det kan vara lika välbetänkt att ingå i ett bestämdt bedömande af ett nu tillkommet förslag. Då jag icke tror detta vara riktigt, skulle jag icke nu vilja gå längre än att helt enkelt låta vid hvad Kongl. Maj:t föreslagit bero, hvarigenom Kongl. Maj:t blir för åtgärden ansvarig. Att deremot Riksdagen med möjligen ännu mindre moget betänkande skulle göra ett eller annat tillägg till hvad Kongl. Maj:t föreslagit, kan jag icke för min del gilla. Jag får därför anhålla, att sjunde punkten i Kongl. Maj:ts förslag måtte af Riksdagen iemnas utan anmärkning.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade afgifvits följande yrkanden, nemligen 1:o att den förevarande punkten skulle bifallas; 2:o af *Grefve Ehrensvärd*, att punkten måtte antagas med följande förändrade lydelse: att Riksdagen må lemna de i 7:de punkten framställda förslagen utan anmärkning men derjemte i underdånighet anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, dels huruvida icke fordringarne i afgangsexamina vid rikets elementarläroverk kunde ändras på det sätt, att öfversättningsprovet från svenska till latin utbyttes mot en öfversättning från latin till svenska, dels om icke valfrihet kunde medgifvas lärjunge i läsningen af de främmande språken, fransyska eller engelska; 3:o af *Grefve Mörner, Oscar*, att Kammarren skulle fatta följande beslut: att denna punkt af Riksdagen iemnas utan annan anmärkning, än att Riksdagen genom underdånigskrifvelse anhåller, det Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke öfversättningsprovet ifrån svenska till latin kunde

ifrån fordringarne vid afgangsexamen från rikets elementarläroverk uteslutas;" dels slutligen 4:o af *Herr Montgomery*, att Kammaren, med afslag å sednare delen af Utskottets hemställan, skulle bifalla förra delen deraf med följande lydelse: "att Riksdagen måtte lemna sjunde punkten utan anmärkning.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till den förevarande punkten, hvarvid svarades många ja och nej i blandning, sedermera proposition på antagande af Grefve Ehrensvärds förslag, hvartill svarades nej, vidare proposition på godkännande af Grefve Mörners förslag, hvartill jemväl svarades nej, och slutligen proposition på bifall till Herr Montgomerys yrkande, då svaren utföllo med många såväl ja som nej; hvaruppå och efter det proposition på bifall till punkten förnyats samt med många ja och nej i blandning besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Sedan Kammaren, uppå Herr Grefven och Talmannens framställning, såsom kontraposition vid voteringen antagit Herr Montgomerys yrkande, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

"Den, som bifaller sjunde punkten i Särskilda Utskottets Utlåtande N:o 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kammaren, med afslag å sednare delen af Utskottets hemställan, bifallit förra delen deraf med följande lydelse: "att Riksdagen måste lemna sjunde punkten utan anmärkning."

Vid voteringens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—45.
Nej—37.

Den vidare föredragningen af Utlåtandet uppsköts till eftermiddagens sammanträde.

Kammaren åtskiljdes kl. 3 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Lördagen den 10 Maj 1873.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades protokollet för den 2 dennes.

Fortsattes föredragningen af Särskilda Utskottets Utlåtande
N:o 1.

8:de—9:de punkterna.

Biföllos.

10:de punkten.

Herr Carlson: Jag måste erkänna att denna punkt förefaller mig lindrigast sagdt besynnerlig. Efter min uppfattning hade Särskilda Utskottet att afgifva utlåtande öfver Kongl. Maj:ts proposition. Men i den Kongl. propositionen finnes ingen anledning till hvad här är framställt, Utskottet har tagit sig anledning dertill af skol-komiténs betänkande. Då, så vidt jag förstår, detta betänkande icke här föreligger till behandling, kan jag icke tro att Utskottet förfarit rätt när det framkommit med ifrågavarande hemställan. Utskottet säger, visserligen, att frågan om vissa läroämnens fästande vid de särskilda lärarebefattningarne har ett nära sammanhang med frågan om lärarebildningen; men så vidt jag kan finna, stå dessa frågor icke i så nära förhållande till hvarandra, att deraf kunnat hemtas anledning till förevarande förslag. Dertill kommer, att denna åtgärd, om hvares inre beskaffenhet jag icke har anledning att vid detta tillfälle yttra mig, i allt fall kommer att af Kongl. Maj:t tagas i öfvervägande, när en ny stat blifvit uppgjord och då Utskottet tillika hemställt, att den nya normalstaten icke skulle godkännas, synes mig, att med verkställigheten komme att anstå en längre tid, helst sådant i allt fall icke kunde ega rum utan i den mån de nuvarande lektorerne afginge.

Då sålunda Utskottets hemställan icke är af behovet påkallad och icke föranledd af hvad som utgjort föremål för Utskottets behandling, anhåller jag, att punkten måtte läggas till handlingarne.

Herr Berlin: Det har syntes Utskottet vara af mycket stor vigt, att det blefve bestämdt, hvilka läroämnen vid elementarläroverken borde skötas af lektorer, icke blott därför, att deraf framginge hvilka ämnen ansågos vara viktigast, utan jemväl därför, att derigenom förebygdes att icke samma läroämne tilldelades flera lektorstjänster, såsom nu är fallet vid elementarläroverken i Upsala och Wexjö, der tre elektoror af åtta äro anställde i latin. Utskottet har trott, att, då det är Riksdagen medgifvet, att i andra fall till Kongl. Maj:t utan af Regeringen gifven anledning frambara sina önskingar, sådant kunde ske äfven vid detta tillfälle. Det tycktes jemväl Utskottet, och detta är orsaken hvarför framställningen fått sin plats här, att frågan stode i nära samband med frågan om lärarnes utbildning, enär härigenom åt den blifvande skolläraren gäfves en anvisning på de ämnen, som vore att anse såsom hufvudämnen, och hvilka dermed kunde förenas, så att han derefter kunde sköta sina studier såväl vid universitetet och vid sin pedagogiska kurs.

Dessa skäl hafva föranledt Utskottets hemställan, och denna torde med fog kunna anses afse ett ämne af lika stor vigt som många andra, hvilka till följd af Kongl. Maj:ts proposition nu blifvit föremål för behandling.

Herr Rydin: I likhet med den förste ärade talaren, anser äfven jag, att denna hemställan icke förekommer på rätt plats, utan att den bort ställas i sammanhang med staten.

Af hvad den siste ärade talaren anført, vill det synas som om han vore rädd för att vi kunde få för många lektorer i latinska språket, och han anförde i sådant hänseende såsom exempel förhållandet vid elementarläroverken i Upsala och Wexjö. Af statskalendern inhemtas, att vid hvartdera af dessa läroverk äro anställde 3 lektorer med undervisningsskyldighet i latinska språket. Af de vid Upsala läroverk anställde, har en till undervisningsämne ensamt latinska språket och litteraturen och af de andra två har den ene till hufvudämne grekiska och den andre svenska, båda med skyldighet att biträda med undervisningen i latin. Af de vid Wexjö anställde har en undervisningsskyldighet endast i latinska språket och af de andra två har den ene tili hufvudämne grekiska och den andre naturalhistoria, båda med skyldighet att biträda med undervisning i latin. Vid sistnämnda läroverk finnas emellertid två lektorer i matematik, hvilket antagligen härrör deraf, att detta läroämne har så många timmar sig tilldeladt. Jag tror emellertid, att af sistnämnda förhållande framgår, att den aktade talarens farhåga icke håller streck.

Komiterades åsigt derom, att lektorerne borde vara fästade vid särskilda läroämnen, är väl motiveradt, men i sammanhang dermed är det af vigt att tillse, huru förhållandet mellan lektorer och adjunkter skall ordnas, och äfven af denna anledning anser jag, i

likhet med den förste talaren, att förevarande fråga icke har sin plats här, utan att den bör tagas i samband med frågan om staten.

Herr Berlin: Det har icke varit allenast för att förekomma anställande af för många lektorer i latin, såsom den siste talaren förmenadt, utan äfven för att förebygga samma förhållande i afseende på andra läroämnen och för att få likformighet i ämnenas fördelning på läroverk af samma dimensioner, som Utskottet ansett önskvärdt, att Kongl. Maj:t toge denna fråga i ompröfning. För närvarande är förhållandet sådant, att vid läroverk, som ega lika många lektorer, hafva dessa olika läroämnen, så att icke samma läroämnen äro lika representerade. Detta har Utskottet ansett vara menligt för undervisningen, hvarjemte Utskottet, såsom förut blifvit antydt, ansett förslaget vara till gagn för lärarebildningen, då den blifvande läraren finge en anvisning på de ämnen, åt hvilka han företrädesvis borde egna sina studier.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande punkten och dels afslag derå, framställdes propositioner å dessa yrkanden samt besvarades med blandade ja och nej; hvaruppå och efter det proposition på bifall till punkten förnyats samt med ja och nej i blandning besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Votering begärdes; till följd hvaraf uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den som bifaller 10:de punkten i Särskilda Utskottets Utlåtande N:o 1, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, afslås punkten.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—21;
Nej—16.

11:te punkten.

Herr Rydin: I afseende å denna punkt får jag, i öfverensstämmelse med ej mindre hvad jag under gårdagens diskussion yttrade, än äfven det slut, hvartill jag kommit i min reservation, yrka afslag, emedan jag anser det vara betänkligt att föreskrifva, att de klassiska språkens läsning

skall uppskjutas, latinets till 4:de och grekiska språkets till 6:te klassen. Skulle emellertid Kammaren icke vilja instämna uti yrkandet om afslag, vill jag fästa uppmärksamheten på att denna punkt är formulerad på ett sådant sätt att den ur formel synpunkt icke kan antagas. Det heter, "att Riksdagen för sin del måtte biträda hvad förevarande punkt innehåller derom, att latinska språket skall inträda i fjärde klassen och det grekiska språket i den sjette". Här har Kongl. Maj:t fattat ett bestämdt beslut, nemligen att latinska språket skall uppflyttas till 4:de klassen och grekiska språket till den sjette, och Kongl. Maj:t har uppå Departements-chefens hemställan begärt att Riksdagen skall yttra sig, huruvida den har något att i afseende å denna grundsats anmärka. Då är det klart att, när Kongl. Maj:t icke, i enlighet med Regeringsförmen. § 89, begärt att denna punkt skall särskildt stadfästas såsom en lag, blir det naturligtvis ett oriktigt beslut af Riksdagen att förklara, att den för sin del bifaller punktens innehåll, utan är det så, att Kammaren gillar hvad i denna punkt innehålles, bör beslutet formuleras på samma sätt som vid de öfriga punkterna, nemligen att punkten "lemnas utan anmärkning".

Ifall Herr Departements-chefen varit närvarande, skulle jag hafva velat interpellera honom i afseende på huru öfveransträngning skall kunna förekommas genom den anordning som här är föreskrifven; ty det yttrande han i går hade, innehöll egentligen en kritik öfver vissa uttryckssätt i min reservation, men icke några positiva skäl — vare sig i afseende på undervisningsplan eller studiernas anordning — som gafvo vid handen att det skulle blifva en jemn fördelning af studierna, så att icke öfveransträngning genom den anordning som blifvit vidtagen i afseende på de klassiska studierna skulle deraf bli en följd. Hvad jag vid denna punkt mest befarar, är att en öfveransträngning måste komma att ske till följd af att språkundervisningen i de tre lägre klasserna är obetydlig och ringa, och hufvudtyngden förlagd till de högre klasserna.

Jag har velat fästa Kammarens uppmärksamhet på den formelabrist som vidlåder förevarande punkt, på hvilken jag yrkar afslag.

Herr Berlin: Frågan, uti hvilken klass af elementarläroverken latinska språket bör inträda såsom läroämne, är i icke ringa mån beroende på den uppfattning man har af den reala och den klassiska liniens inbördes förhållande inom skolan. Om man uppfattar dessa båda liniers betydelse så, att de hvar för sig icke allenast till kunskapsinnehållet vid kursafslutningen, utan äfven i afseende på den förståndsutveckling, som genom skolundervisningen skall förvärfvas, äro väsendtligt, om ock endast qualitativt, åtskiljda, så att det behöfves från första början särskilda undervisningsmedel för dem, som gå på den reala, och särskilda för dem, som beträda den klassiska linien, då måste tydligen latinska språket inträda tidigare på den linie der undervisningen i detta ämne skall meddelas. Utskottet har åter delat de åsigter, som äro uttryckta i Departements-chefens anförande till statsrådsprotokollet, enligt hvilka hufvudändamålet med elementarläroverken är icke att bilda tvenne olika slag af lärjungar, utan att bibringa en och samma förståndsutveckling samt förmåga

att lära och inhemta med samma medel till en viss punkt, hvarefter linierna skulle åtskiljas, hufvudsakligen med afseende på nödvändigheten af olika kunskapsinnehåll för de båda linierna. Under sådana omständigheter måste latinets intaga en sednare plats i undervisningsschemat. Huruvida det bör inträda i den 3:dje eller 4:de klassen vill jag lemna oafgjordt, men med den anordning, som af Departementschefen är föreslagen och af Utskottet godkänd, har icke någon annan plats kunnat eller bort åt latinets anvisas, än den förevarande. Den öfveransträngning, som förmodas blifva en följd af latinets inträde såsom läroämne först i den 4:de klassen, beror väl till en god del på de fordringar, hvilka i afseende på kurserna skollagen kommer att ställa på lärjungarne. I alla fall befinner sig lärjungen i den ålder, då någon större ansträngning icke bör åstadkomma samma verkan, som vid en tidigare period af hans lif, helst han har sex skolår att egna åt latinstudiet, eller lika lång tid som den danska skollagen för samma ändamål bestämmer. Här är icke platsen att beröra hvad som förut under diskussionen förekommit angående frågan om tyska språkets företräde framför latinets såsom begynnelsespråk; men om man också antager, att de i det närmaste hafva lika undervisande verkan, synes mig alla skäl tala för att latinets först skall inträda vid den tidpunkt, då linierna skola skiljas.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Widén: Denna punkt står i så nära samband med den följande, att de begge kanske bort behandlas i ett sammanhang. Utan tvifvel har ett af skälen, för att läsningen af latin blifvit uppskjuten till 4:de klassen och grekiska språkets läsning till 6:te klassen, varit att man velat åstadkomma en, åtminstone skenbar, afslutning med 3:dje och 5:te klasserna. En sådan afslutning hade likväl, efter min tanke, kunnat med lika stor, ja större fördel försäkras, om icke språkstudierna blifvit uppskjutna på sätt som skett; så t. ex. synes det mig, som det för detta ändamål skulle varit till gagn att någon undervisning i franska språket blifvit meddelad före utgången ur tredje klassen, så att lärjungarne dessförinnan åtminstone lärt sig prononcera och skrifva de i svenska språket förekommande franska ord, hvilka i det allmänna lifvet så ofta förekomma. Jag vill dock icke nu uppehålla mig härvid. Lika så vill jag endast i förbigående erinra om hvad jag vid föregående punkt anfört derom, att den föreslagna anordningen måste föranleda till öfveransträngning i de högre klasserna. Vi hafva tillräckligt talande exempel från hvad som blifvit i denna väg försökt förut, för att några ytterligare bevis här skulle behöfva framläggas. Jag har också fäst uppmärksamheten på att denna anordning skall föranleda dertill, att språkstudierna icke komma att medföra samma gagn, som om de vore fördelade på lämpligare sätt och på längre tid, än föreslaget blifvit; och att den mognad, som genom studium af dessa språk skulle vinnas, går på detta sätt förlorad, då studierna skola forceras.

Hvad jag här egentligen vill tillägga till hvad jag förut i denna fråga haft äran anföra, är, att man här vidtagit en anordning i förtid, utan att nödiga förberedelser blifvit iakttagna. Man hade, såvidt

jag kan förstå, bort taga hänsyn till de fordringar, universiteten ställa på de ynglingar, som vid desamma söka inträde, samt se till, att dessa kunskapsfordringar blifva tillfredsställda med den undervisning, som skall erhållas vid läroverken. Det är tydligt att elementarläroverket ej i allo kan upphöra att betraktas såsom en förberedande anstalt för universitetet, som sålunda måste utgöra det närmaste målet. Men så vidt detta är förhållandet, så bör man ju af universitetsstudiernas anordning hemta ledning för regeringen af undervisningen i läroverken. Nu har man likväl, utan att vidtaga några förändringar i kunskapsfordringarne vid universitetet, på förhand velat göra en förändring i ynglingarnes förberedelser för dessa högre studier vid universitetet. Följden blir naturligtvis den att ynglingar, som genomgått elementarläroverket och skulle vara mogna att vid universitetet fortsätta sina studier, befinnas dertill omogna. Äfven här är således en oförsigtighet begången, föga mindre än den som röjer sig äfven i andra anordningar i detta förslag. Enligt min åsigt hade man bort börja med att se till, huruvida det kunnat gå för sig att förändra fordringarne vid universitetet och först sedan dessa fordringar blifvit ändrade, hade man kunnat och bort gå tillbaka att anordna de lägre studierna i öfverensstämmelse dermed. Då så icke skett och på grund af hvad jag i öfrigt här anmärkt, kan jag för min del icke annat än instämma i den föregående talarens yrkande om afslag af denna punkt.

Grefve Ehrensvärd: Jag nödgas ännu en gång — och kanske icke för den sista — återkomma till den reservation jag afgifvit och af hvilken det synes, att jag för min del icke varit för att undervisningen i latinska språket skulle uppskjutas så långt som till 4:de klassen, men jag har också i min reservation förklaradt, att den närvarande tidpunkten icke syntes vara gynsam för en förändring i den syftning jag helst skulle hafva önskat, hvarföre jag ansett mig böra ansluta mig till den Kongl. propositionen äfven i de punkter, som jag icke kunnat fullkomligt gilla. En sådan punkt är denna. De beslut Kammarerna förut fattat göra det, efter hvad mig synes, nödvändigt att äfven antaga denna punkt i Utskottets betänkande, och jag får derföre hemställa att Kammarerna måtte till densamma lemna sitt bifall. Dock kan jag icke finna, att Kammarerna bör bifalla denna punkt på annat sätt eller med andra ordalag, än vid de öfriga punkterna varit fallet, hvarföre jag hemställer, att i stället för de ordalag, som här äro af Utskottet föreslagna, samma uttryck måtte vid denna, som vid de öfriga punkterna, användas, nemligen att punkten "lemnas utan anmärkning". Jag hoppas också, att min ärade vän, som yrkade afslag, skall, om punkten får denna lydelse, frånträda detta sitt yrkande och gå in på att lemna denna liksom de föregående punkterna utan anmärkning.

Grefve Posse: Såvidt jag förstår, ligger just i denna punkt kärnan af hela förslaget, ty derigenom att latinerna skulle uppskjutas till 4:de klassen, har man ansett sig göra ett anfall mot latinstudierne. Redan i går nämnde jag, att jag ansåg, att den reala bildningen

företrädesvis bör omfattas vid elementarläroverken; men om man gifver akt på den 25:te punkten, finner man, att den reala bildningen egentligen icke skulle hafva mera än 7 läroverk, och alla de öfriga 26 stå kvar såsom latinläroverk. Man har således helt och hållet tillintetgjort verkan af latinets urdanskjutande genom att inrätta så få realläroverk. Då man i förslaget talar om öfveransträngningen och att den bör motarbetas, så har man just genom de föreslagna anordningarne åstadkommit en sådan. Ty hvad blir följden? Jo! att man tvingar alla dem, som icke hafva tillfälle till att besöka de 7 realläroverken, att studera latin under de sednare åren, och den produkt, som derigenom åstadkommes, blir sämre än intet, det blir så kalladt kökslatin, som blir resultatet af sådana latinstudier. Man har borttagit alla de nuvarande fördelarne men bibehållit olägenheterna — det är det resultat, som kommer att visa sig, då förslaget blifver satt i verket. Enligt min åsigt hade man bort i de flesta läroverken uppskjuta latinets liksom grekiska språket till 6:te klassen, men deremot bibehållit några få läroverk med latinläsning från början. På detta sätt hade man åstadkommit en verkligt klassisk bildning i de skolor, som bibehållit latinets, och en real bildning i de öfriga; och om det icke vore så sent under riksdagen, skulle jag velat föreslå en dylik anordning, öfvertygad som jag är att denna Kammare vill åstadkomma en real bildning, som kan vara till verkligt gagn i det allmänna lifvet och en klassisk bildning, som blifver fullständig och icke ett mischmasch, som lemnas till den stora allmänheten utan att medföra någon nytta. Jag skulle, såsom jag redan nämnt, velat framställa ett förslag i den syftning, jag här uttalat. men jag vågar icke göra det på rak arm. Skulle emellertid ett sådant förslag framställas, vill jag understödja det, men för tillfället gör jag icke något yrkande.

Herr Dahm: I olikhet med den siste talaren anser jag den föreslagna fördelningen af språkundervisningen och uppflyttningen af latinska språket till 4:de och grekiska språket till 6:te klassen vara en särdeles lämplig anordning, som står i full konsekvens med den inskränkning af språkstudierna i de lägre klasserna, mot hvilken Kammaren genom ett föregående beslut förklarar sig icke hafva något att anmärka. Det vore således snart sagdt att frångå ett föregående beslut, om Kammaren afslog denna punkt. Det är naturligt, att den fördelning af språkundervisningen, som här blifvit föreslagen, grundar sig derpå, att man velat undvika det hopande af språkstudier i de lägre klasserna, som gifvit anledning till den öfveransträngning, hvaröfver man klagat. Och det föreslagna medlet synes mig böra leda till målet.

Man har mot den föreslagna anordningen anmärkt, att öfveransträngning mera skulle åstadkommas derigenom, att ynglingarne först vid en sednare ålder började att studera latin. Dervid vill jag dock fästa uppmärksamheten på att en grundlig grammatisk undervisning i tyska språket blifvit meddelad, innan latinstudiet tager sin början, liksom äfven att hastigare framsteg kunna förväntas, då lärjungen befinner sig i en högre ålder. Att detta, såsom en talare yttrat,

skulle verka derhän, att ynglingarne skulle komma omogna till universitetet, förstår jag icke, ty det är gifvet, att, om undervisningen drivs systematiskt och göres intensivare genom att sammanträngas i några få kurser i stället för att fördelas på många, så når man samma mål, synnerhet som lärjungarne äro mera försigkomna, i följd hvaraf de med temlig lätthet kunna på *ett* år inhemta samma kunskapsmått, som en 11 å 12 års yngling skulle behöfva använda *två* år till att förvärfva.

Jag tror icke heller, att, såsom man påstått, ynglingarne, i följd af de föreslagna anordningarne, skulle mera, än nu är fallet, tvingas in på latinläroverken, ty det är icke anordningarne i afseende på skolorna, som åstadkomma den stora skillnaden i lärjungeantalet vid de klassiska och vid de reala läroverken, utan det är, som förut blifvit anmärkt, föräldrarnes omtanke att göra världen så vid som möjligt för sina barn. Derföre insätta de sina barn heldre i de klassiska än i de reala skolorna, ty de veta, att för dem som genomgått sin kurs i dessa sednare, äro tillfällena till utkomst mycket färre, emedan embetsverken icke stå för dem öppna. Att, såsom en talare förordat, uppskjuta läsningen af både latinska och grekiska språket till 6:te klassen, vore en så djerf anordning, att jag tror, det icke någon skulle våga vidtaga densamma, ty att begynna två så svåra språk på en gång, voro hardt när gränsande till det oförståndiga och skulle naturligtvis mera än allt annat förorsaka öfveranstängning.

Att till följd af de föreslagna anordningarne den bildning, som erhöles blifve ett "mischmasch" vågar jag betvifla, ty om man närmare ser på saken, skall man finna, att undervisningen låter ordna sig på ett särdeles redigt och lämpligt sätt, hvarigenom allt "mischmasch" i de af densamma härflytande resultat utestänges.

Herr Rydin har föreslagit en annan formulering af denna punkt och jag har för min del ingenting deremot, ty det betyder lika mycket, om Riksdagen förklarar, att den icke har något att mot den föreslagna punkten anmärka, som om den fattar sitt beslut i öfverensstämmelse med hvad Utskottet föreslagit. Jag förenar mig således med Herr Rydin uti hans yrkande.

Herr Rydin: Jag framställde icke mitt yrkande på det sätt, den siste talaren nämnde, utan jag yrkade, att punkten skulle afslås, men att, derest kammaren ville bifalla punkten, densamma måtte antagas med den af mig föreslagna formulering. Jag vidhåller fortfarande mitt yrkande om afslag, och datta af det skäl att utredning saknas, huru de föreslagna förändringarne skola låta sig genomföras.

Den siste talaren yttrade, att man i följd af det beslut kammaren fattade vid punkten N:o 2 skulle vara förhindrad att göra någon ändring i förevarande punkt. Så är dock, efter min uppfattning, ej förhållandet, ty så som kammaren fattade sitt beslut, innebar det blott, att språkundervisningen i de lägre klasserna skulle inskränkas; och denna tanke är hemtad ur komiterades betänkande, som innehåller en ungefär lika lydande punkt med den af Herr Departementschefen föreslagna och af kammaren godkända, men som likväl inskränkt läsningen i de lägre klasserna på annat sätt än här är föreslaget.

Hvad jag har att anmärka mot denna punkt, är till viss grad redan uttaladt af Herr Widén. Med universitetsstudierna eger onekligen det förhållande rum, att kännedom om de klassiska språken är nödvändig för erhållande af en verklig vetenskaplig bildning. Se vi först på den filosofiska fakulteten, så finna vi, att af dess mångahanda discipliner de aldra flesta såsom filologi, historia, naturvetenskap m. fl. ovilkorligen kräfva klassisk bildning af den, som vill grundligt studera desamma. Så är ock förhållandet med den medicinska vetenskapen. Hvad sedermera beträffar den juridiska fakulteten, så är det klart, att i följd af den rol, romerska rätten spelat och fortfarande spelar, nödvändigheten af klassisk bildning för en jurist icke gerna kan ifrågasättas, och vidkommande slutligen teologiska fakulteten är det uppenbart, att latinet och ännu mer grekiska språket der äro af stor och nödvändig betydelse. Om man derföre, på sätt här är föreslaget, med bibehållande af samma fordringar, som hittills, för universitetsexamina, inskränker studiet af de klassiska språken uti skolorna, så blir det en nödvändig följd, att den börd som lyftes ifrån skolorna öfverflyttas på universiteterna; ty de studerande få vid universitetet komplettera hvad som i följd af den ofullständigare skolkursen brister i deras kunskapsmätt. Denna nödvändighet af en längre tids vistelse vid universitetet kommer säkerligen att kännas ganska tryckande, särdeles för teologie studerande, för hvilka en grundlig kännedom af grekiska språket är nödvändig. Huru man än betraktar saken, kommer man till den punkt, att, om äfven för vissa studerande förändringen kunde vara lämplig, så skulle den för det stora flertalet medföra sådana olägenheter, att den icke kan antagas. Då nu, enligt skolstadgan, elementarundervisningen bör grundläggas ej allenast allmän medborgerlig bildning utan äfven vetenskapliga insigter, så ställer sig den frågan helt naturligt fram, huruvida icke denna grundläggning skulle lida af den föreslagna anordningen. Departementschefen har till försvar för sin åsigt i sitt anförande till statsrådsprotokollet yttrat, att striden i skolfrågan numera gäller, huruvida undervisningen bör ordnas med afseende på de fortsatta studierna eller med härsyn till studier, som skola afbrytas. Enligt min åsigt är det icke derom striden föres, utan huruvida de moderna språken kunna läggas till grund för undervisningen eller huruvida, i motsats till hvad hittills egt rum, man skall börja med de moderna språken och sluta med latinet. För att afgöra denna strid måste man inrätta olika slag af skolor och låta den täflan, som dem emellan måste uppstå, afgöra striden. Huru är det möjligt, att denna strid skall kunna utkämpas, när man vidtager en förändring sådan, som denna, i det att man uppskjuter undervisningen i latin ett par klasser vid alla läroverk. Striden skall ju fortfara lika häftig mellan dem, som vilja flytta latinet tillbaka och dem som vilja hafva det längre fram. Om man i stället inrättat särskilda läroverk, som skolat börja med moderna språk och särskilda, der latinet utgjorde grundläggningen för språkstudierna, så skulle det hafva visat sig, huruvida anspråken hos den moderna språkbildningens förfaktare varit berättigade, och om så visat sig vara förhållandet, skulle naturligtvis alla latinläroverk så småningom upphöra

upphöra till följd af den moderna bildningens makt. Genom den nu ifrågasatta förändringen skall den moderna bildningen icke få göra sig gällande, men likväl de klassiska studierna uppskjutas, till följd hvaraf i de högre klasserna öfveranstängning måste komma att ega rum. Säsom bevis för detta påstående kan jag anföra, att i Nya elementarskolan i Stockholm lärjungarne måste utom den fostrering, som i läroverket sker af latinläsning, derjemte begagna privat läsning. Till hvad jag nu anfört kommer säsom ytterligare skäl, att det är mer än tvifvel underkastadt, om alla lärare besitta tillräcklig skicklighet att undervisa i de moderna språken uti de första klasserna, så att denna undervisning kommer latinstudiet eller språkbildningen i allmänhet till godo. Man har för närvarande den erfarenheten, att de ega tillräcklig skicklighet att undervisa i latin, men då man icke känner, huru det förhåller sig med undervisningsskipligheten i de moderna språken, tror jag, att man genom förslaget antagande utsätter sig för ett experiment, som kan blifva till men för såväl lärare som lärjungar.

Dessa äro de dubier jag velat framställa, och jag får dervid fästa uppmärksamheten på ytterligare ett förhållande, nemligen att en talare, som förfäktat latinläsningens uppskjutande, förklarar sig oviss huruvida detta skulle ske till tredje eller fjerde klassen. Hvilka skäl hafva blifvit anförda för att det skall ske just till fjerde klassen? Det skäl, att de tre första klasserna skulle bilda ett afslutadt helt för sig, anser jag icke böra tagas med vid denna punkt, utan vid den följande, ty om det visar sig, att latinstudiet icke kan med fördel uppskjutas till den fjerde klassen, bör den underordnade realskolan underkastas någon förändring. För öfrigt har jag icke i Herr Departements-chefens yttrande funnit något positivt skäl anfördt, hvarföre uppflyttningen just skall ske till den 4:de klassen och icke till den 3:dje eller 5:te, hvilket hade varit så mycket behöfligare att anföra, som Andra Kammaren 1870 ej ansåg, att man behöfde uppskjuta latinets läsningslängre än till tredje klassen.

Herr Departements-chefen uppgaf i förmiddag ett skäl för att tyska språket bör läsas i trenne klasser, hvilket skäl dock kan lika väl användas emot Departements-chefens förslag i afseende på latinets ty det tynger betydligt i vågskålen för att latinstudiet icke bör uppskjutas, på sätt föreslaget blifvit. Han yttrade, att hvarje språk bör läsas två gånger, emedan det första gången mera mekaniskt med minnet inhemtas och vid den andra det judiciela minnet gör sig gällande. Om detta är nödvändigt för språket i allmänhet, hvarföre skall då icke öfning i formläran i latinets skilja ske under en tidigare period?

Slutligen förekommer emot antagandet af detta förslag den vigtiga omständighet, att det icke finnes någon utredning af sakkunniga myndigheter, huruvida detta går för sig att genomföra utan några svårigheter. Det nämndes visserligen igår, att en sådan utredning icke behöfdes, men, jemte det jag vill nämna, att i Danmark man ansett nödigt att låta verkställa utredning, innan man för Riksdagen framlade det sista förslaget till skollag, ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att uti ingressen till 1865, 1868 och 1869 års författ-

ningar i ämnet står, att domkapitel och skolkollegier blifvit hörda, innan Kongl. Maj:t fattat sitt beslut.

Efter att hafva framlagt alla dessa skäl till Herr Departementschefens benägna upptagande och för erhållande af de upplysningar han kan finna för godt att meddela, har jag ingenting annat att tillägga än, att jag hemställer till dem, som ifrå mot latinundervisningen i skolorna, huruvida de icke skulle vilja åtminstone så mycket modifiera den föreslagna punkten, att de inskränkte latinets uppflyttning till fjerde klassen till de läroverk, der det kunde finnas vara till läroverkets nytta och lärjungarnes fördel. Jag vidhåller mitt yrkande om afslag.

Herr Almquist: En ledamot på vesternorrlandsbänken hyste stor fruktan för uppskof med latinläsningen till 4:de klassen och han befarade till följd deraf öfveransträngning i de öfre klasserna och otillräckliga kunskaper på det hela. Vidare ansåg han, att en sådan ändring icke kunde ske, med mindre en förändrad anordning företogs vid universiteten, och att universitetsstudierna borde bestämma undervisningen i skolorna, enär att då förändrad anordning vid universiteten icke skett, deraf måste följa att den ifrågaställda förändringen vid elementarläroverken icke heller kunde vidtagas, utan att hela undervisningsväsendet till sin skada komme att rubbas. Hvad först angår fruktan för öfveransträngning i de högre klasserna, tager jag mig friheten erinra, att förhållandet i framtiden icke får bedömas helt och hållet efter nuvarande ordning i skolan. För det första förutsätter förslaget, att åldern för inträde i skolan skulle sänkas från 10:de till 9:de året, och för det andra lär, enligt nuvarande skolstadga, undervisning i latinet icke heller börja i första klassen. I afseende å åldern, vid hvilken latinläsningen enligt förslaget skulle vidtaga, lär således skillnaden icke vara särdeles betydlig. Af Herr Departementschefen har på förmiddagen blifvit erinradt, att mycken makt ligger deruppå, att under de första åren gossarne icke hafva för många ämnen att sysselsätta sig med, på det de må kunna koncentrera uppmärksamheten på färre ämnen, och såmedelst sättas i tillfälle uppfatta desamma desto grundligare. Detta är afsedt enligt ifrågavarande förslag, då de ämnen, jemte modersmålet, hvilka skulle utgöra föremål för undervisningen i de första klasserna, skulle studeras vida grundligare än hittills, och tyska språket, såsom grundläggande, läsas med mera allvar än förr. Då således, om man besinnar, att undervisningen göres mera sammanträngd och gedigen i de första klasserna; att ynglingarne få läsa dessa begge språk grundligare, och komma i tillfälle att inhemta grammatikens grunder och reda begreppen bättre än hitintills i lägsta klasserna, måste icke tvifvel vara, att sådant skall i sin mån underlätta undervisningen i latinet, då detta ämne vidtager i 4:de klassen. Vi veta, att det finnes vissa skolor, i hvilka latinet icke börjar förr än i 5:te eller 6:te klassen och att detta icke medfört öfveransträngning; men om också latinundervisningen skulle blifva väl mycket koncentrerad, om den började först i 6:te klassen, måste likväl blifva en betydlig skillnad, om efter nyssnämnda förberedelse början dermed göres i 4:de klassen, såsom förslaget afser. Jag kan icke ingå på

den sats, att universitetsstudierna skola vara bestämmande för all skolundervisning, hvilket dessutom strider mot gällande skolstadga. Det vore i vår tid ganska oegentligt och hårdt, om hela det stora antal barn, som inträder i 1:sta klassen och genomgår endast 2:dra och 3:dje klasserna, skulle få undervisningen ställd efter universitetens mer eller mindre välgrundade fordringar, då icke till universitetens öfvergår mer än ett jembförelsevis ringa antal af alla dem, som genomgå skolans lägre klasser. Det torde kunna sättas i fråga, huruvida det vore rätt att pålägga hela den svenska uppväxande ungdomen detta onus, för att några få skola komma till universitetet. Jag tror då, att det vore riktigare, att universitetet ändrade sina fordringar, om så behöfdes, men det behöfs icke.

En talare har framställt, bland andra, den anmärkningen mot förslaget, att det saknas lärare för närvarande, hvilka vore tillräckligt hemmastadda i undervisning af modersmälet och tyska språket, hvilken omständighet, enär, efter hans uppfattning, *alla* lärare måste undervisa i de lägsta klasserna, skulle lägga hinder mot den nya ordningens införande. Att skolans alla lärare skulle användas för undervisningen i skolans lägsta klasser, dertill ger förslaget ingen anledning, och sådant kan naturligen icke erfordras. Det skulle emellertid vara ganska klen beställt med skolan, om icke lärare skulle finnas, tillräckligt mogna att meddela undervisning i nämnda begge ämnen åt dem, som genomgå skolans lägsta klasser. Jag tror, att denna fruktan saknar all grund. En annan talare har ansett, att det skulle vara vida bättre, och latinundervisningen vinna derpå, att densamma började i 5:te klassen. Jag kan icke förstå detta: tiden skulle då blifva ännu kortare för undervisningen i nämnda språk. Denna förutsättning måste härflyta från någon begreppsörvexling derom, att den klassiska linien ovilkorligen skulle lida intrång af realundervisningen; men detta förslag afser just att åstadkomma den skillnad emellan linierna, att hvar och en skall njuta sin rätt, utan att besväras af den andra. Jag kan således icke finna Herr Departementschefens förslag, som af Utskottet blifvit tillstyrkt, på något sätt vara till sin lämplighet förringadt af hvad som blifvit anfördt.

Det har uttalats olika meningar om sättet för afgifvande af Riksdagens bifall till denna punkt och det har blifvit yrkadt, att Riksdagen endast skulle lemna densamma utan anmärkning; men då, såsom jag tror, Andra Kammaren redan fattat sitt beslut i denna punkt, anhåller jag att få veta, om det är känt, huruvida Andra Kammaren fattat sitt beslut i öfverensstämmelse med Utskottets gjorda hemställan, och under förutsättning att så skett, får jag yrka bifall till Utskottets betänkande.

Undertecknad tillkännagaf, att, enligt meddeladt intyg af Andra Kammarens sekreterare, nämnde Kammare bifallit den förevarande punkten.

Herr Carlson: Då jag under gårdagens sammanträde utförligt och i ett sammanhang yttrat mig om det förslag till läseplan, af hvilket i denna punkt en särskild del föreligger, och dervid äfven

uttalat min mening om det inre sambandet emellan läseplanens ordnande och upprättandet af särskilda läroverk, inskränker jag mig att åberopa hvad jag då anförde och yrkar afslag å denna punkt.

Herr Statsrådet Wennerberg: Vore det någon punkt framför de öfriga i Kongl. Maj:ts förslag, som fordrade en grundlig och utförlig behandling från min sida, vore det visserligen denna. Jag vågar dock icke försöka en sådan, redan af det skäl, att en talare, som Kammaren nödgats under dessa två dagar ofta och länge åhöra, slutligen skall skada sin sak, genom att alltför omständligt behandla det ena ämnet efter det andra. Jag anser mig därför skyldig att koncentrera mitt yttrande i denna punkt så mycket som möjligt, och vill till dess försvar endast åberopa tvänne auktoriteter, en teoretisk och en praktisk.

Hvad den första beträffar torde den af alla, som studerat de klassiska språken i vår nord, vara erkänd. Det är *Madvig*. Jag tror icke, att någon, som gjort bekantskap med det namnet, skall jäfva dess vitsord i afseende å studiet af latinet. Han har ansett för språkundervisningen icke allenast oskadligt utan lämpligt, att man börjar densamma med ett modernt språk, såsom bättre passande för nybörjaren, emedan det ligger närmare hans eget, och genom detta bildar en brygga öfver till de fjernare liggande klassiska språken. Jag anhåller att få citera några ord ur en brochyr, som han skrivit för att försvara sina åsikter i detta hänseende mot de häftiga angrepp, som från den traditionela pedagogiken i Danmark gjorts mot honom. Han yttrar följande: "— — Disciple i en tidlig Alder arbeide sig overordentlig lettere frem i og opnaae Færdighed og Sikkerhed i de nyere, vort i Bygning, men fremfor alt i Ordforraad og Betydningsbevægelse saa nær liggende Sprog. Ogsaa Tydsk har trots sine Bøiningsformer i sin faste Ordstilling og Sætningsstilling den allerstørste Parallelisme og derved den største Lethed først och fornemmelig for Forstaaelse, men dernæst ogsaa for Efterdannelsen, i det der saa godt som aldrig er Spørgsmaal om Forandring og Transposition af Sætnings og Periodens Form, men blot og allene om de enkelte Bøiningsformer. En Lærer i Tydsk burde vide, at der om slige Forhold gives en paa kundskap till Sagen, her Sprogene, og paa sund, naturlig Tænkning derover grundet gyldig Overveielse, som man ikke afviser med Navnet Studeerkammertheorier; men jeg har seet nok af denne raae, stundom med positiv Kundskab tarvelig utstyrede Praxis' Pukken paa sin Berettigelse til at dømme, til ikke att forundre mig. Jeg forstaaer mig, troer jeg, Noget paa Latin og dets Vanskeligheder, og jeg kan neppe mistænkes for Mangel paa Interesse derfor; man kan strides, om det ikke af andre Hensyn dog var vigtigere at begynde tidligere paa Latin — hvilket jeg for min Deel nu slet ikke tror — men erklære vi det for "Dampstighed" att vor Ungdom i 6 Aar med omtrent 9 ugentlige Skoletimer skulle lære det Latin, der fordres af Skolen, er jag bange for, at man fra andre Sider vil bebreide os en Longsomhed, som man ikke har Lyst at vente efter". *Madvig* anser således, att dessa sex år med sina ungefär 9 timmar i veckan äro fullt tillräckliga för att ernå den punkt, som är nödvändig för att

ställa en studerande vid universitetet såsom en värdig alum för att fortsätta studierna.

Jag skall nu öfvergå till den praktiska auktoriteten. Här har i flera decennier funnits ett läroverk i Stockholm, Nya elementarskolan. Der har äfven studerats latin och grekiska, och ynglingarne derifrån hafva utgått med kunskaper i de klassiska språken, som, om de under en tidigare period icke ansetts fullt jemngoda med dem, som de ynglingar egt, hvilka utgått från våra bättre offentliga elementarläroverk, dock på sednare åren varit det. Och i detta läroverk inträder latinet icke förr än i femte klassen. Men, påstår man, detta har vunnits med stor ansträngning och medelst privat undervisning. Om så skett förr, sker det icke nu. I det förevarande förslaget är dessutom latinet insatt ett år tidigare, hvarigenom en sådan ansträngning göres öfverflödig. Det fanns en tid, då våra skollärare i allmänhet icke kunde undervisa väl i annat ämne än latin. Denna tid är förbi. Man kan nu erhålla en förträfflig undervisning äfven i andra ämnen, och studiet af dessa underlättar numera öfvergången till det svårare, på reflexion mer ställda studiet af de klassiska språken.

Man har frågat, hvarföre just i 4:de klassen latinet skulle börja och hvarföre icke lika gerna i 3:dje eller 5:te. Svaret har jag redan afgifvit; men jag vill tillägga ett skäl, som kan stärka det. Genom att införa latinet i 3:dje klassen sönderbryter jag den afslutning, som der är afsedd; flyttar jag åter fram det till 5:te klassen, vågar jag icke påstå, att man utan öfveransträngning skall få det resultat man nu får, och dessutom kommer derigenom grekiskan att skjutas upp för länge, för att bekomma nödigt utrymme.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande punkten, dels af Grefve *Ehrensvärd*, att Kammararen måtte besluta, att 13:de punkten skulle af Riksdagen lemnas utan anmärkning, och dels slutligen afslag å punkten; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många ja, blandade med nej, sedermera proposition på antagande af Grefve Ehrensvärds förslag, då svaren utföllo med många nej, blandade med ja, och slutligen proposition på afslag å punkten, hvilken proposition likaledes besvarades med många nej, blandade med ja; hvaruppå, och efter det proposition på bifall till punkten förnyats samt med många ja, blandade med nej, besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Herr *Rydin* begärde votering.

Efter förmälan, det Kammararen egde att bestämma, hvilketdera af de öfriga yrkandena skulle utgöra kontrapositionen vid voteringen, framställde Herr Grefven och Talmannen proposition derå, att Grefve Ehrensvärds förslag skulle intagas i kontrapositionen, och då dervid svarades många ja, blandade med nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Som votering äskades rörande kontrapositionens innehåll, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

“Den, som vill, att, vid blifvande votering om bifall till 11:te punkten i Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1, kontrapositionen skall innehålla Grefve Ehrensvärds förslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, beslutar Kammaren, att kontrapositionen skall innehålla afslag å den ifrågavarande punkten.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—43.

Nej—32.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition för hufvudvoteringen:

“Den, som bifaller 11:te punkten i Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, beslutar Kammaren, att 13:de punkten skall af Riksdagen lemnas utan anmärkning“.

Vid denna omröstnings utgång hade rösterna utfallit sålunda:

Ja—46.

Nej—32.

12:te punkten.

Grefve Ehrensvärd: Jag har icke kunnat biträda första delen af Utskottets tillstyrkande i denna punkt och anhåller att i anledning deraf få yttra några ord. Utskottet tillstyrker nemligen: “att Riksdagen, med förklarande att någon anmärkning ej förekommit emot den af Departements-chefen i denna punkt uttalade grundsatsen, måtte hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, att såsom ämne för femte klassens afslutningskurs må i sammanhang med svensk historia upptagas äfven svensk statskunskap“. Att svensk statskunskap må såsom ämne för 5:te klassens afslutningskurs upptagas, deremot har jag icke något att anmärka utan vill tvärtom förorda detsamma; men

jag har deremot icke kunnat vara med om Utskottets förklarande i första delen, att Utskottet ansett att någon anmärkning ej förekommit emot den af Departements-chefen uttalade grundsatsen angående kursafslutningar. Denna min anmärkning gäller icke afslutningen i 5:te klassen; jag tror, att den der kan låta sig göra och kan vara fullt befogad samt att den står i noga öfverensstämmelse med den önskan, som vid 1870 års riksdag i viss mån gjorde sig gällande. Hvad åter beträffar den föreslagna kursafslutningen i 3:dje klassen, tror jag, att den hvarken är behöflig eller möjlig, och det är i detta afseende, som jag icke kan biträda Utskottets förslag. Jag har tagit mig friheten att söka visa detta i den reservation, jag afgifvit, och som finnes detta betänkande bifogad, en reservation som kunnat vara betydligt vidlyftigare, om tiden medgifvit det; men som dock kanske icke därför blifvit mera läst. Jag vill icke här yttra mig öfver de insigter, som Departements-chefen anser vid kursafslutningen i 3:dje klassen, skulle kunna bibringas ynglingarne; men jag hemställer till hvar och en af eder, mine Herrar, om man kan tro, att ett barn vid 12 års ålder kan hafva hunnit sådana insigter, att det kan undergå en examen och visa sig ega sådana kunskaper, att en kursafslutning kan ega rum, och som skulle sätta detsamma i tillfälle att hjälpa sig fram i de olika yrken, det kan inträda. Jag tror det icke. Jag anser, att denna ålder af tolf år är alldeles för tidig och att elementarskolan icke bör meddela en sådan afslutning. Det torde vara temligen klart, att för den yngling, som skall stanna kvar i skolan, kan det icke komma i fråga att vid tolf års ålder undergå en dylik afslutning; han kommer att fortsätta i de följande klasserna ända upp till slutet af skolan, då han genomgår sin maturitetsexamen och derefter öfvergår till universitetet eller de tekniska skolorna. För honom behöfves icke denna afslutning. För hvilka behöfs den då? Jo, det är för dem, som icke skola fortsätta studierna; men äfven för dessa torde en så tidig afslutning, som i 3:dje klassen, icke kunna ega rum, utan först vid en sednare ålder eller ock i 5:te klassen. För den, som vid så tidiga år skall ingå i det praktiska lifvet, fordras det något helt annat, om han skall hafva gagn af den undervisning han fått; ty då undervisningen i de 3-klassiga läroverken, hvilka blifva ställda i intimt förhållande till den högre skolan, sålunda får till sitt hufvudsakliga syftemål att bibringa grundvalen för den högre bildningen, måste den blifva grundligare i de nedre klasserna och kan icke ledas i samma strömfåra, som för den yngling, som vid tidigare år skall utgå i det praktiska lifvet. I alla andra länder har man också känt behof att för sådana barn, det stora öfvervägande antalet, inrätta särskilda skolor, så kallade lägre realskolor. Jag skall icke nu yttra mig deröfver, då vi komma till dem sedan; men just det att jag sökt visa, att en bildning behöfs på denna tidpunkt för ungdomen i våra mindre städer och på landet och att denna ungdom icke kan vara tillfredsställd med den undervisning, som lemnas i de treklassiga skolorna, gifver mig anledning att vid denna punkt uttala det ord, att denna kursafslutning, som här är afsedd i 3:dje klassen, icke kan ega rum och icke heller bör ega rum. Såsom jag redan sagt, vill jag icke ingå i något bedömande af de insigter, som

efter Departements-chefens förslag skulle kunna bibringas vid denna afslutning; i det fallet har Utskottet redan antydt sina betänkligheter, och jag har här endast velat göra denna anmärkning.

Jag ber få hemställa till Kammaren, om det kan vara lämpligt att lemna denna punkt utan all anmärkning; om Kammaren med Departements-chefen vill säga, att ett barn vid 12 års ålder skall i elementarskolan bibringas sådana insigter som i statsrådsprotokollet uppgifvas eller att detta barn då fått tillräckliga och lämpliga kunskaper för att gå ut i det praktiska lifvet, om Kammaren vill underskrifva, "att i denna afslutning skulle ligga ett lämpligt och inom sig jemnvägende mått af bildning för alla dem, som ämna ingå vid mindre tillämpningsskolor eller genast börja en verksamhet på det praktiska lifvets lägre områden". Vid 12 års ålder ingår man för öfrigt icke i någon tillämpningsskola; ty för närvarande är inträdesåldern bestämd till 14 år; ej heller börjar man vid den åldern någon verksamhet på det praktiska lifvets lägre områden. I allmänhet är detta sednare; ej ens i handtverken emottages i allmänhet en yngling så tidigt.

För min del tror jag, att det behof som obestriddigen förefinnes af lämplig, mera praktiskt anlagd undervisning för just sådana ynglingar, på ett helt annat sätt bör fyllas och att endast genom lägre realskolor, satta i ett visst sammanhang med folkskolan, det kan fyllas; sådana skolor böra stå öfver folkskolan och hafva till sin uppgift att lemna en mera på bredden gående bildning, än den som genom elementarskolan får meddelas. På grund häraf anhåller jag att få förändra Utskottets förslag i denna punkt och vågar vördsamt hemställa, att, jemte det Riksdagen hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhåller, att såsom ämne för 5:te klassens afslutningskurs må i sammanhang med svensk historia upptagas äfven svensk statskunskap, punkten i öfrigt lägges till handlingarne.

Herr Widén: Då jag redan i Utskottet egt skäl att instämma med dess Ordförande och äfven i min reservation antydt mig hysa samma åsigt som han i afseende å kursafslutningarne, som omförälas i detta förslag, anser jag mig jemväl nu böra anmärka detta. Jag tror nemligen, för min del, att talet om kursafslutningar i 3:dje och 5:te klasserna hufvudsakligen är ett tomt ord, så länge man vill sammanbinda dessa kursafslutningar med studiernas fortsättande i de följande klasserna till läroverkets slut på det sätt som här är åsyftadt. Om en verklig afslutning skulle ega rum, vare sig i 3:dje eller 5:te klassen, måste man för de nedre klasserne sätta en helt annan kurs i hvarje ämne, så väl i afseende på form som innehåll. För att icke behöfva upptaga Kammarens tid med en vidlyftigare bevisning härför, anhåller jag att få hänvisa till hvad Grefve Ehrensvärd i sin reservation (sid. 51) i all korthet anfört rörande afslutningen i 3:dje klassen:

"Sålunda är till en början uppenbart, att de s. k. färdigheter, som höra till skolbildningen, inom de lägre läroverken måste intaga en vida mer framstående plats än inom de nämnda klasserna (nemligen de 3 lägre i elementarläroverk). Dessa hafva nemligen endast

att begynna en utbildning, som under den följande skolkursen fortsättes; de förra deremot hafva att inom den korta rymden af en omkring tre-årig kurs bibringa dessa färdigheter i ett för det praktiska lifvets behof tillräckligt mått. De måste derfore åt utbildningen af lärjungarnes färdighet i räkning, i välskrifning och i teckning egna vida mer tid och arbete än i de förra lämpligen kan ske. Gå vi till de särskilda läroämnena, visar sig äfven vid dem en motsvarande skilnad. Den lägre realskolan måste vid sin undervisning i främmande språk begränsa det grammatikaliska studiet till det oundgängligen nödvändiga, men deremot genom ett mera utsträckt litteraturstudium samt genom öfningar i språkets skriftliga och muntliga behandling på lämpliga ämnen gifva lärjungen den språkkunskap, som han vid sitt utträde i lifvet bäst behöfver. Äfven i afseende på modersmålet måste ett liknande förhållande ega rum, redan af det skäl, att det grammatikaliska studiet af detta inom skolan måste idkas i samband med, och sålunda äfven beroende af, det främmande språkets. Den lägre realskolan måste derfore inskränka sig till det nödvändigaste af modersmålet grammatik men i stället så mycket mer söka utbilda sina lärjungars färdighet i dess praktiska användning, sådan denna kräfvades inom de allmänna verksamhetsarter i lifvet, för hvilka hon vill bilda. Hon måste ock derfore åt detta ämne anvisa mera tid än en god undervisningsplan för de högre elementarläroverkens nedersta klasser kan eller bör medgifva. Hvad den matematiska undervisningen angår är redan påpekadt, huruledes räknefärdighetens utbildning i den lägre realskolan måste erhålla en framstående vikt. Men härtill inskränker sig icke olikheten i detta hänseende mellan nämnda läroverk och motsvarande klasser af det högre elementarläroverket. Många aritmetiska och geometriska satser, som vid det sednare först i de högre klasserna förekomma, i den mån lärjungens vunna framsteg göra det för honom möjligt att inse deras grund, böra vid det förra, oaktadt en sådan möjlighet ej finnes för handen, ändock meddelas i anseende till deras stora användbarhet i det dagliga lifvet. Icke heller naturläran kan i den lägre realskolans treåriga bildningskurs meddelas efter samma plan som bör följas vid det högre elementarläroverket. Då det förra har att bibringa en afslutad kurs i detta ämne, bör denna omfatta samtliga naturens riken i sina allmännaste grunddrag jemte populär förklaring af de vanligaste naturföreteelserna; den bör således vara till omfattningen större, men mindre i enskildheter ingående än den, som meddelas i elementarläroverkets lägsta klasser. Geografien, hvilket ämne för den lägre realskolan eger en större betydelse än det i de lägre klasserna af elementarläroverket billigtvis kan fordra, bör i den lägre realbildningskursen, liksom inom den högre, i väsendtlig mån bestämmas af hänsynen till de särskilda ländernas naturbeskaffenhet och deras deraf beroende betydelse för industrien och handeln. Den historiska undervisningen måste visserligen inom den lägre realskolan liksom inom de tre första klasserna af elementarläroverket inskränkas till ett sammandrag af fäderneslandets historia; men här framträder dock dess nyare historia med jämförelsevis stora anspråk på en utförligare behandling, hvarjemte äfven denna undervisning synes böra,

såsom 1820 års skolordning för apologistskolorna föreskref, omfatta grunddragen af fäderneslandets statskunskap. Beträffande slutligen kristendomsundervisningen, kan väl den kurs, som på begge hållen är att inhemta, sägas vara densamma, omfattande katekesen och bibliska historien jemte bibelläsning; men otvifvelaktigt är, att den insigtsfulle religionsläraren skall, såväl i valet af hvad han förelägger sina lärjungar, som i sättet för meddelandet af de lärdomar han vill inskräpa hos dem, förfara helt annorlunda, om han vet sig förbereda dessa lärjungar för ett direkt utträde i lifvet, än om han förutsätter, att de fortfarande skola qvarstanna vid läroverket och inom dess högre klasser vidare utvidga sin kristendomskunskap under hans egen eller annan lärares ledning“.

Här har man en tydlig anvisning, huru det måste ställas, om man vill hafva en dylik afslutning för 3:dje klassen. Och enahanda blir förhållandet med afseende på en afslutning för 5:te klassen. Så önskligt det skulle vara att få en afslutning på dessa ställen, är detta likväl något, som icke låter sig göra, på samma gång man vill bibehålla dessa klasser såsom blotta förberedelseklasser för studiernas fortsättande till läroverkets slut. Jag har särskildt sett efter i den norska skollagen, hvarifrån tanken på dessa afslutningar synes mig hafva kommit till vårt land, och jag har icke kunnat finna, att någon sådan afslutning, som här omtalas, förekommer i den 3:dje klassen, men väl en afslutning, som skulle motsvara den här i 5:te klassen föreslagna. Förhållandet är dock, att i Norge Middelskolen består af 6 klasser och med dessa äro förenade ett eller två års praktiska realklasser, i hvilka ynglingarne blifva i tillfälle att fortsätta studierna på sådant sätt, att luckorna och bristerna utfyllas och att studiekurserna få en afslutning, som på ett tillfredsställande sätt utmynnar i det praktiska lifvet, yrkena och tillämpningsskolorna. Endast med dylik anordning anser också jag, att det är möjligt att få en verklig afslutning vid våra 5:klassiga läroverk, på samma gång man då kunde begagna dessa lägre läroverk såsom förberedande bildningsanstalter för de högre. Sådana praktiska realklasser äro dock icke här föreslagna hvarken för den fem- eller treklassiga afslutningen. Grefve Ehrensvärd har dock med som mig synes fullt öfvertygande skäl i sin reservation påvisat, att sådana borde införas vid den treklassiga afslutningen för att få den verklig och ändamålsenlig, och detta är en tanke, som icke allenast förtjenar all uppmärksamhet, utan som redan här nu bort få komma till användning; men då han sjelf icke framställt yrkande derpå, så inskränker jag mig till att hafva fått framhålla hans åsigt till stöd för min mening, att de i förevarande punkt föreslagna afslutningarne äro mera sken än verklighet, och förenar mig nu i det slut, hvarmed han stadnade.

Herr Rydin: Äfven jag, för min del, anser mig på de af Grefve Ehrensvärd anförda skäl böra instämma i hans reservation; jag erkänner nemligen dels, å ena sidan, vigten af att lägre realskolor i vårt land komma att inrättas, och är dels, å andra sidan, som jag äfven i min reservation angifvit, fullkomligt förvissad, att den föreslagna afslutningen är något, som endast kommer att stå på papperet,

men som ej låter sig verkställa med den undervisningsplan, för så vidt densamma meddelats, som af Departements-chefen afsetts. Det föga sannolika i att förslaget skall blifva utförbart visar sig redan, om man betraktar de fordringar, som uppställas för kursafslutningen i tredje klassen, i de tre ämnena, matematik, modersmålet och tyska språket. Det befinnes nemligen, om man nu först går till matematiken, att i detta ämne lärjungen skulle hafva hunnit samma slutmål enligt det af Departements-chefen framställda förslaget, som enligt komiterades förslag och Bilagan Litt. O 1, oaktadt i Departements-chefens förslag åt denna undervisningsgren skulle egnas endast 14 timmar i stället för, enligt komiterades, 18 och, enligt Bilagan Litt. O 1, 20 timmar. Huruledes det skall blifva möjligt att på den af Departements-chefen antagna korta tid bibringa det utlofvade måttet af kunskaper i detta ämne, kan jag ej förstå; möjligheten deraf torde vara, minst sagdt, tvifvelaktig. Beträffande vidare modersmålet skulle, enligt Departements-chefens förslag, lärjungen hafva förvärfvat "en genom läse- och skriföfningar vunnen färdighet i svenska språkets riktiga behandling, muntligen och skriftligen, samt en häremot svarande insigt i dess formlära, efter lärobok". Jag hemställer till Herrarne, om det är rimligt att antaga, det en 12-årig gosse skall kunnat hinna förvärfva sig sådana kunskaper i modersmålet. Det behöfves nemligen ovilkorligen en viss utveckling i ålder för att uppnå en sådan ståndpunkt. Huru många timmar än anslås, blir det, enligt min tanke, ej möjligt att bibringa en gosse vid så låg ålder en dylik förmåga. Hvad nu slutligen tyskan angår, så lofvar Departements-chefens förslag mer än Bilagan O 1, oaktadt de timmar, som undervisning i språket meddelas, skulle vara färre än enligt Bilagan O 1. Enligt Departements-chefens förslag skulle lärjungen hafva inhemtat "språkets formlära efter lärobok samt genom läseöfningar och extemporalier vunnen förmåga att öfversätta lättare uppsatser". Jag frågar: är icke detta att förutsätta en allt för stor bildbarhet hos en gosse, som ej hunnit högre ålder än den ifrågasvarande?

För att emellertid åstadkomma denna kursafslutning, anser Departements-chefen erforderligt, att de klassiska språkens inträde i undervisningen uppskjutes, på sätt han föreslagit. Men då frågar jag, huruvida ej i och med detsamma som latinet toges bort och flyttas till 4:de klassen, systemet för den fortgående undervisningen inom skolan är brutet, och om icke den tredje klassen skall blifva en klass, som mer eller mindre närmar sig en högre folkskola, utan allt inre samband med elementarläroverket i öfrigt, samt huruvida icke i och med detsamma kursafslutningen kommer att menligt inverka på det högre elementarläroverkets undervisning? För den fortgående undervisningen är det onekligen af största vikt att dessa första 3 klasser icke komma att intaga en sådan afskild ställning, utan blifva som organiska länkar i skolan, ty om latinet skall på föreslaget sätt uppskjutas, så är det, enligt min öfvertygelse, alldeles nödvändigt att, om detta språk skall kunna läras, den undervisning, som meddelats i skolans föregående klasser, blifvit grundlig och så bedrifven, att den utveckling gossen fått, lämpar sig för upptagandet

af detta nya ämne. Huruledes man i Danmark ansett en sådan utvecklingsgrad nödvändig för att kunna upptagas i latinklassen, visar sig af det af mig under gårdagens diskussion åberopade Cirkulär af den 13 Februari detta år, som förordnar om skärpande af examensfordringarne för inträde i den skolans klass, der latinläsningen börjar. Om man tänker sig tyska taget såsom begynnelsespråk i de lägre klasserna, utan att undervisningen bedrifves med det allvar, att det användes såsom grundläggande språk, måste vid lärjungens utträde ur tredje klassen en ej obetydlig omogenhet till en början åtminstone förefinnas i hans språkkunskap, helst om läraren ej förvärfvat tillbörlig pedagogisk skicklighet att behandla detta språk.

Det torde slutligen ej kunna förnekas, att om den tredje klassen skall vara en länk i skolan eller, med andra ord, dess genomgående skall berättiga till inträde i högre klass utan inträdesexamen, så måste den undervisning, som afser ett sådant mål, till sin beskaffenhet skilja sig från den, som har till syfte att bibringa ett afslutadt mått af kunskaper för utträde i lifvet. Att denna dubbla uppgift, som tredje klassen skulle få sig ålagd, i sig innebär en motsägelse, och att följden häraf kunde blifva, att undervisningen i skolans tre första klasser icke skulle lämpa sig hvarken som underlag för blifvande fortsatta studier eller, för den händelse afslutning eger rum, för det praktiska lifvets behof, har blifvit både i tal och skrift förut påpekadt. Och otvifvelaktigt skulle detta framkalla flerfaldiga klagomål från föräldrar och målsmän; och hvem skall ansvara för om undervisningen i dessa klasser ej blifver tillfredsställande? När föräldrar eller målsmän insatt en gosse i skolan, som de låta sluta efter genomgåendet af de tre första klasserna, och sedermera beklaga sig öfver att han har för litet kunskaper för det praktiska lifvet; då svarar läraren: jag kan ej hjälpa det, ty den undervisning, som meddelats gossen, har afsett studiernas fortsättning vid högre läroverk. Skall han åter fortgå med sina studier och inträda i fjerde klassen, kan på samma sätt hända, att föräldrar och målsmän i förening med lärarne i sistnämnde klass klaga öfver att gossens kunskaper ej fått den utbildning eller riktning, att de äro lämpliga till underlag för de studier han der skall idka; då blir måhända svaret från den tredje klassens lärare: detta har ej kunnat hjälpas, derföre att gossens undervisning anlagts med afseende derpå, att han skulle afsluta sina studier vid denna tredje klass och derifrån utgå i lifvet. Hvad den femte klassen beträffar har jag i min reservation yttrat, att en afslutning der ej vore verkställbar på den klassiska linien; detta mitt yttrande blef i går föremål för en persiflering af Herr Departementschefen, som betonade, att han ej afsett någon afslutning å denna linie.

Jag vill i detta hänseende blott åberopa hans yttrande till statsrådsprotokollet, der det heter:

Hvad klassiska linien vidkommer, så skulle denna enligt läsordningen skilja sig från den reala endast deruti, att latinet intogs det engelska språkets ställe. Deraf följer väl att någon verklig afslutning på denna linie ej låter verkställa sig, dels derföre att latinet

sjelft på detta stadium ej kan hafva nått någon slutpunkt. dels ock därför att bristen på insigt i det engelska språket der hindrar jemnvigten mellan ämnena. En afslutning på denna linie kan dock lätt nog umbäras, då det ojemförligt större antalet lärjungar här fortsätter studierna och endast tillfälliga omständigheter afbryta dem för några få. Emellertid torde äfven den på denna linie åstadkomna afrundningen af studierna kunna anses som en passande afslutning för de ynglingar, hvilkas framtida yrke fordrar åtminstone någon insigt i det latinska språket. Att Departements-chefen således äfven der syftat åt en afslutning, visar det nyss anförda yttrandet. För öfrigt har jag redan i min reservation så utförligt utvecklat huruledes grundsatsen om afslutningen inverkar till bestämd skada för sjelfva undervisningen och kommer att förrycka densammans gång, att jag nu ej dermed vidare skall upptaga tiden. Vill man, att en afslutning af kursen skall kunna beredas åt lärjungarna vid tidigare år, måste man, enligt min tanke, helt och hållet frigöra från hvarandra de skolor, som hafva en sådan uppgift och de som hafva att meddela grunden för en fortsatt undervisning, såsom det skett i Norge, der det finnes särskilda "nederskolen", "middelskolen" och "höiere skolen", hvilka sistnämnda då äro antingen reala eller klassiska skolor. och sätta dem alldeles i sär, så att det fordras särskild profning, huruvida en lärjunge skall efter kursafslutning i en lägre skola intagas i en högre. Enligt den här föreslagna ordningen, skulle en elev, som genomgått t. ex. Haparanda treklassiga läroverk, ega rätt att ingå i 4:de klassen i hvilket annat läroverk som helst i hela riket, och den elev, som genomgått ett femklassigt läroverk, på samma sätt vara berättigad till inträde i 6:te klassen hvar som helst, huru omogen han mände vara få undervisning i det högre läroverket. Om afslutning skall ega rum, på sätt blifvit föreslaget, synes mig en sådan flyttningsrätt icke böra bibehållas.

Jag yrkar afslag å denna punkt, på samma gång jag tillika vill förena mig i Grefve Ehrensvärds reservation.

Herr Grefve Hamilton, Henning: Redan under gårdagens öfverläggningar yttrade jag mig i afseende å svårigheten att åstadkomma en kursafslutning i tredje klassen, utan att undervisningsplanen derigenom skulle rubbas, och om faran att undervisningen skall försenas genom de särskilda afslutningarne i vissa klasser. hvilka dock egentligen äro anlagda på en viss längre kurs. ämnad att afslutas med maturitets-examen. Jag skall så mycket mindre upprepa hvad jag då sade, som en del deraf blifvit i dag ytterligare sagd af två föregående talare. Orsaken, hvarför jag begärde ordet, är egentligen, att jag önskade att vi, så vidt möjligt är, icke skulle splittra oss, och för att se om jag möjligen kunde förena mig med Herr Grefve Ehrensvärd, men dertill fordras, att jag får veta hvad Utskottet menar med svensk statskunskap, hvilket ämne är föreslaget att upptagas i femte klassens afslutningskurs. Jag tror, att läroämnenas antal vid våra elementarläroverk är så tillräckligt stort, att då vi önska, dels att lärjungarne måtte kunna lemna skolan vid tidigare ålder och dels att icke någon öfveranstängning skall ega rum, man

icke må öka detta antal. Detta är ett skäl för mig att hysa någon iruktan för det af Utskottet föreslagna tillägg om statskunskap, äfven om jag visste hvad dermed skall förstås. Skola alla ynglingar uti femte klassen, uti hvilken de böra inträda vid fjorton års ålder, läsa svenska grundlagarne och svenska statsrättens historia? Eller skola de blott läsa svensk statistik, och då i hvilken utsträckning och från hvilken synpunkt? Vi hafva fått ett statistiskt embetsverk, som på hvarjehanda sätt bereder människor sysselsättning, men jag trodde icke, att det skulle blifva till besvär äfven för lärjungarne. Skola de läsa hvad statistiska byrån publicerar, så få de nog att göra. Emellertid, för att möjligen kunna förena mig med Grefve Ehrensvärds särskilda mening, behöfver jag för min del, och jag tror att det äfven för Kammaren vore nyttigt, att få veta hvad som menas med "svensk statskunskap", hvilket uttryck är så obestämdt, att det kan tolkas på många sätt.

Herr Nordström: Äfven jag har icke kunnat rätt fatta hvad Utskottet här afser med ordet "*statskunskap*". Det har tagits i olika bemärkelser: dels såsom kännedom om samhällenas statsförfattning, dels såsom ren statistik. I den sednare bemärkelsen har den egentligen ingen betydelse för 14- och 15-åringar, så vida de ej hunnit så långt, att de kunna statsekonomiskt bedöma, hvarpå de statistiska sifferuppgifterna rätteligen grunda sig; men är väl detta en förmåga, som med skäl kan fordras af ynglingar vid nämnda ålder? Visserligen icke, så vidt jag förmår inse. För att kunna reflektera öfver de resultat, som statistiska siffror uttrycka, fordras, att man vet hvarifrån just detta siffertal och ej ett annat härleder sig, att man kan fatta, huruvida rörelsen är retrograd eller framåtgående; men detta tankearbete egnar sig ännu ej för en yngling, som står vid slutet af barnåldern och skall träda in i ynglingålderns första stadier. Tages åter statskunskap såsom kunskap om samhällenas konstitutionella rätt, måste den, för att medföra något gagn, åtföljas af ej blott kunskap om de positiva stadgarne, utan ock om deras filosofiska, historiska och rättsliga grunder, och att äfven detta står öfver en 14- å 15-åring höfva, torde knappt kunna bestridas. Hans minne må kunna belastas dermed, men det slår ingen rot. För min del tror jag därför, att Utskottets tilläggsförslag i denna punkt icke är välbetänkt, och hemställer om afslag derå.

Häri instämde *Herr Bennich*.

Herr Dahm: Tvisten om de så kallade kursafslutningarne kommer enligt min uppfattning deraf, att man fäster olika begrepp vid ordet kursafslutning, hvilket ord egentligen är temligen nytt och för de fleste låter något främmande. Tänker man närmare derpå, så betyder detta icke annat, än att gossen, när han utgår från tredje eller femte klassen, skall ega kunskaper i de i dessa klasser föredragna ämnen, hvilka för hans ålder och ställning i lifvet äro de mest nyttiga. Denna kunskap kan kallas afslutad därför, att den icke blott är en del, hälften eller fjerdedel af kunskap, utan en hel kunskap, ehuru

i särdeles små dimensioner. Jag vill likna den vid en liten cirkelarea. Den är ett afslutadt helt, men utvidgar man den genom koncentriska tillägg, så blifver den, på hvilken punkt man än stannar, likväl ett afslutadt helt. Fattar man saken på detta sätt, så är en afslutning möjlig i nästan hvilken klass som helst, der man hunnit meddela ynglingen ett visst pensum, hvilket dock omfattar hela ämnet. Jag anhåller att få ytterligare förklara min uppfattning genom att genomgå de ämnen, hvori undervisning skall meddelas i tredje klassen. Vi hafva då först kristendoms-kunskap. Att säga hvad i detta ämne är en afslutning är svårt, men om ynglingens kunskap omfattar kristendomens hufvudläror, så är den ett afslutadt helt, huru långt den än är skild från en teologie doktors. Vidare hafva vi modersmålet. En afslutning i detta ämne skulle förefinnas, då kunskapen derom är komplett, och jag får erkänna, att en tillämpning af begreppet afslutning svårigen kan inom skolan ske i något språk. I historia och geografi är deremot gifvet att en afslutning kan ega rum, ty dessa ämnen hafva en början och ett slut, och har man i dessa ämnen genomgått en mer eller mindre fullständig kurs, som omfattar det hela, så säger man fullt riktigt att kursen är afslutad. I matematik är deremot svårare att säga när en afslutning inom skolan skett, men anser man att ynglingen i detta ämne har en afslutad kunskap när han vid sin utgång ur skolan eger ett kunskapsmått, passande för hans blifvande ställning, så är endast fråga om att träffa det rätta måttet. Annars finnes inom elementarskolan ingen afslutning i matematik. Slutligen hafva vi naturläran. Har ynglingen kännedom om hvad denna vetenskap hufvudsakligen har att förkunna, så är denna hans kurs afslutad. Fattar man sakerna så som jag nu antydt, så äro kursafslutningar verkligen möjliga och kunna vara nyttiga, om de bestämmas på ett förståndigt och omtänksamt sätt. Man kan omöjligt säga att systemet för undervisningen derigenom blifver brutet. Att bestämma att kursafslutningar skola ske på latinlinien är en omöjlighet, emedan just ingäendet på denna linie antyder, att ynglingen ämnar fortsätta studierna. Jag tror således, att man med godt samvete kan bifalla hvad som här föreslagits.

Att här underkasta de olika kurserna en granskning i afseende på deras omfattning tror jag icke vara lämpligt, och jag har därför instämt i den önskan, som finnes antydd i Utskottets motivering, att kurserna i detta hänseende torde böra undergå åtskilliga jemkningar. De brister, som finnas, äro enligt min mening små och kunna lätt utjemnas. En talare har frågat hvad Utskottet menar med svensk statskunskap, hvilket ämne föreslagits skola ingå i femte klassens afslutningskurs. Såvida jag fattat uttrycket rätt, menas dermed en mycket begränsad kunskap i Sveriges grundlagar och statistik. Det är allmänt bekant, att en del statskunskap förekommer i många af våra läroböcker, såväl de historiska som de geografiska, men den af Utskottet uttryckta önskan innebär icke något annat än att det ansåg, att svensk statskunskap till något större omfång, än detta ämne förekommer i våra vanliga läroböcker, bör blifva föremål för skolundervisningen. Meningen var dock ingalunda att taga ämnet i så stor omfattning, att det skulle blifva särdeles betungande för yng-

lingen, utan snarare att lärjungarne skulle få liksom en aning om hvad som menas med statskunskap.

Med anledning af hvad jag nu haft äran anföra får jag anhålla om bifall till Utskottets förslag.

Herr Berlin: När jag instämde med Utskottet i dess åsigt rörande denna punkt, skedde det under förutsättning, att med kursafslutning här icke skulle förstås annat, än en sådan anordning af undervisningsämnen i de olika klasserna, att den, som lemnade skolan i tredje eller femte klassen, måtte ega ett någorlunda jemnvägarande mått af kunskaper. En sådan anordning anser jag vara både möjlig att åstadkomma, utan att derigenom något intrång sker på skolplanen i dess helhet, och jag anser den äfven nyttig. Det har på olika tider efter olika gällande skolföreskrifter rätt ofta händt, att en yngling, som lemnat skolan efter att hafva derstädes vistats tre, fyra eller fem år, läst en vidlyftig kurs t. ex i geografi, men börjat så långt från fäderneslandet, att han icke hunnit till dess gränser när han lemnade skolan. Samma förhållande har inträffat äfven med andra läroämnen och lärar icke kunna påstås vara hvarken nödigt för skolan eller nyttigt för den som i förtid måste lemna henne. Den, som efter tre år läst ett år tyska eller franska och ett par år latin, lemnar skolan utan någon synnerlig insigt i någotdera språket, men har han läst ett språk under tre år, så eger han ett ojemförligt större och i alla afseenden mera gagnande kunskapsmått. Ett sådant förhållande torde dock nu mera sällan ega rum, ty det finnes verkligen anordningar ur den synpunkt, hvarur jag uppfattat denna fråga. Jag vill dock härvid uttryckligen tillägga, att jag icke tänkt mig att dessa kursafslutningar, eller kanske heldre *afrundningar*, skulle vara åtföljda af någon särskild afgangsexamen, ty sådana examina medföra vanligen rubbning i undervisningen och öfveranstängning. Tillika har jag tänkt mig, att den yngling, som lemnar skolan vid slutet af tredje eller femte klassen, skulle liksom den, hvilken utgår från andra eller sjetten, hafva tillräckligt intyg om sina kunskaper uti sitt terminsbetyg eller flyttningsbetyg till närmast högre klass.

I afseende på hvad som yttrats angående betydelsen af ordet "statskunskap", anser jag mig icke behöfva nämna något derom, då frågan blifvit framställd till en bestämd person, som icke lärar underlåta att besvara den.

För min del anhåller jag om bifall till Utskottets förslag.

Grefve Ehrensvärd: En högt ärad talare på södermanlandsbänken har framställt en förfrågan hvad Utskottet menade med den statskunskap, som Utskottet önskade att Kongl. Maj:t skulle medgifva att lärjungarne vid 14 å 15 års ålder finge läsa. Han har satt i fråga om Utskottet dervid menat statistik, och han frågade om det statistiska embetsverk, som för närvarande betungar skollärarne, också skulle komma att betunga skolungdomen. Det har ej varit Utskottets mening att det statistiska embetsverket hvarken direkt eller indirekt skulle besvära skolans ungdom; ej heller har meningen varit, såsom

en

en annan högtärad talare trodde, att i femte klassen, för dessa 13, 14 eller 15 år gamla ynglingar skulle föredragas statsvetenskap. Utskottet har emmarat derom, att redan för mer än hundra år sedan, genom Kongl. förordningen af den 2 Februari 1757, påbud utfärdades om undervisning, vid gymnasier och högre skolor, i rikets fundamental-lagar, att denna bestämmelse återfinnes i 1760 års projekt till ny skollag, att skolordningen af 1807 föreskref läsning af svensk statskunskap å gymnasierna, samt att nästföljande skolordning af 1820 införde statskunskapen bland såväl lägre och högre apologist- som lärdomsskolornas undervisningsämnen. Utskottet tänkte sig att just i denna tid kunde det vara skäl för de ynglingar, som med femte klassen skola lemna skolan och sålunda ej komma till universitetet, att inhemta någon kunskap om Sveriges statsförfattning; dessa ynglingar, som gå ut i det praktiska lifvet, skola snart kallas att taga del i kommunens eller i landets offentliga angelägenheter, och det är väl skäl att de då ej utgå fullkomligt okunniga om huru staten är organiserad, huru kommunen i staten är organiserad. Utskottet har trott sig så mycket mera hafva skäl för en sådan anordning, som det är känt af en hvar, hvilken sysselsatt sig något med ynglingar i ålder mellan 13 och 15 år, att dessa ynglingar hafva ett ganska vaket sinne för hvad som föregår i vårt land, men att de merändels hufvudsakligen hemta sina kunskaper ur tidningarne, der de icke alltid få de bästa upplysningarne om huru det i sjelfva verket är stäldt med vårt lands styrelse. Det kan därför vara skäl, att, i sammanhang med undervisningen att skolan i fäderneslandets och andra länders historia, lemnas en kort öfversigt af huru landets styrelse varit ordnad i äldre tider och huru den nu är ordnad, att ynglingen får veta huruvida Sverige är republik eller monarki, en autokratiskt styrd stat eller en konstitutionel. Utskottet har ansett att i detta afseende ingen-ting vidare behöfver göras än en hemställan till Kongl. Maj:t, att han täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke skäl förefinnes för en sådan undervisning: meningen är icke att införa ett nytt läroämne, utan endast att undervisningen skulle meddelas efter en kortare lärobok samt att det kunde ske i sammanhang med fäderneslandets och öfriga länders historia. Sker så, så skulle ynglingarne, då de lemna skolan för att utgå i det praktiska lifvet, ej stå alldeles utan något underlag för bedömandet af de förhållanden, som der möta dem. Vi hafva väl ansett att en sådan underdånig hemställan borde göras till Kongl. Maj:t, men vi hafva ej trott det tillkomma hvarken Utskottet eller Riksdagen att säga, i hvilket omfång en sådan undervisning bör lemnas. Jag vill minnas att det under dessa dagars öfverläggning har häntydts mer än en gång derpå, att Riksdagen ej alltför mycket bör ingå i detaljer utan öfverlemnas dem till Kongl. Maj:t. Vi hafva afsett med detta förslag, att ungdomen redan från början skall lära sig att hysa förtroende till den regering under hvilken den lefver, och man kan ej hysa ett sådant förtroende utan att känna under hvilka villkor man är fästad vid regeringen. Jag tror mig därför kunna fortfarande yrka bifall till hvad Utskottet i denna fråga hemställt. Jag nödgas, oaktadt jag ej fått något understöd och varit derpå be-

redd inom denna Kammare, likväl fortfarande yrka att punkten i öfrigt måtte läggas till handlingarne. Jag kan ej, såsom jag redan förut sagt, bifalla Utskottets förslag; men jag har härtill ett ytterligare skäl, som jag glömde nämna förra gången. Vid de öfriga punkter, der Utskottet hemställt att Riksdagen måtte lemna dem utan anmärkning, har detta i allmänhet skett utan något slags tillägg, men här tillstyrker Utskottet att "Riksdagen, med förklarande att någon anmärkning ej förekommit emot den af Departementschefen i denna punkt uttalade grundsatsen, måtte etc.". Jag tror ej att det är formelt riktigt att inblanda Departementschefen i ett Riksdagens beslut, och jag ser äfven deri en anledning att yrka afslag på Utskottets hemställan och bifall till hvad jag föreslagit. Jag kan ej se att Departementschefen genom det beslut, jag föreslagit, i någon mån blir förhindrad att utföra den afsigt han kan hafva att göra. en afslutning i tredje eller femte klassen, ty då Riksdagen endast sagt att den lägger punkten till handlingarne, har den dermed endast förklarat att den ej velat eller kunnat ingå i pröfning af skälen för en dylik afslutning, och för min del tror jag verkligen ej att Riksdagen bör ingå i en sådan pröfning. En ledamot af Utskottet har här företagit sig en sådan pröfning, men jag vill ej följa honom dervid, utan tror att Kammaren skulle göra Kongl. Maj:t, som i sista hand beslutar, den största tjensten, om Kammaren lade förra delen af punkten till handlingarne: — bifall till dess sednare del måste jag fortfarande yrka.

Herr Statsrådet Wennerberg: Det är egentligen två frågor hvilkas behandling nu försiggår; den ena, huruvida statskunskap bör intagas såsom ämne i femte klassen, och den andra angående kursafslutningarne. Jag ber att först få yttra några ord om den sednare frågan. En ärad talare har förmodat, att det ej skulle vara välbetänkt, om man anställde kursafslutningar för ynglingar, som vid så tidig ålder som 12 år lemnade skolan. Jag vill dervid anmärka, att den möjliga åldern sällan är den verkliga samt att, om man kan vid 12 års ålder lemna tredje klassen, gör man det normalt vid 13, och mången först vid 14 år och derutöfver. Jag frågar nu: hvart gå alla de ynglingar, hvilka, efter hvad de statistiska uppgifterna visa, lemna läroverket innan de inträdt i fjerde klassen? Antagligen gå de ut i det praktiska lifvets lägre sysselsättningar. Med hvilka kunskaper komma de dit? Med de kunskaper naturligtvis, som de medfört från tredje klassen. Äro dessa icke i allmänhet goda? Jo, synnerligen goda, i fall ynglingarne fortsätta sina studier, men i motsatt fall behäftade med det fel att de ej nått någon slutpunkt, utan liksom stannat vid ett ringare skiljetecken. Det händer sålunda att en yngling på en fråga om något som tilldragit sig i Sverige under det sista århundradet svarar, att han icke repeterat längre än till slaget vid Pultava, eller att man, om man frågar honom något om fåglarne, säger sig blott hafva läst om de daggande djuren.

Hvad man egentligen menar med dessa kursafslutningar är väl ej synnerligen svårt att fatta. De äro ej mycket skilda från komiterades "kursafundningar", om det ordet låter bättre. Man har bil-

dat ett namn åt begreppet, och om ej sammansättningen sakert leder på detta begrepp, så lära sig dock pedagoger lätt att förstå det. Såsom mig tyckes har en föregående talare använt en ganska lyckad bild om kursafslutningarne, då han yttrade att de äro att anse såsom cirkelkretsar kring det centrum, som är satt för hela skolbildningen, hvilka kunna vidgas mer och mer; man får blott se till att de ständigt förblifva cirklar och ej urarta till alltför oformliga figurer.

Det har förvånat mig att innehållet af dessa kursafslutningar, som framställts i Departements-chefens anförande, blifvit gjordt till föremål för en så synnerlig uppmärksamhet inom Utskottet; ty jag tror mig kunna med skäl säga, att bland de framställningar som i anförandet förekomma knappast någon torde finnas så oviktig som denna. Jag kunde helt och hållet hafva gått förbi den, utan att någon väsendtlig olägenhet deraf varit att befara, men jag ansåg mig böra gifva någon ledning för bedömandet af de båda kursafslutningarnes *mått*. För hvar och en som med uppmärksamhet läser anförandet bör det blifva alldeles klart, att *denna* del af detsamma hvarken behöfde eller lämpligen borde erhålla den utförlighet och precision, som om den förekommit i en skolstadga. Det heter derföre också att en yngling, som utginge från läroverkets tredje klass, skulle i der förekommande läroämnen hafva inhemtat *hujrudsakligen* följande o. s. v.

En talare har i dag åter upptagit samma åsigter, hvilka äro uttalade i den reservation af honom, som jag sökte gendriifva under gårdagens öfverläggning. Dessa åsigter bero påtagligen på ett missförstånd af eller bristande insigt i de förhållanden, hvilka för närvarande ega rum mellan våra elementarläroverk. Han ansåg det ligga någonting orimligt deruti, att en yngling, som t. ex. gått ut från tredje klassen i Haparanda läroverk, skulle hafva rätt att utan examen gå in i fjerde klassen i Linköpings, eller att en yngling från Linköpings femte klass skulle ega rätt till inträde i sjetten klassen vid läroverket uti Norrköping. Det vore verkligen orimligt, om elementarläroverken vore af olika *art*. Men rimligheten beror just derpå att de olika läroverken i sjelfva verket utgöra blott *ett* läroverk; och att ej en särskild examen behöfves vid öfvergången från ett läroverk till en annat, sedan examen skett der den borde ske, visar derjemte att *riktningen* vid de olika *läroverken* — hvilka icke få sammanblandas med de olika *linierna* — är densamma och icke tvåfaldig. Man har ej något skäl, så vida man ej vill gifva ett misstroendevotum mot de lägre klassernas lärare, att fordra särskild examen för inträde vid ett högre läroverk.

Hvad dernäst angår frågan om statskunskapen, såsom nytt läroämne i femte klassen, så torde det vara klart, att, om, under det man sträfvar efter att mångläseriet skall upphöra, man försöker sätta in ett nytt ämne i läsordningen, man visserligen handlar inkonseqvent. Jag tror emellertid ej att det har varit Utskottets mening att statskunskap skulle inträda såsom ett sjelfständigt läroämne, hvilket synes deraf, att Utskottet säger: "att såsom ämne må i sammanhang med svensk historia upptagas äfven svensk statskunskap." Det är känt att våra nuvarande läroböcker i geografi och historia redan

innehålla ganska förtäffliga meddelanden från statskunskapens område. Historien förvandlar sig småningom från att vara en framställning af yttre händelser och stora personligheter till en framställning af statens inre utveckling och förvaltning. Jag hänvisar i detta afseende till de nu brukliga läroböckerna af Odhner och Dahm, hvilka innehålla rika och noggranna statistiska uppgifter för skolans behof. Är meningen nu endast att detta element vid lektionerna i historia och geografi skulle mer än hittills framhållas af lärarne, så finner jag dervid ingalunda några betänkligheter. Skulle meningen deremot vara att utsträcka detta stadium längre, ber jag att få påminna om att det föga skulle stämma öfverens med Riksdagens skrivelse i hvad den gäller mångläseriet.

Herr Rydén: Efter att Herr Departements-chefen sjelf förklarar att denna punkt ej innehåller ett förslag utan endast en antydning om skolans organisation och en ledning för bedömandet af hithörande frågers ordnande, som ej har sin plats i skollagen, finner jag Grefve Ehrensvärds förslag att punkten måtte läggas till handlingarne vara i fullkomlig öfverensstämmelse med en sådan uppfattning. Att här godkänna en grundsats, som af Departements-chefen förklarats icke vara någon grundsats, utan blott några konturdrag, det finner jag vara alldeles orimligt, isynnerhet som man vid en närmare pröfning funnit att det i tillämpningen skulle stöta på stora praktiska svårigheter. Efter den afgifna förklaringen att här blott afses en antydning, ett angifvande af en viss riktning, kan ej vara behöfligt att fatta något annat beslut. Häremot strider visserrligen Departements-chefens yttrande till statsrådsprotokollet, der det heter "om med kursafslutning får förstås den på ett visst lägre stadium af skolan till ett helt bragta sammanfattningen af insigter, erforderliga för en viss grad af bildning" o. s. v.; således ej fråga om någon afrundning, utan en bestämd sammanfattning för en viss grad af bildning; men då Herr Departements-chefen nu gifvit den af honom anförda tolkning af punkten och af hvad som bör förstås med afslutning, kan punkten ej anses pakalla något yttrande. Hvad beträffar det misstag, jag skulle hafva begått, i afseende derå att jag ansett rätten att flytta från en lägre klass uti ett läroverk till en högre uti ett annat utan någon examen ej stå tillsammans med grundsatsen om kursafslutningen, behöfver jag blott upplysa, att det först är i en sednare tid som en sådan flyttning medgifvits. Det är en nyhet och icke en naturlig grundsats; har man skilda läroverk och särskilda kursafslutningar, så måste de högre läroverken ega rätt att tillse att de lärjungar, som upptagas från de lägre, innehafva erforderliga kunskaper vid inträdet.

Herr Nordström: Under sitt sednaste anförande förklarade Herr Chefen för Ecklesiastik-departementet, om jag ej fattade meningen orätt, att han ej hade något väsentligt att invända mot Utskottets förslag, angående statskunskap såsom ämne i afslutningsexamen. Nödigt hade det emellertid varit, att han äfven då meddelat närmare förklaring om hvad med detta begrepp rätteligen skulle förstås; men då så ej skedde, är man hänvisad till hvad vetenskapen

dermed i allmänhet förstår. ehuru äfven den lennat betydelsen af statskunskap alltför obestämd. Statskunskap, det är kunskapen om en stats inre förhållanden, kunde blifva en mycket mångsidig och omfattande kunskap, hvilken redan för den mogna mannen kunde blifva ganska svår att förvärfva, och än mer då för en yngling vid öfvergången från sin barnaålder till sina första ynglingaar. Herr Departements-chefen citerade en mindre, i sig sjelf ganska förtjenstfull lärobok i ämnet såsom den begränsning, hvarinom ifrågavarande kunskapsämne kunde hållas. Men det jemförelsevis till quantiteten obetydliga af svensk statskunskap, som der förekommer, är efter mitt omdöme alltför ringa att kunna kallas egentlig grundläggning för statskunskap, sådan den borde vara, för att blifva gagnelig. Skulle likväl Utskottet afsett något sådant, så har ett stort ord blifvit använt för att beteckna en relativt ringa sak. Hvad med statskunskap i allmänhet förstås har jag i mitt första anförande sökt antyda, och upprepar ännu en gång, att utan filosofisk, historisk, satsekonomisk och rättslig grundläggning och förklaring den icke medför något egentligt gagn. Afser man särskildt statistiken, må man fråga hvad nytta en 14 å 15-åring kan henta deraf att veta att innevarnarnes antal i staden X uppgår till omkring så och så stort antal, att värdet af dervarande manufakturers produktion, en del i ylle, en del i bomull, en del i metall, uppgår till så och så många riksdaler, o. s. v.? När vid en mera framskriden ålder, med utbildad kännedom om det materiela lifvets förhållanden och relationerna emellan dessa inbördes, en person får intresse uti att om allt detta vinna exaktare kännedom, erhåller han den af de statistiska tabellerna, inrättade efter årsserier, och väckes då äfven till att söka förklaringar öfver de skiftande företeelser, som i dem kunna framträda. Vid slutet af barnaåldern har allt detta ännu ej något intresse; och derfor, ehuru ett och annat i dessa afseenden redan fanns föreskrifvet i äldre skolordningar, har det likväl icke blifvit bragt till verkställighet. Denna vink af erfarenheten har ej heller Kongl. Maj:ts nu förbiset, enär om statskunskap i det framtida läroverksförslaget intet är sagdt, och tillstyrker jag att vi härutinnan må följa Kongl. Maj:ts nådiga exempel och alltså afseä hvad Utskottet ansett sig i denna punkt böra tillägga.

Herr Statsrådet Wennerberg: Den talare, som näst före den siste afgaf ett anförande, som skulle innebära en vederläggning af hvad jag förut yttrat, uppställde, så vidt det var mig möjligt att uppfatta detta antingen allt för mycket sammanträngda eller också af ett motsatt lyte behäftade anförande, två slutledningar.

Den ena slutledningen lät salunda: Emedan de här uppgifna sätten att afsluta kurserna i tredje och femte klasserna af Departements-chefen förklarats blott vilja tjena till ledning vid bedömandet af kursafslutningarnes omfång, så bör sjelfva grundsatsen om kursafslutningars behöflighet i tredje och femte klasserna, hvilken grundsats af Departements-chefen uttalas i statsrådsprotokollet, läggas till handlingarne. Hvar det *logiska* "alltså" i denna slutledning ligger kan jag icke upptäcka.

I den andra slutledningen, som angick öfvergången från en klass i ett läroverk till en närmast högre i ett annat läroverk, hette det: Emedan fördom examen fördrades från trivialskolorna till gymnasier, så — oaktadt trivialsolor och gymnasier nu mera icke finnas, utan genom lag äro upphädda, hvadan alla klasserna i läroverken bilda ett sammanhängande helt — bör en sådan examen finnas mellan de nu varande klasserna i de särskilda läroverken. Afven i denna slutledning saknar jag ett berättigadt "alltså".

Herr Rydin: Jag yttrade i min första så kallade slutledning, att då Departements-chefen förklarar att denna punkt angående afslutningar, hvilken nu är föremål för debatt, blott var en antydning, en vägledning för omdömet i afseende på skolfrågans betraktande, så var den icke af beskaffenhet att föranleda till något yttrande af Riksdagen; och på grund deraf föreslog jag, i likhet med hvad af Herr Grefve Ehrensvärd blifvit yrkadt, att punkten skulle läggas till handlingarne.

Hvad beträffar den andra slutledningen, som jag skulle hafva dragit, så yttrade jag helt enkelt, att om särskilda afslutningar finnas i 3:dje och 5:te klasserna, så bör det också finnas ett sådant särskiljande emellan de olika läroverken med särskilda afslutningar, att, när en yngling vill flytta från ett lägre till ett högre läroverk, lärarne vid det sistnämnda läroverket må hafva rätt att pröfva, om ynglingen eger de erforderliga kunskaperna.

Huruvida slutledningarne äro fullt riktiga eller icke, öfverlemnar jag åt åhörarnes afgörande.

Grefve Hamilton: Efter den förklaring, som Herr Departements-chefen afgifvit i afseende å syftningen med de föreslagna kursafrundningarne och i betraktande deraf, att kursafslutningar i 3:dje och 5:te klasserna i sjelfva verket redan nu i viss mån finnas, vill jag icke motsätta mig den del af Kongl. Majts proposition, som här om handlar och af Utskottet blifvit tillstyrkt, under förhoppning, att en blifvande omarbetning af komiterades förslag till läroverksstadga i denna del icke skall blifva till väsendtlig skada för undervisningen.

Hvad den sednare delen af Utskottets förslag beträffar, så är det ganska naturligt, att då Grefve Ehrensvärd förklarar, att afsigten dermed vore, att ynglingen skulle få förtroende till regeringen, kunde Departements-chefen icke motsätta sig förslaget, men yttrandet från hans sida lät temligen tydligt förstå, att han ansåg det mått af statskunskap, hvilket skulle vara behöfligt i femte klassen, verkligen redan nu bibringas genom de antagna läroböckerna i geografi och historia, i hvilka ämnen det icke är möjligt att alldeles undvika statskunskap, om undervisningen meddelas med förstånd. Jag tror således detta tillägg vara obehöfligt och hemställer, att Kammaren blott måtte besluta att lemna den förevarande punkten i statsrådsprotokollet utan anmärkning.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr

Grefven och Talmannen, att under densamma hade afgifvits följande yrkanden, nemligen: 1:o, att den förevarande punkten skulle af Kammararen bifallas; 2:o af Grefve *Ehrensward*, att Kammararen måtte fatta följande beslut: "att jemte det Riksdagen hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhåller, att såsom ämne för 5:te klassens afslutningskurs må i sammanhang med svensk historia upptagas äfven svensk statskunskap, punkten i öfrigt lägges till handlingarne"; samt 3:o af Herr *Nordström*, att Kammararen, med afslag å sednare delen af Utskottets hemställan, måtte besluta, att 14:de punkten skulle af Riksdagen lemnas utan anmärkning.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många nej jemte några ja, sedermera proposition på antagande af Grefve Ehrenswards förslag, hvartill svarades nej, och slutligen proposition på bifall till Herr Nordströms yrkande, då svaren utföllo med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

13:de och 14:de punkterna.

Biföllos.

15:de punkten.

Herr Statsrådet *Wennerberg*: Jag hade tänkt att någon af Utskottets ledamöter vid denna viktiga punkt skulle hafva begärt ordet, då inom Utskottet en bestämd olikhet i meningar angående densamma visat sig. Då så ej skett, anhåller jag att få yttra några ord.

Efter hvad Kammararen har sig bekant, har Kongl. Maj:t föreslagit en treårig realöfverbyggnad. Inom Utskottet åter har blifvit föreslaget dels en fyraårig och dels en tvåårig sådan. Det gäller således att tillse, huruvida det afsedda ändamålet säkrare vinnes genom Utskottets förslag än genom Kongl. Maj:ts. Med den tvååriga kursen vid några realläroverk åsyftar man att kunna bibringa en lägre realbildning, erforderlig för inträde i vissa mindre tillämpningsskolor — jag må väl bekänna, att jag vet icke rätt hvilka — då man deremot med den fyraåriga skulle bibringa ynglingen sådana kunskaper, att han med dem kunde vinna inträde vid universitetet, teknologiska institutet eller de högre tillämpningsskolor, hvilka för öfrigt kunde komma att finnas. Kongl. Maj:t har ansett, att med tre års undervisning i de högsta klasserna skulle kunna vinnas så väl det ena som det andra syftemålet, hvarigenom en större likhet mellan läroverken skulle uppstå och — för att genast nämna en sak, som visserligen icke är hufvudsak, men som på detta ställe lämpligen torde böra vidröras — en olägenhet undvikas, hvilken helt visst i annat fall skulle inställa sig, nemligen den, att hvarje realläroverk, som blott erhållit tvåårig öfverbyggnad, skulle göra allt sitt till för att erhålla fyra öfverklasser och icke lemna vederbörande någon ro förr än detta beviljats.

Ehuru Riksdagen i sin skrivelse till Kongl. Maj:t antydt önskvärdheten deraf, att ynglingen så snart som möjligt finge afsluta sina skolstudier och egna sig åt yrkesstudierna, har dock detta i viss mån genom Utskottets förslag omöjliggjorts eller åtminstone försvårats, då en fyraårig kurs skulle fördröja ynglingens utgång i det praktiska lifvet ett helt år utöfver hvad Kongl. Maj:t föreslagit. Utskottet har såsom det mest framstående skälet för sitt förslag framhållit, att reallinien skulle sjunka i anseende i jämförelse med den klassiska linien, enär antagligen icke lika stor mogenhet af den reala linien skulle kunna vinnas på tre år som af den klassiska på fyra. Det är emellertid klart, att mogenheten icke med nödvändighet är mindre därför, att ynglingen vid afgången är ett år yngre. Skillnaden i mogenhet mellan ynglingarne på de olika linierna, der den finnes, blifver icke beroende på åldern, utan på de olika studiernas beskaffenhet, och vid sådant förhållande hemställer jag, om det kan vara skäl att kvarhålla ynglingen på reallinien ett helt år längre än nödigt är, endast för att hålla hans yttre anseende uppe i jämförelse med hans kamraters på den klassiska linien. Jag tror, att han tillkämpar sig detta anseende snarare genom sin duglighet än genom sin ålder! Då enligt Kongl. Maj:ts förslag en alldeles särskild undervisning skulle lemnas åt realisterna under de tre sista åren, blifver denna derigenom så mycket bättre än den för närvarande är, att man med skäl kan hoppas det lärjungarne på denna linie under dessa tre år skola hinna *väl* genomgå detsamma, som de nu *icke väl* genomgå under fyra år och utan svårighet kunna vinna inträde vid universiteten eller vid teknologiska institutet.

Skulle i detta afseende någon förändring i Kongl. Maj:ts förslag komma att ske, så vore visserligen vida att föredraga real-läroverk med fyraårig framför realläroverk med tvåårig öfverbyggnad; men önskligt vore då också, att *alla* de föreslagna realläroverken blefve fyraåriga, så att man undginge den visserligen icke välbetänkta anordningen, att somliga läroverk presterade de ynglingar, efter två års realkurs färdiga för jag vet icke hvilket ändamål, under det att andra läroverk med fyraårig kurs meddelade de kunskaper, som erfordrades för inträde vid universiteten eller teknologiska institutet.

Någon kunde anmärka, att den treåriga kursen dock torde blifva alltför lång t. ex. för dem, som vilja egna sig åt militäryrket eller ämnade öfvergå till landtbruksinstitutet, pharmaceutiska institutet eller andra dylika tillämpningsskolor. Hvad först angår dem som ämnat inträda i krigsskolan, så har allt mer och mer den åsigt börjat göra sig gällande, att det för krigaren numera är nödvändigt att ega en grundlig elementarbildning. Det skulle dessutom vara ganska ändamålsenligt, om den blifvande officeren, då han lemnade läroverket, egde den allmänna elementarbildning, att han kunde helt och hållet egna sig åt rent militära studier vid krigsskolan. Derpå vunno ej blott han själf, utan äfven staten och den speciela undervisningen. Våra tillämpningsskolor hafva nemligen det gemensamma felet att mer eller mindre uppträda såsom elementarläroverk. Om ynglingen vid realläroverket erhåller en grundlig allmänbildning och från detsamma inträder i krigsskolan vid en ålder af 17 eller 18 år, tror jag, att man skulle

hafva sett honom och hans blifvande yrke vida mer till godo, än om man antingen qvarhölle honom ännu ett år vid de allmänna studierna eller ock förkortade elementarkursen med ett år, hvilket sednare skulle förorsaka, att han nödgades vid krigsskolan sysselsätta sig med ämnen, som egentligen tillhöra elementarläroverket och icke tillämpningsskolan. Vidkommande åter inträdet vid landbruksinstitutet, pharmaceutiska institutet och andra sådana tillämpningsskolor, hyllar jag en åsigt, som väl icke delats af alla de personer, med hvilka jag härom samtalat, och kanske icke eller i denna Kammare lyckas få flertalet för sig. Det är den, att de kunskaper, hvilka blifvit inhemtade i femte klassen, redan utgöra tillräckliga förstudier för inträdet på dessa banor och att, om de förut blifvit väl skötta, ynglingen utan svårighet skall kunna fortsätta dem i dessa tillämpningsskolor. Skulle en sammanjemkning finnas nödig emellan inträdesfordringarne vid tillämpningsskolorna och kunskapsmättet vid utgången från elementarläroverket, tror jag, att denna jemkning bör ske, icke genom en höjning af elementarläroverkens kunskapsmätt, utan fastner genom en sänkning af tillämpningsskolornas inträdestordningar, liksom jag i allmänhet hysar den åsigten, att man icke bör rätta undervisningen i elementarläroverken efter de särskilda tillämpningsskolornas uppgifter eller syften, utan tvärtom, sedan en bestämd läroplan en gång blifvit gifven åt elementarläroverken, låta tillämpningsskolorna rätta sina kurser derefter.

Förmodligen skall jag genom detta mitt yttrande framkalla en diskussion, som möjligen blifver ganska vidlyftig, då jag ej vågar förmoda, att Kammarens åsikter i denna punkt skola skilja sig från Utskottets; men jag skall, i sådant fall, icke underlåta att ännu en gång begära ordet och mot dem förtäcka de af Kongl. Maj:t godkända.

Herr Almqvist: Såsom betänkandet utvisar har jag i denna punkt varit af olika mening med Utskottet och icke kunnat instämma i den åsigten, att den af Kongl. Maj:t föreslagna treåriga realöfverbyggnaden skulle vara för kort; och har jag i reservationen i all korthet anført skälen dertill. Den reala linien skulle nemligen, så väl enligt Kongl. Maj:ts som Utskottets förslag, i de högre klasserna erhålla en från den klassiska linien alldeles skild undervisning, en fördel som den hittills icke åtnjutit, och man torde derföre icke böra bedöma blifvande undervisningen på den reala linien efter närvarande förhållanden, utan taga i betraktande de flera till förmån för densamma föreslagna förändringar samt att lärarebildningen under de sednare åren allt mer och mer stigit och utan tvifvel fortfarande kommer att utbilda sig till förmån för läroverken. Herr Departementschefen har tillkännagifvit sin åsigt att framställa ett särskildt förslag angående vidtagande af åtgärder för lärarebildningens förkofran, och denna Kammare har redan beslutat framställning till Kongl. Maj:t om sådana åtgärders skyndsamma vidtagande. Vi torde ock, med anledning af de förarbeten, komiterade, hvilka hatt sig uppdraget att uppgöra grunder till lämpligare skolböcker, afgifvit, hafva att vänta mera ändamålsenliga sådana, hvarigenom undervisningen än ytterligare kommer att underlättas och förbättras.

Med afseende å alla dessa omständigheter och vid betraktande jemväl deraf, att realisterna skulle befrias från det mödosamma och tidsödande arbetet med de gamla språken, synes mig all anledning dertill, att realisten hädaneffter på tre år i de högsta klasserna bör kunna erhålla fullt lika stora och lika goda kunskaper, som han för närvarande erhåller på fyra år. Jag rådes så mycket mera för läro-tidens utsträckning, som en sådan, då den icke ovilkorligen behöfves för det mål man äsyftar, säkerligen skulle föranleda dertill, att nya ämnen uppsöktes. Så hafva vi t. ex. hört önskningsvis föreslås, att elementarskolkursen skulle tillökas med undervisning i fornuordiska språken, i nationalekonomi, i politisk ekonomi, i "krigsundervisning, grundad på österländsk läsning" etc. Tilldelas skolkursen öfverflödig tid, nog utfinnas nya ämnen för dess användande och för att låta det uppväxande slägtet i skolan åldras och förlora sin duglighet för lifvet. För min del hyllar jag den gamla satsen "*multum, non multa*", och anser det viktigt, att skolundervisningen inskränkes dertill, att ynglingen beredes tillräcklig underbyggnad och själsutveckling för själfstudier och att han sättes i tillfälle inträda i verkliga lifvet och dess skola, innan han blifvit mogen man och förlorat den spänstighet, som är nödig för att bryta sig en själfständig lefnadsbana och förvärfva de insigter, som därför erfordras utöfver skolbildningen. Har han i de lägre klasserna inhemtat en allmän humanistisk bildning, så anser jag för min del vida bättre att han derefter får inskränka sig till ett mindre antal läroämnen och med allvar förkofra sig i dem, än att läppja på ett större antal, hvilka han sällan förmår på fruktbarande sätt sig tillägna.

Sedan Herr Departements-chefen fäst af upmärksamheten derpå, att den kortare tvååriga kursen icke är erforderlig för dem, som vilja öfvergå till de lägre tillämpningsskolorna, utan att detta kan ske redan från femte klassen, så synas mig alla skäl för Utskottets framställning vara undanröjda; och anhåller jag därför, att Kongl. Maj:ts proposition i denna punkt måtte lemnas utan anmärkning.

Herr Berlin: Som tiden är långt framskriden och talamodet hos Kammarens ledamöter hårdt medtaget, nödgas jag iakttaga all möjlig korthet, då jag nu går att framställa de skäl, som föranledt Utskottet att föreslå en ändring i Kongl. Maj:ts förslag. När, såsom Herr Departements-chefen nyss anført, komiterade för revision af gällande läroverksstadga föreslogo, att en real öfverbyggnad skulle bibehållas vid *alla* de högre elementarläroverken, på de flesta endast tvåårig, men på fyra ställen fyraårig, så afsågs dermed att bereda tillfälle för hvarje landsorts ynglingar att, der de önskade, erhålla åtminstone så stor real bildning, som erfordrades för inträde vid applikationsskolorna och derigenom slippa tvingas in på den så kallade klassiska linien. Man afskräcktes icke derifrån af den omständigheten, att antalet realister vid många läroverk för närvarande var ganska ringa, emedan man antog, att om en förbättrad undervisning bereddes dem, skulle också antalet ökas. De tillämpningsskolor, i hvilka man ansåg ynglingar, hvilka genomgått sjetten klassens öfre afdelning, kunna vinna inträde, voro, såsom af komiterade äfven antyddes, skogs-

institutet, landbruksinstitutet, veterinärintstitutet och krigsskolan, och man ansåg sig då icke kunna antaga, att de kunskaper, som efter femte klassens genomgång blifvit inhemtade, på sätt Herr Departementschefen nu yttrat, skulle vara tillräckliga för inträde i dessa tillämpningsskolor, der ingen annan undervisning borde meddelas än den, som hade afseende på tillämpningsskolans eget ändamål. Det ännu dessutom åtskilliga af dessa skolor, der det för inträdes vinnande icke är nog att ega ett visst kunskapsmått, utan derjenite fördras att hafva uppnått en viss ålder, emedan undervisningen i dessa skolor icke kan med fördel begagnas förr än ynglingen vunnit en med denna ålder förenad utveckling i fysiskt och intellektuellt hänseende. I skolkomitéen biträdde jag detta förslag och jag hade gärna önskat vidhålla detsamma äfven i Utskottet, men jag afskräcktes derifrån, likväl icke, såsom Herr Departementschefen, af farhåga, att realläroverken med tvåårig öfverbyggnad skulle besvära Kongi. Maj:t och Riksdagen med begäran att erhålla fyraårig öfverbyggnad, utan emedan kostnaden, med den onekligen fullkomligare organisation Herr Departementschefens förslag afsåg att bereda de högre realklasserna, skulle blifva alltför dryg.

Förutom dessa realläroverk med tvåårig öfverbyggnad, föreslogo komiterade derjemte, att på fyra ställen skulle inrättas realläroverk med fyraårig öfverbyggnad, emedan komiterade ansågo att för dem, som ville fullända sin bildning för inträde vid universiteten eller för idkande af studier på egen hand, tillfälle dertill skulle stå öppet; och majoriteten gjorde detta just i de reala studiernas eget intresse. För min del omfattar jag denna åsigt, emedan jag är öfvertygad derom, att den allmänbildning eller, om man så vill, den humanistiska bildning, hvilken många anse endast genom s. k. klassiska studier kunna vinnas, lika väl kan förvärfvas genom s. k. realstudier, om de rätt anläggas och bedrifvas. Med komiterade befarar jag ock, att endast ofullständiga högre realläroverk skulle gifva anledning till en underlägsenhet i denna bildning, hvilken skulle tillskrifvas realstudier i allmänhet såsom ett fel. Af denna anledning har jag deltagit i Utskottets förslag, att Riksdagen måtte anhålla om inrättande af två slags läroverk med real öfverbyggnad, hvarjemte jag särskildt biträdt den reservation, som beträffande ett par följande punkter blifvit framställd af Herr Grefve Ehrensward, och enligt hvilken fyra fullständiga högre realläroverk skulle anses tillräckliga, hvarigenom man blöfve i tillfälle att öka de tvååriga högre realläroverkens antal till sju.

Det mått af kunskaper, som skulle kunna bibringras en yngling under en treårig realöfverkurs, fruktar jag för många ändamål skulle blifva för knappt, men i ännu flera fall öfverflödigt, detta sednare nemligen för så vidt man afsåg att bereda ynglingen tillfälle att så fört som möjligt förvärfva det mindre kunskapsmått som erfordrades för inträde i de flesta tillämpningsskolor eller i det praktiska lifvet. Om den högsta reala bildningens ändamål antages vara bibringandet af det högsta skolmättet af allmän eller humanistisk bildning, tror jag icke, att realstudierna hafva så mycket större och hastigare bildande kraft än de klassiska, att detta bildningsmått på den reala

linien skulle kunna vinnas ett år tidigare, i synnerhet om äfven naturalhistorien införes såsom ämne i de högre realläroverken, hvarom Riksdagen beslutat göra underdånig anhållan.

På grund af hvad jag sålunda anfört vågar jag anhålla, att den af Utskottet gjorda framställning måtte vinna Kammarens bifall.

Herr Dahm: Skälet, hvarför Utskottet föreslagit en förändring i Departements-chefens förslag uti denna punkt, var helt enkelt det, att Utskottets pluralitet ansåg, att det visserligen vore möjligt att genom en treårig realöfverbyggnad kunna sammantränga undervisningen så, att den yngling, som utgick från åttonde klassen, skulle kunna hafva samma kunskapsmått som den, hvilken utgick från nionde klassen, men Utskottet trodde sig icke kunna antaga den mögenhet hvarken i ena eller andra afseendet, hvilken han skulle hafva erhållit i händelse han dröjt ännu ett år vid realläroverket. Utskottets förslag stöder sig också till en del äfven derpå, att Utskottets ledamöter af åtskilliga lärare vid tekniska skolor inhemtat, att de skulle vara särdeles belättna, om Utskottet föresloge en längre kurs för realläroverken än den af Departements-chefen föreslagna. Nu beror det på, hvilken giltighet man tillerkänner dessa skäl. Jag må erkänna, att de, då frågan förekom i Utskottet, syntes mig öfvertygande, hvartföre jag också biträdde Utskottets förslag, men att jag icke kan underkänna betydelsen af de anmärkingar, hvilka framstälts emot Utskottets förslag. Jag anser mig likväl hafva öfvervägande skäl att yrka bifall till första delen af hvad Utskottets förslag innehåller. Andra delen åter af samma förslag, som afser inträttandet af högre realskolor med tvåårig kurs, har jag icke kunnat biträda, utan har deremot anfört min reservation. Jag tror nemligen icke, att en sådan tvåårig kurs kan vara tillräcklig för att gifva ynglingen de kunskaper, hvilka antingen erfordras vid inträde i tillämpningsskolorna eller i det allmänna lifvet kunna anses göra honom behöfligt gagn; och anhåller jag därför att Kammaren täcktes afslå den sednare delen af Utskottets hemställan från och med orden: "en lämpfig afslutning kunde anordnas äfven i sjunde klassen."

Herr Carlson: För min del kan jag i afseende på denna punkt icke annat än instämma med Utskottet och beder att få på det kraftigaste förorda dess hemställan, hvilken utgått från väl grundade betänkligheter mot att stäcka realinien. Jag har under den tid, det varit mig uppdraget att sörja för elementarläroverken, bemödat mig att så mycket som möjligt befrämja utvecklingen af båda linierna, så väl den klassiska som den reala, hvar efter sin art. Realinien är byggd på läroämnen, som framför andra stämma öfverens med vår tids riktning, och som med dess industriella lyftning står i närmaste sammanhang. Den skulle icke främjas utan eftersättas, om dess kurs förkortades med ett år. Och detta skulle ske på samma gång som realinien vid alla våra elementarläroverk hämmades, derigenom att de fem lägre klasserna skulle undervisas gemensamt med den klassiska linien vid de flesta af dessa läroverk på det högre stadiet alldeles försvinna. Realinien är ämnad att grundlägga den veten-

skapliga utbildningen för det praktiska lifvets behof. För att kunna bibehålla denna karakter måste den vara i viss mån fulländad när den afslytas. Dess egentliga bestämelse är icke att föra till universitetet, utan den polytekniska skolan är dess mål. Sammanhanget mellan realläroverket och den stora polytekniska skolan, hvilken på sitt område är ett slags universitet, är en punkt af största vikt. Men man har hittills icke lyckats framställa detta sammanhang så tydligt, som önskligt varit, och detta har varit en af de hufvudsakliga orsakerna hvarför reallinien i de öfre klasserna hittills icke varit så talrikt besökt. En särskild examen har nemligen äfven af dem som genomgått reallinien fördrats för inträde på teknologiska institutet. Detta läroverk har ansett sig böra skärpa inträdesfordringarne isynnerhet på matematikens område. Derföre måste studiet af de matematiska ämnena på reallinien höjas, om afgangsexamen skall berättiga till inträde vid teknologiska institutet och polytekniska skolan, och först när detta steg är taget, komma båda undervisningslinierna i sitt rätta förhållande till hvarandra. Också har den komité, som blifvit tillsatt för att utreda frågan angående den tekniska undervisningens ordnande, beslutat förorda en sådan anordning, att den lärjunge, som fullständigt genomgått ett elementarläroverk på reallinien, skulle endast på grund af sin der aflagda afgangsexamen vinna inträde vid polytekniska skolan. Då måste undervisningen i matematik och fysik vid dessa läroverk icke sänkas, utan om möjligt drivas ännu högre än för närvarande. Deremot skulle det vara ett hårdt slag för hela den högre industriella bildningen, om man förkortade denna linie och förminskade kunskapsmättet på densamma. Den högre polytekniska skolans ställning och undervisningsplan skulle derigenom förändras. Reallinien har hittills, isynnerhet i de högre klasserna, varit föga talrikt besökt, men emedan den står i nära lifsgemenskap med industriens utveckling, skall detta förhållande utan tvifvel förändras, i den mån industriens idkare inse behovet af en vetenskaplig grundläggning, något som man redan iakttagit vid teknologiska institutet, hvilket nu mera är besökt af vida större antal lärjungar än förr. Allt tyder sålunda på att man bör höja denna linie men icke sänka den. Det har visserligen utaf Herr Departementschefen blifvit yttradt, att man hädanefter på reallinien under tre år skulle komma att lära lika mycket, som förr lärdes på fyra, men detta synes mig vid utförandet komma att stöta på stora och oöfvervinneliga svårigheter. Jag inser icke rätt, huru man på en så inskränkt tidsrymd som tre år skall kunna sammantränga hvad som nu läses på fyra år, i synnerhet då dertill kommer, att reallinien efter den anordning, som blifvit föreslagen, i de lägre klasserna skulle hafva gemensam undervisning med den klassiska linien, hvilket äfven måste komma att i sin mån verka hämmande på den reala liniens utveckling, enär antalet lärotimmar i matematik och moderna språk derigenom blifve för densamma förminskadt, emedan man måste jemka mellan båda liniernas behof. Till följd deraf synes den tid, som nu användes i realöfverklasserna, väl behöflig för att sätta de blifvande realisterna i nivå med dem, som för närvarande utgå ur högsta klassen. Ehuru redan nu

dessa båda linier vid mer än ett af våra läroverk äro fullständigt åtskilda och vid de öfriga en särskild undervisning meddelas realliniens lärjungar i de viktigaste kunskapsämnena, medhinner man likväl i sjelfva verket icke mera än de kurser som för närvarande äro föreskrifna. Jag kan dertöre icke dela den förhoppning, att tre år i de högsta klasserna hädanefter, ehuru dessa klasser skulle vara skilda från latinklasserna, skulle vara till fyllest för realisten att inhemta det hvartill fyra år nu åtgå. Realliniens kurser hafva i alla länder på den sednare tiden blifvit höjda, men icke sänkta, och det enkla, öfverallt gällande skälet dertill är, att denna linie omfattar läroämnen, matematik, fysik och kemi, hvilka för yrkeshfvets upphörligt stigande utveckling blifva af allt större vikt. Om man blott undersöker förhållandet i våra närmaste grannländer, så finner man, att i Norge t. ex., der inga realöfverklasser funnos före 1869, dessa då tillades, så att reallinien der är vida mer fullständig än förut. I Danmark fanns på samma sätt intill 1870 ingen afgangsexamen på reallinien, men den infördes nämnda år. Det skulle visserligen icke stå i harmoni med det förhållande som inträdt emellan industrien och den vetenskapliga bildningen, om här hos oss realliniens kurs förkortades med ett år, och jag är fullt öfvertygad, att om detta steg ändock toges, skulle den klass, som blifvit borttagen, helt säkert inom kort till följd af en tvingande nödvändighet komma åter. Jag hoppas dertöre, att Kammaren godkänner Utskottets förslag, att denna linie må bibehållas vid sitt nuvarande antal klasser. Detta är alldeles icke för att kvarhålla lärjungen för ett *vackert namns* skull, utan det är föreslaget till följd af sjelfva sakens vikt, emedan ynglingen eljest icke skulle hinna fullända sina studier, utan nödgas omogen inträda vid den polytekniska skolan och derigenom sänka denna läroanstalt, som just utgör blomman af den reala bildningen. De, som ville för andra ändamål tidigare lemna reallinien, vore icke det ringaste derifrån förhindrade.

Jag kan icke föreställa mig, att Kongl. Maj:t skulle blifva mer än eljest besvärad med ansökningar om utvidgning af läroverk, i händelse reallinien skulle blifva ett år längre än nu föreslagits, ty antingen realliniens öfverklasser hafva tre år eller fyra år. lärar väl förhållandet i detta afseende blifva detsamma. Snarare kunde Utskottets framställning angående inrättandet af realläroverk med tvåårig öfverbyggnad befaras medföra denna följd, men jag ber dervid få erinra, att olägenheten af sådana ansökningar icke heller genom förkastande af denna framställning kan undvikas. Ty lika sannolikt som det är att framställning skulle göras om de sjuåriga läroverkens utvidgande till nioåriga, lika mycket och ännu mera sannolikt är det, att de femåriga läroverken skulle fattas af en oemotståndlig längtan att erhålla en fullständigare öfverbyggnad. Sanningen att säga synes det mig ock vara ett allt för våldsamt steg att, då vi nu hafva tretioen fullständiga realläroverk, plötsligen på icke mindre än tjugufyra ställen sänka dessa till femklassiga. Det har synt mig, att Utskottets förslag i detta hänseende är bättre, emedan det skapar en mellangrad, der de, som behöfde en fullständigare realbildning än den, som meddelas i läroverkens fem lägsta klasser, kunde få sitt

behöf uppfyllt, utan att derföre behöfva söka den större utbildning, som är nödvändig för begagnande af undervisningen vid den polytekniska högskolan. Man finner också, att komiterade hyst samma åsigt, hvilken för öfrigt vunnit tillämpning äfven i Danmark, der man i sjetta klassen har en sådan afslutning, skild från den, som finnes i slutet af hela realliniens kurs. För min del anhåller jag således att Kamraren behagade behjerta dessa förhållanden och bifalla Utskottets förslag. Godt och ändamålsenligt är inrättandet af de tvååriga realöfverkurserna, på det man icke må helt och hållet afskåra realbildningen efter genomgåendet af femte klassen. Men vigtigast är, att icke reallinien tager något steg tillbaka.

Grefve Hamilton, Henning: Efter den siste talarens yttrande kan jag fatta mig någorlunda kort, men då jag såsom ledamot af skolkomitéen omfattat den åsigt, som Utskottet nu framställt, anser jag mig likväl böra redogöra för skälen dertill. Jag är visserligen en stor älskare af klassisk bildning, och jag skulle troligen vara det ännu mera, om jag sjelf hade i högre grad kommit i åtnjutande deraf, men min kärlek till densamma kan dock icke gå så långt, att jag underskattar värdet af de reala bildningsämnen. Tvärtom är jag öfvertygad, att undervisningen i dessa sistnämnda ämnen kan åstadkomma ett helt annat resultat än det, som hittills blifvit vunnit; och om man låter reallinien bättre utveckla sig, skall det säkerligen också visa sig, att den förtjenar ett större förtroende än hittills kommit den till del. Det är öfvertygelsen om nödvändigheten af att låta reallinien utveckla sig till hvad den kan blifva, som gjort det för mig så viktigt att undersöka hvad det möjligen kan vara, som är orsaken dertill, att reallinien på det hela så litet begagnas. Då jag nu säger reallinien, talar jag naturligtvis icke om läroverkens tre första klasser, sådana de enligt Departements-chefens förslag skulle blifva, ehuru man kan anse, att den bildning, som der skulle meddelas, tillhör den reala linien. Min öfvertygelse är, att reallinien åstadkommer allt för stor tidsutdrägt, allt för mycket arbete i förhållande till de fördelar, som dermed kunna vinnas, och att detta åtminstone är *ett* af de väsendtliga skälen hvarför den icke blifvit mera begagnad. Flertalet af dem, som eljest skulle ingå på reallinien, välja derföre nu den klassiska, och det bör således ifrågasättas, om man icke vore i stånd att åt dem, som ingå på reallinien, bereda några fördelar, hvilka på denna kunde hastigare vinnas än genom den klassiska liniens fullständiga genomgående. En sådan fördel trodde komiterade skulle vinnas derigenom, att reallinien, förkortad med två klasser, för dem, hvilka icke önskade gå till universitetet, skulle leda till vissa tillämpningsskolor. Herr Departements-chefen har nu visserligen förklarat, att han icke anser sig veta, hvilka de tillämpningsskolor skulle vara, till hvilka ynglingen skulle kunna komma från sjetta klassens öfre afdelning, men jag skall dock uppgifva åtminstone en, för hvilken jag, såsom f. d. militär i hög grad nitalskar, nemligen den militära tillämpningsskolan eller krigsskolan. Jag har rådfört mig med mer än en framstående militär angående inträdesfordringarne vid krigsskolan och jag har

fått det svar, att de kurser, hvilka komiterade föreslagit för sjette klassens öfre afdelning, skulle därför vara tillräckliga. Vore detta genom lag bestämdt, är jag fullt öfvertygad, att en stor del af de ynglingar, som ännu blifva militärer, men nu begagna sig af klassiska linien, skulle begagna reallinien för att vid en lämpligare ålder kunna inträda i krigsskolan samt således tidigare både vinna befördran och slippa ifrån de förberedelser för officersgradens erhållande, hvilka kunna vara lätta nog vid en tidigare ålder, men som blifva allt tyngre ju äldre man blifver. Ätvenledes antager jag, att då Herr Departements-chefen förklarar sig anse, att ynglingen redan vid utgången ur femte klassen skulle kunna mottagas i de flesta tillämpningsskolor, åtskilliga af dessa med glädje skulle till elever antaga ynglingar från sjette klassens öfre afdelning. Genom inträdet i tillämpningsskolorna öppnades således ett fält för realliniens lärjungar och de fingo ett mål för sin sträfvan. En fullständig realöfverbyggnad åter, hvilken, såsom Herr Departements-chefen föreslagit, slutade med sjunde klassens nedre afdelning, har jag för min del icke kunnat tillstyrka. Vill man nemligen erkänna, att en verkligt vetenskaplig bildning kan erhållas äfven på reallinien, må man icke afkorta denna linie så, att läroverken icke på reallinien kunna visa ett resultat, någorlunda motsvarande det som på den klassiska linien kan åstadkommas. Det vore ju en orättvisa mot realbildningen, om icke ynglingen äfven på denna linie af statens läroverk skulle kunna fortgå så länge, att han efter till slutet genomgången kurs kunde jämföras med den, som utginge från klassiska linien. Jag anser detta såsom ett giltigt skäl, hvarför komiterade på reallinien bibehållit lika många klasser efter den femte som på den klassiska linien. Men nu blifver naturligtvis frågan, om man icke möjligen hädanefter på tre år kan vinna samma resultat, hvartill fyra år förut åtgått. Herr Departements-chefen har antagit detta och trott det blifva möjligt derigenom, att den reala linien hädanefter skulle erhålla en från den klassiska linien alldeles afskild undervisning och således hafva tillfälle att bättre än förut begagna både tid och lärarekrafter, men, utom det att stora svårigheter, på sätt den näst föregående talaren yttrat, i allt fall möta att på tre år kunna sammantränga meddelandet af ett kunskapsmått, till hvars inhemtande förut åtgått fyra, så kan jag, äfven om detta fullständiga åtskiljande af de båda undervisningslinierna efter femte klassen skulle hafva en så utomordentligt fördelaktig inverkan på reallinien, icke finna hvarföre det skulle hafva en lika fördelaktig inverkan äfven på den klassiska linien. Är åter detta förhållandet, blifver det svårt att inse, hvarför man skulle bibehålla fyra klasser på den klassiska linien och icke lika gerna förkorta äfven den med ett år, på samma sätt som nu för reallinien är föreslaget. Det förefaller mig åtminstone besvärligt, om man påstår att den mogenhet, som fordras för ynglingen vid inträde till universitetet, skulle vinnas ett år tidigare, om han begagnar sig af den linie, som icke har klassiska studier till grundval, än om han ginge på den klassiska linien. Detta vore nemligen att tillerkänna de reala studierna en öfvervigt såsom

såsom formelt bildningsmedel, såsom medel att bibringa ynglingen en viss grad af mogenhet, hvilken jag icke kan tillerkänna dem, då jag tvärtom tror, att just de klassiska studierna i detta hänseende hafva ett inflytande, som de reala sakna. Herr Departementschefen har befarat, att om man beslutade inrättandet af högre realläroverk med tvåklassiga öfverbyggnad, hvilka således blefve sjukklassiga, skulle dessa sjukklassiga läroverk snart begära att erhålla afven de båda efterföljande klasserna. En följande talare har redan yttrat den förmodan, att om man endast vid sju läroverk hade öfverbyggnad, vare sig fyraårig eller tvåårig, och de öfriga realläroverken blefve allenast femklassiga, skulle en sådan anordning åstadkomma en likartad anhöllan från de femklassiga läroverken. Jag vill endast tillägga härtill, att skälet, hvarför så många städer, hvilka sakna öfverbyggnad på sina läroverk, önska erhålla en sådan, efter min tanke är det, att lärjungarne vid dessa femklassiga läroverk icke kunna vinna något mål vid dessa skolor. Kunde åter, såsom komiterade föreställde sig, ett sådant mål, nemligen tillträde till såväl krigsskolan som andra tillämpningsskolor, vinnas vid realläroverken med sju ettåriga klasser, så blifver anledningen för de särskilda orterna att söka fullständig, d. v. s. fyraårig öfverbyggnad på sina läroverk mindre, än den förut varit. Vilja för öfrigt kommunerna genom egna uppoffringar förskaffa sig denna fördel, skulle jag gerna se att de erhöle den, ty ju vidsträcktare tillfället är att få grundlig bildning, desto bättre är det naturligtvis, om man också måste medgifva, att utvidgningen går alltför fort, om man icke kan anskaffa i förhållande till läroverkens stegrade anspråk fullt skickliga lärarekrafter.

Slutligen får jag tillägga, att äfven jag, i likhet med Herr Departementschefen, tror, att en tidsvinst för lärjungen uppstår derigenom att de båda linierna från femte klassen fullständigt åtskiljas, ehuru jag anser, att denna tidsvinst icke blifver så stor, som i Kongl. Maj:ts proposition blifvit antaget. Jag skulle icke nu hafva vidare omnämnt detta, om det icke varit ett af de skäl, hvarför jag länge yttrat en åsigt, som jag framdeles får tillfälle att åter upprepa, att nemligen de båda liniernas undervisning redan från första början bör meddelas i särskilda läroverk. Om detta skedde, så är det min öfvertygelse, att hela undervisningsplanen för hvardera linien snart redan från början skulle riktas på det med hvardera linien särskildt afsedda mål, så att den ena linien icke måste uppehållas af den andra, samt att man till följd deraf skulle vinna så mycken tid, att både reallinien och den klassiska linien kunde sluta ett år tidigare, hvilket naturligtvis skulle vara till stor vinst för såväl ynglingen och hans föräldrar som för universitetet.

Grefve Ehrensvärd: Efter de båda sista talarens anföranden har jag icke något vidare att tillägga, och vid sådant förhållande vill jag endast, med åberopande deraf, förorda bifall till Utskottets förslag.

Herr Dahm: Då genom en ouppmärksamhet från min sida mitt

förra yrkande blef något otydligt, anhåller jag nu att få tillkännagifva, det min mening var, att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, måtte uttala den underdåniga önskan, att den högre realbildningskursen måtte göras fyraårig.

Herr Almquist: En talare har ifrigt framhållit behovet deraf, att den högre realkursen blefve fullständig. Efter mitt begrepp är det emellertid icke antalet år utan kvantiteten och kvaliteten af kunskaper som bestämmer denna fullständighet. Då jag är fullt öfvertygad, att Herr Departements-chefen på grund af sin erfarenhet lika väl som någon annan kan bedöma hvad verkan den af Utskottet föreslagna ändring skulle medföra; då undervisningen, såsom jag förut antydt, hädanefter skulle blifva i högst väsendtlig mån bättre än den hittills varit; då en högt ärad talare, som här förordat realöfverkursens utsträckning till fyra år eller till lika längd med den klassiska, för ett par år tillbaka på ett öfvertygande sätt upplyst mig derom, att den förra linien borde och kunde blifva ett år kortare än den klassiska; och då den mest sakkunnige man jag i denna väg känner, på fråga, förklarar att en treårig realöfverkurs skulle vara tillräcklig för att bibringa de för inträde i politeknisk skola erforderliga matematiska kunskaperna, förutsatt att ynglingen har någon förmåga för denna kunskapsgrän, innebär detta allt för mig fullt skäl för den öfvertygelse, att en treårig öfverkurs på reallinien är fullt tillräcklig, och jag är för min egen del förvissad derom, att undervisningen kan ställas på ett sätt, som möjliggör detta. Något giltigt skäl att förhåla tiden kan icke finnas, då det är en allmän klagan, att de som utgå från elementarläroverken efter aflagd mogenhetsexamen redan äro alltför gamle, och att de som lemna universiteten oftast uppnått en ålder då spänstigheten och förmågan att ingripa i lifvets förhållanden redan är förgången. Just derigenom att man anordnat en så lång studietid, nivellerar man bort förmågorna, och deraf kommer, efter min uppfattning, att vår tid är så fattig på verkliga förmågor oaktadt allt mångläseri, hvilket inför folket upphöjes till rang af lärdom. Sammansitt åter ämnena och undervisningen, och vi skola ånyo från högskolorna erhålla icke *gubbar*, utan *män*, som duga till något för lifvet! Då nu en åsigt blifvit framställd, som öppnar utsigt att förkorta studietiden, så måste jag understöjda densamma, och jag är för min del fullkomligt öfvertygad, att Herr Departements-chefen vet och skall ordna saken så, att resultatet blifver det bästa möjliga. Denna förkortning i studietiden är ett stort nationellt mål, som man icke af en eller annan biorsak bör motverka; och jag vidhåller således mitt yrkande, att Kammaren måtte lemna utan anmärkning hvad Kongl. Maj:t i denna punkt föreslagit. Dessutom, då här af sakkunnige män uttalats alldeles stridiga meningar i frågan, huruvida realundervisningen fordrar en nioårig eller åttaårig kurs, lär ingen på förhand kunna bestämdt afgöra den saken. Den torde kunna lösas endast af erfarenheten. Besluter man sig för en åttaårig kurs och skulle det sedermera emot min förmodan visa sig, att, oaktadt alla de vidtagna förbättringarne i undervisningen, ännu ett år vore nödvändigt, blefve ju en lätt sak att åstadkomma detta; men tillägges detta är genast

från början, komme detta sannolikt att verka derhän, att nya ämnen i undervisningen infördes och att tiden ej tillvaratoges och tillgodogjordes. Detta vore farligt och skulle motverka både Riksdagens och nationens uttalade önskingar. Om också lärde män sätta bokliga och universitetsstudier framför allt annat och därför önska längre lärokurs, kan jag dock icke derpå ingå, helst jag tror mig veta, att Andra Kammaren redan efter en lång diskussion, fattat beslut i öfverensstämmelse med det jag påyrkat. På det att i detta afseende någon osäkerhet icke må råda, anhåller jag, att Andra Kammarens beslut angående denna punkt måtte uppläsas, derest underrättelse derom hit ankommit.

I anledning häraf tillkännagaf undertecknad, att, enligt meddeladt intyg af Andra Kammarens sekreterare, samma Kammarer bifallit Herr Rundbäcks å sid. 92 intagna reservation, hvilka lydte sålunda: "det Riksdagen, med afslag af hvad Utskottet föreslagit, måtte godkänna Kongl. Maj:ts förslag, att realliniens lärokurs vid de högre läroverken med realöfverbyggnad må omfatta 8 år".

Herr Nordenfelt: På grund af den kännedom jag kan hafva om behöfven för de praktiska yrkena, har jag funnit, att Utskottet har fullkomligt rätt i sin framställning, och yrkar jag derföre bifall till dess förslag.

Herr Bergstedt: En ledamot från ett af de norra länen, hvilken näst före den siste talaren yttrade sig, förklarade, dels att han fullkomligt trodde, att Herr Departementschefen hade förmåga att ordna undervisningen så, att hädanefter endast tre år skulle ätgå för att inhemta det, hvartill fyra år förut erfordrats, och dels att de mest kompetente män, hvilka stå på vetenskapens höjder, sagt honom att detta vore möjligt. För min del tror jag visserligen, att tron är saliggörande, och hvar och en må derföre så mycket som möjligt skaffa sig denna dyrbara gåfva; men deremot knäfaller jag icke för anonyma gudar. Äfven jag har i denna fråga gjort mig någon möda att bilda mig en åsigt, och jag har för detta ändamål rådfrågat personer, som jag visserligen icke anser vara absolut kompetenta, då allting här i verlden är relativt, men hvilka dock i denna fråga lära hafva något vitsord, då de hvar för sig verkligen stå på höjden af sina vetenskaper och dertill erhållit Kongl. Maj:ts uppdrag att bringa just den nu föreliggande frågan till klarhet. Dessa personer hafva förklarat, att det är omöjligt att med en treårig kurs bibringa ynglingen de kunskaper som erfordras för inträde vid teknologiska institutet eller det blifvande polytekniska läroverket. Samme talare förklarade i går, att en önskan om uppskof och bättre utredning af hela ärendet vore å denna Kammarers sida liktydigt med en omynlighetsförklaring. Då han nu, som jag tror, för sjette gången begärt få veta hvad Andra Kammaren beslutit, så vill jag fråga, om icke det ängsliga lyssnandet efter opinionerna inom en del af representationen, der man knappast i denna speciela fråga har anledning att söka större sakkännedom än här, med långt större rätt kan anses

såsom en oförmögenhetsförklaring å den varde talarrens sida. Det är då i min tanke vida värdigare och manligare af denna Kammare att för egen del och oberoende af Medkammarens opinion fatta beslut i sådana delar af ämnet, som kunna anses nöjaktigt utredda, och på denna grund yrkar jag bifall till Utskottets förslag.

Herr Statsrådet Wennerberg: Jag beklagar, att jag vid en punkt, sådan som denna, icke kan lemna denna ärade Kammare något från erfarenheten hemtadt bevis på utförbarheten af det förslag jag vågat framlägga för Kongl. Maj:t. Såsom hvar och en dock lätt kan inse, förhåller det sig på alldeles enahanda sätt med en hel mängd organisationsfrågor, att nemligen det med organisationen åsyftade gagn är en sak, som ingen kan förvissa om eller liksom taga på sitt ansvar. Det ansvar, som kan och bör åligger mig, är nog stort ändå, ett ansvar, som för hvarje bifall, som lemnas, ökas i tyngd, och som stundom kännes till den grad tryckande, att jag nästan heldre skulle, om pligten tillåte det, önska ett afslag, hvarigenom ansvarsbördan öfverflyttades på starkare skuldror, nemligen då, när jag hör, att män, hvilkas insigter och erfarenhet jag villigt lemna det högsta erkännande, icke hysa samma åsigter, som dem jag sjelf på grund af mångåriga sträfvannden tillkämpat mig. Jag kan alltså icke såsom stöd för min åsigt i denna punkt prestera något annat bevis än min på skäl grundade öfvertygelse; men jag vågar också påstå, att mine motståndare icke ännu presterat något af annan beskaffenhet. Stode jag alldeles ensam om min åsigt beträffande den föreslagna anordningen, skulle jag måhända afstå från densamma; men nu gör jag det icke och vill därför förfakta den.

Det har anmärkts, att reallinien genom den af Kongl. Maj:t föreslagna anordningen skulle "stäckas", ehuru man tvärtom bort göra allt för att höja densamma. Detta är dock just hvad jag mest bemödat mig om, fastän jag trott, att detta mål icke skulle främjas så mycket genom en förknappad realundervisning på många ställen, som genom en fullt god på några få. Man har klandrat, att reallinien sålunda skulle indragas vid 25 läroverk, hvilka nu äro på båda linierna fullständiga. Detta är ett förslag, som egentligen förekommer i en sednare punkt, och jag vill nu blott påminna, att jag derom yttrat mig till statsrådsprotokollet på ett sätt som gifver klart tillkänna, att jag anser hela denna fråga vara af en öfvervägande ekonomisk beskaffenhet. Vill Riksdagen bestå en fullständig realundervisning på flera ställen, så läser detta, efter hvad jag förmodar, icke vara Kongl. Maj:t emot. Med det antal realister, som för närvarande finnes, ansåg jag mig dock icke böra föreslå en fullständig reallinie på alla de ställen, der den nu finnes. Man torde nemligen vara enig derom, att, der det finnes en reallinie, der bör också finnas en tillräcklig lärarestyrka för dess undervisning. Denna lärarestyrka består, enligt Kongl. Maj:ts förslag af fyra lektorer och en adjunkt. Kostnaden för dessa lärares aflöning uppgår enligt normalstat till 9,000 R:dr vid hvarje läroverk och således vid 25 läroverk till en summa af 225,000 R:dr. Detta belopp skulle, efter den vanliga beräkningen

vid förvandling till effektiv stat, i denna sednare ökas med 33 1/2 procent eller till 300,000 R:dr. Att föreslå beviljandet af ett så stort belopp ärligen, oaktadt, såsom Kammarens ledamöter lätt kunna finna af den tabell, som är vidfogad Kongl. Maj:ts proposition, det finnes läroverk, der antalet realister, i de fyra öfversta afdelningarne tillsammans, under de sednare ären i medeltal utgjort endast 0,8 ansåg jag icke ens tillståndigt. Icke heller Utskottet har ansett en sådan åtgärd lämplig, utan endast ökat det af Kongl. Maj:ts föreslagna antal af högre realläroverk. Skulle Riksdagen ändock anse, att ett ännu större antal fullständiga realläroverk bör finnas, så torde något hinder för en dylik anordning icke vara att motse, förutsatt att vid hvar och ett af dessa läroverk det tillbörliga antalet lärare anställdes. En sådan tillökning af realläroverken står också i öfverensstämmelse med den plan, som finnes framställd i anförandet till statsrådsprotokollet i detta hänseende, ehuru tillökningen der är föreslagen successiv, hvilket jag fortfarande äfven anser vara det rätta.

Äfven har det blifvit nämnt, hurusom matematikens studium på reallinien skulle blifvit ställt mindre fördelaktigt än i andra länder, speciellt i Norge. I afseende derpå får jag anmärka, att matematiken vid de norska läroverken upptager ett antal af femtiosex timmar. Vid de läroverk, hvilka här äro föreslagna, eller de åttaåriga med tre öfverklasser, skulle timantalet blifva femtiotvå. Skillnaden är icke stor, och om man besinnar, att äfven teckning i de norska läroverkens öfverklasser upptages under rubriken matematik, så torde deraf framgå, att icke mera tid vid de norska läroverken användes på detta ämne än som derfor blifvit afsedd vid de föreslagna åttaåriga realläroverken. Jag fortfar dessutom att påstå, att det ligger synnerligen stor vikt derpå, att reallinien erhåller sina egna lärare, ty just den omständigheten, att hvardera linien erhåller sin egen lärarepersonal, skall utan tvifvel åstadkomma, att pensa inhemtas ej blott fortare, utan äfven grundligare.

Man har ansett, att ynglingen efter endast tre års kurs icke skulle finnas mogen för inträde vid teknologiska institutet eller det blifvande polytekniska. Om så blefve förhållandet, vore det enligt min mening teknologiska och polytekniska instituten, som borde sänka sina inträdesfordringar, och icke realläroverken, som skulle höja sina prästanda i afgangsexamen. Helt visst skulle den, som genomgått tre öfverklasser i realläroverket, under det följande fjerdte året, om detta blefve det första vid teknologiska institutet, der få en mycket lämpligare undervisning i specialämnena, än om han stannade ett år till vid realläroverket. Härutinnan kan jag återropa fackmännens yttranden, och huru kan man väl för öfrigt begära, att t. ex. kemi och fysik skulle kunna med samma framgång studeras vid ett allmänt realläroverk, som vid en speciell tillämpningsskola!

Då realisten på detta sätt ett år före lärjungen på den klassiska linien skulle erhålla tillträde till universitetet, tillerkändes — säger man — derigenom de reala studierna en högre förmåga af bildande kraft än de klassiska. — Ingalunda. Hela skälet är det, att af alla ämnen, hvori undervisning meddelas vid elementarläroverken, finnes intet, som fordrar jemförelsevis så lång tid som de klassiska språken.

och det är derföre som den, hvilken genomgår klassiska linien, måste dimitteras sednare till universitetet, utan att *deraf* följer, att de klassiska språken skulle ega mindre bildande kraft än de reala hufvudämnena. Skulle mogenheten för universitetet bero på den längre vistelsen vid elementarläroverket, så blefve i regeln de sämste lärjungarne vid detta sednare de lämpligaste alumnerna vid det förra.

Jag vågar på anförda skäl hysa den förmodan, att Kammaren icke skall finna Kongl. Maj:ts förslag i denna punkt oantagligt. Skulle det ändock så förefinnas, så vill jag endast fästa uppmärksamheten derpå, att det är af vigt, att alla högre realläroverk blifva af *ett* slag. Anser man den åttaåriga kursen för kort för att inhemta tillräckliga kunskaper, må man då göra kursen nioårig; men att bestämma *både* en nioårig och en sjuårig kurs *jemte* hvarandra kan jag icke finna riktigt, hvarken på de skäl, som blifvit anförda i Utskottets betänkande, eller på dem, som här under diskussionen ytterligare framhållits.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade afgifvits följande yrkanden, nemligen 1:o att den förevarande punkten skulle af Kammaren bifallas; 2:o af *Herr Dahm*, att Kammaren måtte för sin del besluta, att Riksdagen, med afslag å Utskottets framställning, skulle uttala den önskan, att den högre realbildningskursen må göras fyraårig; samt 3:o af *Herr Almquist*, att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, måtte besluta, att 17:de punkten skulle af Riksdagen lemnas utan anmärkning.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen, först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många Ja och Nej i blandning, sedermera proposition på antagande af Herr Dahms förslag, då svaren utföllo med många Nej jemte några Ja, och slutligen proposition på bifall till Herr Almquists yrkande, hvilken proposition besvarades med många så väl Ja som Nej; och förklarades Ja nu hafva varit öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Efter det Kammaren, uppå Herr Grefven och Talmannens framställning, såsom kontraproposition vid voteringen antagit bifall till punkten, uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att Kammaren, med afslag å Särskilda Utskottets hemställan i 15:de punkten af Utlåtandet N:o 1, skall besluta, att 17:de punkten af Riksdagen lemnas utan anmärkning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifaller Kammaren Utskottets ifrågavarande hemställan.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—28.

Nej—42.

Den vidare föredragningen af utlåtandet uppskjöts till ett annat sammanträde.

Anmälades och bordlades Sammansatta Stats- och Bevilnings-Utskottets betänkande N:o 5, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga propositioner dels om införande af bevillningstaxering i Westerbotens och Norrbottens läns lappmarker, och dels med förslag till förordning angående skattläggningsmetod för samma lappmarker; äfvensom

Banko-Utskottets betänkande N:o 15, med förslag rörande afdelningarne 1 och 2 i Bankoreglementet.

Uppå Herr Grefven och Talmannens hemställen beslöt Kammaren, att de i dag för första gången bordlagda målen skulle uppföras främst å föredragningslistan till nästa sammanträde, och att de ärenden, som andra gången bordlagts, skulle sättas sist å samma lista.

Kammaren åtskiljdes kl. nära 12 på natten.

In fidem
O. Brakel.
